

Výchova nezletilých dětí v národnostně smíšených manželstvích

Bc. Alena Kubičková

Diplomová práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Alena KUBIČÍKOVÁ**
Osobní číslo: **H10662**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Výchova nezletilých dětí v národnostně smíšených manželstvích**

Zásady pro vypracování:

Stanovení předmětu výzkumu a výzkumné strategie.
Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti manželství, rodiny, výchovy, multikulturalismu, tradic.
Příprava metodiky výzkumné části.
Realizace kvalitativního výzkumu.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

MATĚJČEK, Zdeněk. Co, kdy a jak ve výchově dětí. 4. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 9788073673253.

MOŽNÝ, Ivo. Rodina a společnost. 2. vyd. Praha: SLON, 2008. ISBN 978-80-86429-87-8.

MURPHY, Robert F. Úvod do kulturní a sociální antropologie. 2. vyd. Praha: SLON, 2010. ISBN 978-80-86429-25-0.

PREKOPOVÁ, Jiřina. Děti jsou hosté, kteří hledají cestu. 5. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 9788073674953.

SARTORI, Giovanni. Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci: esej o multietnické společnosti. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2011. ISBN 9788073633806.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
Ústav pedagogických věd

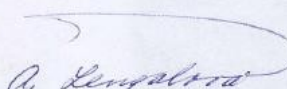
Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

27. dubna 2012

Ve Zlíně dne 17. ledna 2012

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 19.3.2016

..... *Kubica Václav Alena*

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo učit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlíáde k vyšší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

V předložené diplomové práci jsem se zaměřila na zkoumání výchovy dětí v národnostně smíšených manželstvích a rovněž postoje a názory manželů, pocházejících z různého kulturního a sociálního prostředí, na výchovu nezletilých dětí. Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V první kapitole jsem se zaměřila na význam a funkci rodiny a manželství z pohledu historického i z pohledu současné společnosti. Druhá kapitola pojednává o významu výchovy, o jejím historickém vývoji a o životních hodnotách, které by měly být v životě člověka důležité, jelikož vytvářejí, v širokém měřítku, obraz společnosti. Třetí kapitola vychází z kapitol předešlých a je doplněna o poznatky z oblasti interkulturní psychologie a komunikace, které jsou v úzké souvislosti s tématem národnostně smíšených manželství a způsobem a odlišnostmi výchovy, s nimiž se tito rodiče nejčastěji setkávají.

Praktickou část tvoří přípravná fáze výzkumu, na kterou navazuje samotný výzkum. Na základě stanoveného cíle byla zvolena kvalitativní strategie výzkumu s využitím polostrukturovaných rozhovorů, které umožnily nejlépe vystihnout názory a postoje zkoumaných partnerů z národnostně smíšených manželství, na odlišnosti a způsob života a výchovy dětí v jejich rodinách.

Klíčová slova:

Rodina, manželství, výchova, tradice, zvyky, životní hodnoty, adaptace.

ABSTRACT

The thesis is focused on research of underage children education in the multi-ethnic marriages and on the views and opinions of married couples who come from different cultural and social background. The thesis is divided into the theoretical and the practical part. The first chapter deals with the role and the function of family and marriage both from historical and contemporary perspective. The second chapter deals with the importance of education, its historical development and important values of life that reflects our society. The third chapter proceeds from the previous chapters and adds the intercultural

psychology and communication knowledge, that is closely related to inter-ethnic marriage topic and to the method and the education differences, that parents frequently encounter.

The practical part consists of the research preparation followed by the research itself. Based on the set target, the qualitative research strategy was used, utilizing semi-structured dialogues, that enabled the best depiction of opinions and attitudes of examined partners about differences and lifestyle and education of children in their families.

Keywords:

Family, marriage, education, traditions, habits, values of life, adaptation.

Děkuji Mgr. Soni Vávrové, PhD., za odborné vedení mé diplomové práce, podnětné připomínky, cenné rady, pochopení a vstřícnost, kterou mi poskytla při zpracování této diplomové práce.

Dále chci poděkovat mé rodině za pomoc, trpělivost a velkou podporu po celou dobu mého studia.

„Šťastný je ten, kdo našel štěstí v rodině.“

Lev Nikolajevič Tolstoj

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	11
TEORETICKÁ ČÁST.....	12
RODINA	13
1.1 RODINA V HISTORICKÉM KONTEXTU	14
1.1.1 Tradiční pojetí rodiny.....	14
1.1.2 Současné západní pojetí rodiny.....	15
1.2 DETERMINANTY VÝBĚRU PARTNERA	17
1.3 INSTITUCE MANŽELSTVÍ.....	18
1.3.1 Historie manželství.....	19
1.4 TYPY RODIN.....	21
1.5 FUNKCE RODINY.....	21
1.5.1 Zdravá a optimální rodina.....	23
1.5.2 Průměrná až dysfunkční rodina.....	24
1.6 TYPY RODINNÉHO PROSTŘEDÍ.....	24
1.7 LEGISLATIVNÍ UKOTVENÍ RODINY V ČESKÉ REPUBLICE.....	26
VÝCHOVA V RODINĚ.....	28
1.8 VÝCHOVA V HISTORICKÉM KONTEXTU.....	28
1.9 RODIČOVSTVÍ.....	30
1.10 RODIČOVSKÉ STYLY VÝCHOVY.....	33
1.11 POZITIVNÍ VÝCHOVA V RODINĚ.....	35
1.11.1 Principy pozitivní výchovy.....	36
1.11.2 Formování základních životních hodnot.....	38
1.11.3 Způsob předávání hodnot	39
VÝCHOVA V NÁRODNOSTNĚ SMÍŠENÉ RODINĚ.....	41
1.12 INTERKULTURNÍ PARTNERSKÉ VZTAHY.....	41
1.12.1 Interkulturní adaptabilita a senzitivita.....	44
1.12.2 Změna kultury a osobnost člověka.....	45
1.13 PROCES INTERKULTURNÍ KOMUNIKACE.....	46
1.13.1 Asimilace a interkulturní komunikace.....	46
1.13.2 Jazyky a bariéry v interkulturní komunikaci.....	48
1.14 SPECIFIKA VÝCHOVY DĚTÍ V NÁRODNOSTNĚ SMÍŠENÉ RODINĚ.....	48
1.14.1 Bilingvismus v rodinném prostředí.....	49
1.15 MAJORITNÍ SPOLEČNOST, PŘEDSUDKY A STEREOTYPY.....	51
PRAKTICKÁ ČÁST.....	52
METODOLOGIE VÝZKUMU.....	53
1.16 CÍL VÝZKUMU.....	53
1.17 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	54
1.18 VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	54
Hlavní výzkumná otázka, kterou jsem si položila zní:.....	54
1.19 VOLBA VÝZKUMNÉ STRATEGIE A TECHNIK SBĚRU DAT.....	55
1.19.1 Výběr výzkumného vzorku.....	55

REALIZACE VÝZKUMU.....	57
1.20DEMOGRAFICKÉ CHARAKTERISTIKY RODIN.....	57
1.20.1Rodina Adámkova (A).....	57
1.20.2Rodina Blažkova (B).....	58
1.20.3Rodina Cvejnova (C).....	59
1.20.4Rodina Donovanova (D).....	60
ANALÝZA A INTERPRETACE DAT.....	62
1.21KATEGORIE NUKLEÁRNÍ RODINA A VÝCHOVA.....	63
1.22KATEGORIE SOCIOKULTURNÍ ADAPTACE.....	69
1.23KATEGORIE HODNOTY, TRADICE.....	72
1.24KATEGORIE DVOJAZYČNOST.....	76
1.25SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU.....	80
ZÁVĚR.....	83
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	85
INTERNETOVÉ ZDROJE.....	88
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	89
SEZNAM OBRÁZKŮ.....	90
SEZNAM TABULEK.....	91
SEZNAM PŘÍLOH.....	92

ÚVOD

Národnostně smíšené vztahy jsou v současné moderní době fenoménem, který veřejnost přijala jako součást globalizace společnosti, a se kterým se i v naší zemi setkáváme stále častěji. Navazování partnerských vztahů napříč hranicemi odlišných zemí, se svými specifickými kulturami, souvisí se změnami společnosti.

Pokud hovoříme o globalizaci, nemáme na mysli pouze protiklady světa, které se nenachází pouze „tam venku“, ale stávají se součástí i centra našeho vlastního života, prostřednictvím národnostně smíšených manželství a rodin nebo ve volném čase, v kruhu přátel, ve škole, v kině, při nakupování, poslouchání hudby, apod. Mohli bychom jmenovat spoustu dalších činností a situací, vystihujících tento pojem. V dobách minulých panovaly názory, že se lidé v rámci procesu modernizace uzavírají ve svých miniaturních světech, ale náhle se setkáváme s realitou, která je úplně jiná. Globalizace se v různých formách týká nás všech. (Beck, 2007, s. 90)

Rodina, přestože je tradiční institucí, prochází neustálými změnami. Její role ve společnosti vždy byla nezastupitelná a ne jinak je tomu i v současné době. Situace ve společnosti současné doby, však klade na jedince velké nároky a není pro mladé lidi, zakládající si rodinu, jednoduchá. Nasvědčuje tomu především vysoká rozvodovost. Proto nás může napadnout myšlenka, jak složitý může být rodinný život manželů a jejich dětí, jejichž vztah je soužitím dvou odlišných kultur. Jaký vliv mají na jejich společný život rozdílné tradice a zvyky, které se mnohdy diametrálně liší. Otázkou je, zda i v tomto směru můžeme nacházet prvky globalizace, která by postupně stírala individuality jednotlivých národů? A má to tak vůbec být. V diplomové práci se zabývám i vlivem nukleárních rodin na manželské páry jednotlivých rodin, jaké bylo jejich rodinné zázemí a nakolik je ovlivnilo při vytváření si své vlastní rodiny. Co pro tyto lidi znamenají tradice, zvyky jejich národů a jakým způsobem a v jaké míře se je budou snažit předávat svým dětem a jak se jim samotným daří přijímat novou kulturu v novém prostředí. Adaptace je složitý a zdoluhavý proces, jehož průběh ovlivňuje nejen daného člověka, ale atmosféru celé rodiny. V současné době, vlivem dlouhodobých zahraničních pobytů, mají lidé možnost ve větší míře pocítit vliv cizí země, odlišné mentality lidí, jiných zvyků, odlišného humoru a vžít se do role člověka, který se v cizí zemi usazuje na trvalo, jeho pobyt není časově omezen, nenachází se zde blízcí lidé, rodina, přátelé. Adaptace tak může vzít spoustu času a sil. Velmi záleží nejen na pomoci jeho partnera a nové rodiny, ale i na celé společnosti, jak proces adaptace bude probíhat a s jakým výsledkem.

TEORETICKÁ ČÁST

RODINA

Rodina, je sociální institucí, která hraje v životě člověka nezastupitelnou roli. Tak tomu bylo v dobách minulých a tak je tomu i v současné době. Lidská společnost prochází neustálými změnami. Vlivem těchto změn a snaze člověka pochopit vztahy a situace mezi lidmi a podle potřeby je ovlivňovat, se tyto změny nevyhýbají ani rodině. Rodina je v každé společnosti pojmem, jehož obsah, vzhledem k nesmírné složitosti, nelze definovat jednotně. Odborná literatura nabízí hned několik definic. Například Kramer (1980) vymezuje rodinu takto: „Rodina je skupina lidí se společnou historií, současnou realitou a budoucím očekáváním a budoucím očekáváním vzájemně propojených transakčních vztahů. Členové jsou často (ale ne nutně) vázáni hereditou, legálními manželskými svazky, adopcí nebo společným uspořádáním života v určitém úseku jejich životní cesty. Kdykoli mezi blízkými lidmi existují intenzivní a kontinuální psychologické a emocionální vazby, může být užíván pojem rodina, i když jde o nesezdaný pár, o náhradní rodinu atd.“ (in Sobotková, 2007, s. 24).

V další definici, kterou uvádí Bánhegy (1967) se uvádí, že ve společnosti existuje spousta složek a čím je složka důležitější obsahem své činnosti, tím silněji jsou uplatňovány společenské mechanismy, které mají za úkol zabránit nežádoucím změnám stavu. V případě rodiny jsou těmito mechanismy tradice, právo, morálka, náboženské a kulturní zvyklosti atd. Je to důležité z toho důvodu, aby nedošlo k nechtěným změnám a málo ověřeným experimentům. Uvedené definice jsou příkladem toho, že nelze jednotně definovat instituci rodiny tak, aby ji vystihla v celé šíři. (in Špánik, 1994, s. 28)

Obtížnost definovat rodinu souvisí s historickým vývojem, který není ukončen a bude i nadále probíhat v souladu se změnami společnosti. Tyto změny se týkají nejen všech rozvinutých zemí, ale i České republiky. Například v minulosti byla nejen v České republice, ale v celé Evropě standardní více generační domácnost, která měla význam v nelehkých společenských dobách, žena zde zastávala převážně roli hospodyně, která se starala o domácnost, a muž naopak rodinu finančně zaopatřoval. Uvedený příklad je jen zlomkem z celé řady historických změn v rámci rodinného prostředí, následující kapitola uvádí další zásadní proměny rodiny z pohledu historie.

1.1 Rodina v historickém kontextu

Rodina, znamená v životě člověka nenahraditelnou sociální instituci, vyznačující se stabilitou, pocitem jistoty a bezpečí, které se snaží poskytovat svým členům. Přestože procházela a prochází změnami, vždy se vyznačovala pevnou strukturou a funkcemi. K revolučním změnám v prostředí rodiny, dochází na základě změn ve společnosti, z nichž můžeme jmenovat například změny v oblasti povahy práce a moci, v oblasti formy osídlení apod. (Možný, 2008, s.14-15)

„Nejstarší etické a morálně normativní spisy poukazují na to, že jakmile lidé přestávají plnit rodinné závazky, společnost ztrácí svou sílu. Konfucius, zakladatel náboženství, jenž je živé dodnes, byl už před dvaceti pěti stoletími přesvědčen, že by přibylo štěstí a prosperity, kdyby se každý choval řádně ve svém rodinném životě. Nepřehlédnutelná část nejstarších posvátných židovských knih – *Exodus*, *Deuteronomium*, *Ecclesiastes* (Kazatel) i *Žalmy* a *Příslóví* – klade důraz na význam poslušného dodržování pravidel rodinného života. Také nejstarší dochované indické spisy – jako *Rgvéd*, napsané někdy ve druhém tisíciletí před naším letopočtem – věnují značnou pozornost rodině“ (Možný, 2008, s. 15).

„Založení rodiny, velikost rodiny ani způsob rodinného soužití nebyly v našem civilizačním okruhu až do 19. století věcí individuální volby. Nové rodiny se zakládaly kvůli státu (to byl primární motiv např. u starých Řeků) a kvůli zájmům orientačních rodin, resp. rodů, z nichž manželé pocházeli. Romantismus v reakci na racionalismus osvícenství zdůraznil jako vysokou hodnotu cit. Lidé moderní doby, tzn. doby industriální, začali brát svůj osud do vlastních rukou. V nejvážnějších životních rozhodnutích – k nimž jistě patří založení rodiny a početí dětí – se řídili tím, co oni osobně cítili a preferovali. Dalšími významnými činiteli, které během 20. století formulovali podobu rodiny, byly masivní vstup žen na trh práce a rozšíření antikoncepčních prostředků. Ženy se tak vyvázaly z podřízenosti mužům, na níž byl založen tradiční model patriarchální rodiny. Rodiny postmoderní doby jsou zakládány kvůli uspokojování citových potřeb partnerů (nikoli dětí!). Stabilita těchto rodin proto stojí a padá s citovou bilancí partnerského vztahu“ (Matoušek, 2008, s. 181-182).

1.1.1 Tradiční pojetí rodiny

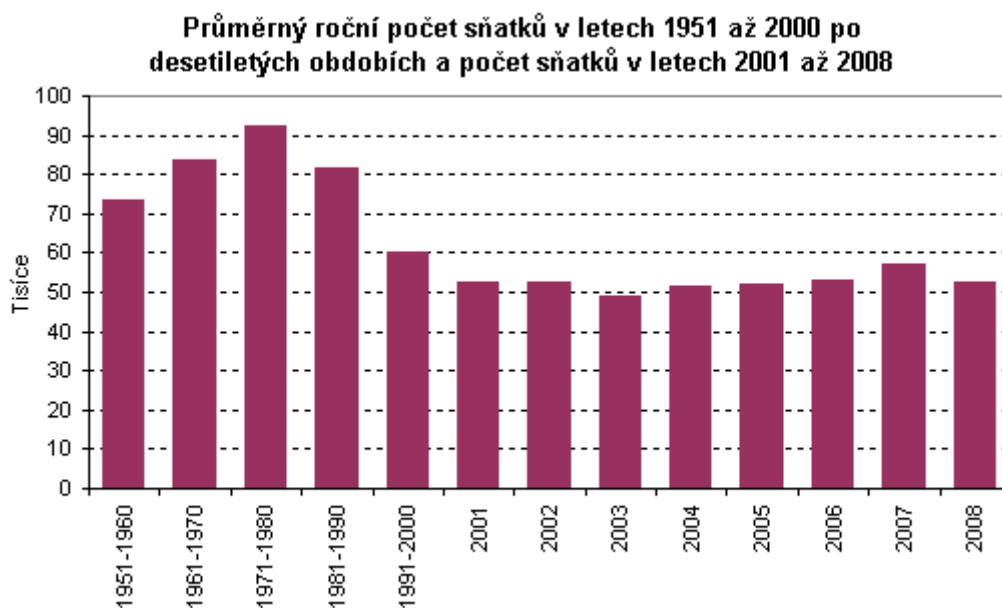
Tradiční pojetí rodiny se liší od současného trendu převážně tím, že staví do popředí tzv. manželskou rodinu, která znamená především stabilitu rodiny v současné společnosti a je

založena na křesťanských tradicích. V rámci pojmu manželská rodina se můžeme setkat s pojmem sňatkový trh, který nám vytyčuje například prostor, kde se setkávají lidé, oznamují se a vytvářejí vztahy, které mohou vést uzavření manželství.

Možný vidí zajímavost sňatkového trhu ve zvýšené rozvodovosti. Je to paradox, který je vysvětlován tím, že v minulosti si jedinec ve vyšším věku nsnadno hledal životního partnera, dalo by se říct, že současně s věkem zvyšovala i míra nejistoty v seznámení se s potencionálním partnerem. V současné době se s přibývajícím věkem tak dramaticky nezužuje množina možných partnerů, a to vzhledem k zvyšující se hladině rozvodovosti. Ti, kteří se po uzavření manželství ze sňatkového trhu ztratili, se zde po rozvodu často opět objevují. (www.Internetový politologický časopis e-Polis, Rodina, manželství a kohabítace)

1.1.2 Současné západní pojetí rodiny

Tradiční pojetí rodiny se mění. V posledních letech můžeme zaznamenat tendence vytváření partnerských svazků bez uzavření manželství. Děti se rodí mimo manželství, což bylo ještě donedávna tabu. Kohabítace se stává součástí života v dnešní společnosti. Kohabítace: „je ve svých různých formách nejčastější alternativou párového soužití vedle manželství. Je také pravděpodobně nejvýznamnější výzvou či konkurencí manželské instituci v západních společnostech a jako taková je již několik desetiletí předmětem zájmu sociálních vědců. Ačkoli stále ještě většina lidí v západních společnostech vyjadřuje své přání se někdy s partnerem vzít a mnoho z nich alespoň jednou v životě sňatek uzavře, kohabítace přinejmenším výrazně transformuje procesy vedoucí k manželství. V očích některých teoretiků dokonce zpochybňuje legální a sociální základy rodinné struktury definované v naší kultuře především manželstvím“ (www. INFORMAČNÍ SYSTÉM MASARYKOVY UNIVERZITY, Archiv závěrečné práce, Hana Chmelařová, FSS Rig. PS-PS, Proměny současného manželství, 2010, s 40).

Obrázek č. 1 Průměrný počet sňatků za vybrané období (www. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, Sňatečnost).

Změny v rodinném chování lidí v západních společnostech, k nimž došlo během 20. století, nejsou projevem všeobecného úpadku, i když je tak někteří komentátoři tohoto vývoje interpretují. Rodina je společenskou institucí; jejíž podobu ovlivňují prominentní hodnoty dané společností. Z toho důvodu se doporučuje těm, kteří v současnosti profesionálně pracují s rodinami, aby nevolili tvrdá slova a nepoužívali hodnocení, které by vycházelo z posouzení dnešních rodin s ideálem rodiny v dobách minulých. Nelze například srovnávat venkovskou rodinu 18. století, zakotvenou v nevolnictví, v podřízenosti svobodných dětí rodičům a v absenci sociálního státu se současným pojetím rodinného prostředí. Takový ideál nelze vzkřísit ve společnosti, kde si partnera k soužití vybírá každý sám, a pokud se dostane do těžkostí, na něž křehké rodiny nestačí, obrací se na stát. (Matoušek, 2008, s. 182-183)

Mnozí se přesto domnívají, že je možné navrátit rodině původní podobu, kdy byla stabilní a platilo tradiční rozdělení rolí mužů a žen a rozvod nebyl tak frekventovaným slovem, ale změny ve společnosti a rovnoprávné postavení ženy a muže v rodině, která již není založená na ekonomické podstatě, ale na romantické lásce, jsou přece jenom silné faktory, znemožňující návrat k rodině v tradiční podobě. (Kraus, 2007, s. 351-352)

V současné době se v rodinách projevuje výrazná zaměřenost na zájem jedince, chybí očekávání trvalosti vztahu, jedinec nechce riskovat a nechce se „obětovat“ v zájmu rodiny. V současné době dochází k odsouvání rodičovství, což je někdy přijímáno pozitivně, protože se předpokládá, že rodinu si budou zakládat vyzrálí jedinci, na druhou stranu klesá ochota ze strany rodičů měnit přijatý životní styl. Dalším problémem je, že intimní vztah i trvalé partnerství bez vazby na jeho přirozené možné důsledky, jako je reprodukce, ovlivňuje výrazně volbu intimního partnera. Stále více je stírána specifická role muže a ženy a ne poslední řadě, dochází k omezování bezprostředních kontaktů mezi partnery i mezi dětmi a rodiči následkem celkového životního způsobu, tempa, měřítek hodnot apod. (Výrost, Slaměnik, ed., 1998, s. 304-307)

Přesto všechno, co bylo uvedeno, rodina byla a stále je základní jednotkou všech lidských společností. V současné době se kulturní varianty rodiny se liší jen v tom, kolik generací žije pospolu, jakým způsobem jsou diferencovány role dospělých a ojedinele i v tom, s kolika legitimními partnery může dospělý člen rodiny současně žít. (Matoušek, 2008, s. 182-183)

1.2 Determinanty výběru partnera

Výběrové párování má podle sociologických výzkumů následující determinanty:

„*Sousedství a teritoriální blízkost* patří k těm výběrovým determinantám, které byly popsány nejdříve James Bossard [1932] už před více než sedmdesáti lety analyzoval registrační formuláře pěti tisíc sňatků zaregistrovaných roku 1931 ve Filadelfii a zjistil, že třetina snoubenců bydlela v těsném sousedství – nejvíce pět bloků vzdálena.

U těch, kdo dojíždějí za prací, a zejména u dojíždějících studentů, je tato pravděpodobnost menší. Mocným podnětem k sňatkům mezi páry s bydlištěm si velmi vzdáleným bývala až donedávna povinná vojenská služba. Procházeli jí všichni mladí muži a starý režim se držel zásady, že voják bude snáze disciplinován, když bude mít daleko domů; umisťoval tedy brance z Košic k Plzni a naopak. Také díky tomu jsou dnes Slováci u nás nejpočetnější národnostní menšinou: nacházeli si tu děvčata a usazovali se“ (Možný, 2008, s. 130-131).

Věková homogamie je druhým empiricky potvrzeným předpokladem zdravého pohledu pro uzavření sňatku. Mění se však historicky, je rozdílná mezi kulturami a je poměrně citlivá i na krátkodobé změny na manželském trhu. Dokud byl sňatek uzavírán v rámci rodinné

hereditární a majetkové strategie šlechty a partneři se nevybírali sami navzájem, nýbrž prostřednictvím svých rodičů, ani věku snoubenců, nebyl jejich vzájemnému věkovému poměru přikládán velký význam. S tím, jak rodiče ztráceli kontrolu nad namlouváním svých dětí, klesal i věkový rozdíl páru. Tato tendence zesílila vzrůstem vzdělanosti žen a všeobecným rozšířením vysokoškolského vzdělání, a dále sílí, jak se přenáší dědictví z ekonomického na kulturní kapitál. (Možný, 2008, s. 130-131)

Podle Klaboucha (1962) byla *náboženská heterogamie* dlouho pronásledována. Smíšeným sňatkům se přestalo bránit v roce 1812 na základě rakouského zákonodárství. Z vnějšku přestalo utiskování heterogamní volby až po zrušení povinnosti církevního sňatku v roce 1919. (in Možný, 2008, s. 134)

„*Etnická a rasová* homogamie je dalším dobře prozkoumaným jevem, jenž ukazuje na sociální limity zdánlivě svobodné individuální volby. Některé společnosti zakazují rasově smíšené sňatky prostě zákonem, a mýlil by se, kdo by takové zákony hledal jen ve středověku, ve fašistických režimech anebo mimo industriálně vyspělé společnosti. V USA platil zákon zakazující *miscegenation* neboli rasově smíšený sňatek v mnoha státech do druhé poloviny šedesátých let (dvacátého století!) a teprve výrok Nejvyššího soudu z rroku 1967 učinil tyto zákony neplatnými. Postoje ke smíšeným sňatkům jsou nepominutelnou součástí kulturního klimatu“ (Možný, 2008, s. 132).

Dosti odolnou se jevila homogamie třídní. „*Vzdělanostní a třídní* homogamie v současné době bourá bariéry, které postupně mizí, na základě toho, že se vyšší stupně vzdělání otvírají takřka všem a se stoupajícími nároky na výkon u vyšších stupňů vzdělání je velmi aktuální. Můžeme říci, že společnosti politicky koncipované jako společnosti otevřené se stávají i kulturně otevřenějšími a mobilnějšími. Staré bariéry mezi církvemi, etnickými skupinami, rasami a stavy ztrácejí svou starou neprostupnost. Zvýšená prostorová mobilita překonala teritoriální omezenost výběru partnera“ (Možný, 2008, s. 134).

1.3 Instituce manželství

Manželství řadíme mezi nejstarší sociální instituce v dějinách lidstva a je spolu s registrovaným partnerstvím homosexuálně orientovaných lidí řazeno k dvěma možným způsobům, existujícím způsobům institucionalizace párového vztahu v současné době.

Manželství je možné vymezit několika způsoby, jako například:

- *„Sociálně“*: manželství představuje dyádu, malou sociální skupinu, která spojuje dvě dosud cizí rodiny novým vztahem příbuzenství.
- *Psychologicky*: oba partneři se definují svou příslušností k tomuto vztahu, v němž získali určité role a zvolili si nějaký životní styl. Pro jejich vztah je typický způsob komunikace, uznávání určitých norem, hodnot i strategií řešení konfliktů.
- *Fyzicky*: manželství má vymezen určitý prostor a čas, manželé spolu sdílejí společné teritorium domova a zatím nespecifikovaný časový úsek společného života“ (Vágnerová, 2008, s. 88-89).

Manželství znamená změnu způsobu života, která je spojena s určitými rituály, vymezující počátek této nové fáze. Vznik manželství a jeho rituály se měnily v průběhu staletí.

1.3.1 Historie manželství

Počátky dějin uzavírání manželství spadají již do období starověkého Říma, kde byl tento akt veskrze rodinnou záležitostí. Svatbě vždy předcházely zasnuby a svatební rituál měl následně charakter jak rodinný, tak i náboženský. Počátek manželského života byl dán jednoznačně společným slibem muže a ženy při svatebním obřadu. Jiné pojetí nacházíme například u germánských kmenů, kde se, na rozdíl od zvyků římských, počátek společného manželského života nejeví tak jednoznačný. Jednalo se o dlouhodobý proces, na jehož počátku byla žádost o ruku ze strany ženicha. V další fázi se konalo veřejné zasnoubení a předání věna rodině budoucí manželky. Uzavření smlouvy mezi oběma rodinami a předání ženy nastávajícímu muži, ukončovalo tento svatební rituál, odlišující se od jiných svatebních zvyků a tradic tím, že neproběhl v jednom momentě, „pouhým“ uzavřením manželského slibu, ale procházel přesně stanovenými kroky, které uzavíraly jednotlivé fáze sňatku. (www. Katedra církevního a civilního práva, Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Uzavírání manželství-Historický přehled)

V minulosti bylo zvykem, že rodiče a příbuzní byli těmi, kteří měli právo vybírat svému potomkovi partnera. Panovník byl dalším činitelem, který mohl zasahovat a podílet se na výběru partnerů v rodinách svých poddaných a tím ovlivňovat jejich sňatky. Zejména se tak stávalo v případě osiřelých jedinců. Ke konci středověku, se již začínala prosazovat zásada svobodného souhlasu a dřívější zásahy vrchnosti do soukromí poddaných vyvolávaly nevoli a kritiku. Jedinou platnou formu uzavření manželství, a to vzájemným

slibem, který měl být svobodným projevem souhlasu obou partnerů, přišli křesťanské. Jejich pojetí manželství se vyznačovalo tím, že každý občan měl právo se oženit, což bylo v rozporu s římskou a germánskou tradicí, která nepovolovala sňatky nesvobodným. Nicméně vrchnost i nadále vybírala poplatky za uzavření manželství, které se, mimo jiné, staly podnětem pro vznik legendy, jenž pojednává o právu první noci, na kterou měl právo feudál, nevěsta se mohla zmíněným poplatkem vykoupit. Jak se později prokázalo, šlo o pouhou legendu. Odvedení poplatku za sňatek, byl ale skutečností. Rovněž církev, se stala institucí, která se mohla vyjadřovat k jednotlivým otázkám manželství, postupně vypracovala doktrínu a zákonodárství, zabývající se manželstvím. Manželství bylo považováno za instituci, v níž každý má svoje práva a povinnosti. Křesťanské manželství bylo založeno na monogamii a vytvářelo ideál partnerské věrnosti. Uznávanými hodnotami v manželství se staly láska, přátelství a vzájemná náklonnost. Sjednaná manželství se tak postupem času stala minulostí a do popředí se dostal svobodný souhlas partnerů na základě vzájemné náklonnosti. (www.RODINNÝ ŽIVOT, Žena a manželství ve středověku)

„Souhlas s manželstvím je tedy úzce spjat s následujícím vývojem, k němuž patří i svobodné rozhodování jednotlivce o vlastním životě. Tak jako byly ženy „zmocněny“ příjmem či odmítnout nápadníka, stejně tak byli nevolníci „zmocněni“ nejprve oženit se bez svolení svého pána. Připustíme-li teoreticky možnost, že nesvobodný člověk i mladý člověk se mohli ženit na základě osobní volby a nemuseli dodržovat nařízení svých pánů či plnit očekávání svých rodin, pak v tom nutně musíme vidět ozvěnu soudobé představy o tom, co je základem řádného manželství“ (Otis-Cour, 2002, s. 108-109).

„Přestože je tradiční rodina a manželský svazek nadále pro podstatnou část společnosti nezpochybnitelnou hodnotou, zároveň se zvyšuje tolerance vůči jevu nesezdaného soužití a některým dalším alternativním formám partnerského života. Přijatelnými se rázem stávají oba základní typy nesezdaného soužití, tedy společné bydlení před sňatkem i trvalé soužití bez oddacího listu. Lidé, kteří žijí v trvalém nesezdaném soužití, popírají tradiční pojetí manželského svazku. Zatímco ti, kteří takto žijí pouze na zkoušku, považují svůj vztah za formu „chození“ a vzájemného poznávání se, což jim umožňují volnější normy i v sexuálním chování“ (www.Internetový politologický časopis e-Polis, Rodina, manželství a kohabitanace).

1.4 Typy rodin

Rodina je celkem, který se skládá z několika subsystémů, zahrnujících například jednotlivce, dyády, větší skupiny (např. sourozenci). Subsystémy mohou vzniknout například spojenectvím stejného pohlaví, generace, shodných zájmů, sympatiemi opačných pohlaví apod. Každý subsystém je oddělen, ale neznamená to, že se nemohou prolínat. Hranice jsou natolik propustné, nakolik je například rodina v kontaktu s okolím, nakolik se angažuje ve společnosti. (Matoušek, 2008, s. 187-188)

V rámci sociologie existuje několik různých typologií rodin. V zásadě můžeme rodinu dělit následujícím způsobem:

- *nukleární* neboli *jaderná*, je označení pro rodinu tvořenou rodiči nebo rodičem a dětmi
- *rozšířená* neboli *velká* rodina sestává z rodiny nukleární, která je rozšířena o blízké příbuzné, například prarodiče, strýce, tety atd.
- *orientační rodina* představuje rodinu, do níž se člověk narodí a vyrůstá v ní
- rodinu, kterou si jedinec sám zakládá, označujeme jako *prokreační*. (Kraus, 2008, s. 79-80)

1.5 Funkce rodiny

Rodina plní v životě člověka mnoho funkcí, které se v průběhu času poněkud změnily, tak jako se měnila společnost a rodina jako taková. V různých sociologických knihách pojednávajících o rodinném prostředí se můžeme dočíst, že rodina zastává nepřehledné množství funkcí, které se nachází v různých kombinacích. Pro příklad bych uvedla tu, kterou sestavil Kraus (2008, s. 81-83):

a) *Biologicko-reprodukční funkce* rodiny. Plní důležitou roli nejenom v rámci rodiny, ale i v kontextu celé společnosti. Tato funkce se nemění. Pro společnost vždy bylo důležité, mít stabilní reprodukční základnu. To, co se mění, jsou trendy, kterými jednotlivé rodiny v různých etapách vývoje společnosti procházejí. V současné době se setkáváme s takovými názory, že děti jsou pro mnoho partnerů vnímány jako překážka

v seberealizaci, a proto si děti buď nepožizují anebo stále více partnerů plánuje pouze jedno dítě.

b) *Sociálně-ekonomická funkce* rodiny. V tomto případě je rodina pojímána jako určitá sociální jednotka, která se svým konáním podílí na ekonomice celé společnosti. Sestává z členů, kteří svým konáním, to znamená výkonem povolání, nákupem apod., tedy spotřebou, se významně podílí na ekonomice státu. Poruchy této funkce se mohou projevit například nezaměstnaností, která velmi nepříjemně zasahuje do chodu rodiny a podílí se na určitém postavení dané rodiny ve společnosti.

c) *Funkce ochranná* je funkcí, u níž došlo po roce 1989 k určité změně. Jedná se o zaopatření členů rodiny, zajištění životních potřeb např. biologických, hygienických, zdravotních apod., které v minulosti pomáhal plnit, z větší části stát, například formou povinných preventivních prohlídek, poskytováním péče v ozdravovnách apod. V současné době se tato odpovědnost více přesunuje na rodinu.

d) Rodina je důležité prostředí pro socializaci jedince, pro osvojování norem a zvyků dané společnosti a slouží tak pro přípravu a uvedení mladého člověka do praktického života. Tuto funkci nazýváme *socializačně-výchovnou*. O tom, jak bude úspěšná, rozhoduje mnoho faktorů.

e) Rodina by měla, kromě již uvedených funkcí pamatovat i na *rekreaci* a *relaxaci*. Jedná se o funkci, která má v rodině umožnit více času pro společné chvíle členů rodiny, ale zároveň umožnit, každému členu, trávit svůj volný čas svými zájmovými činnostmi.

f) Nezastupitelnou roli hraje *emocionální funkce* rodiny, jelikož ji nemůže nahradit žádná jiná instituce.

Členění rodin na základě toho, do jaké míry je schopna plnit si své funkce:

- *funkční rodina* nemá problémy a plní si v přiměřené míře všechny dané funkce
- *dysfunkční rodina* má problémy s plněním některých funkcí, ale s pomocí je schopna dostát výchově svých dětí, aniž by jejich vývoj ohrozila. Pomoc může být například formou poradenství.
- *afunkční rodina* má problémy s plněním funkcí zásadního rázu, vnitřně je rozkládána a není schopna v dostatečné míře zabezpečit výchovu a zdravý vývoj svých dětí. (Kraus, 2008, s. 79-80)

1.5.1 Zdravá a optimální rodina

Zdravé a optimální rodiny jsou ty, které dovedou plnit již uvedené funkce a operují následujícími dovednostmi, seskupenými podle Beavere (in Plaňava, 2000, s. 53-55) do osmi proměnných a tezí:

- Pokud je rodina optimální v pravém slova smyslu, uvědomuje si, že její jednotliví členové, nemohou prosperovat v interpersonálním vakuu a uvědomuje si tak nutnost *systemové orientace*. Předpokladem je vědomí toho, že lidské potřeby je možné uspokojovat jen prostřednictvím vzájemných vztahů, a že spokojenost jednoho člena závisí na spokojenosti ostatních.
- *Jasnost hranic* je v optimálních rodinách zřejmá. Její členové znají hranice rodiny, vymezené vůči okolní společnosti i uvnitř rodiny samé, tzn. generační hranice. Zároveň vědí, že nelze se stranit okolí a jejich přístup k němu je aktivní a optimistický.
- *Kontextuální jasnost* znamená, že rodinní příslušníci, zdravě fungující rodiny, nemají problém rozlišit, kdo ke komu mluví a v jakém vzájemném vztahu jsou si adresát a sdělovatel.
- V optimálních rodinách je jasně daná hierarchie členů, přičemž vedení je v rukou rodičů, je tak určeno, kdo má *moc v rodině*.
- Každý člen této rodiny, je odpovědný za své myšlenky i jednání a ostatní členové je respektují a snaží se, *podporovat autonomii* každého člena rodiny.
- Potěšení a radosti ze vzájemných interakcí v rodině, je projevem *vřelosti a zájmu* a rovněž existence nepostradatelné *empatie*.
- Ke zdárnému řešení problémů, je zapotřebí velké porce *dovednosti vyjednávání*
- Ke zdárnému řešení problémů v rodině, je zapotřebí velké porce *dovednosti vyjednávání*, rodina by měla být schopna nalézt optimální řešení. Předpokladem je schopnost, vyslyšet jednotlivé členy, vzít v potaz jejich názor a zkoordinovat činnost, tak, aby se problém vyřešil.
- *Transcendentální hodnoty*. Pod tímto pojmem se skrývá schopnost rodičů přijímat změny jakožto součást běhu života.

„Fungující rodina je schopna kreativně řešit situace, které přináší život, reagovat na ně adekvátně, měnit rodinnou strukturu, vztahy rolí a pravidel. Kromě tvořivosti se v tomto smyslu jeví jako podstatné vyjádření podpory, vyjadřování zájmu a zaujetí při společných rozhovorech, možnost zástupnosti. Systém je současně adaptabilní, ale též stabilní (přes všechny změny jsme to stále my). Právě tato stabilita rodiny, v níž se jedinec vztahuje ve chvílích osobní rozkolísanosti, se zdá být nejvyšší hodnotou. (Výrost, Slaměnik, ed., 1998, s. 310).

1.5.2 Průměrná až dysfunkční rodina

Jak se zmiňuje Plaňava (2000, s. 55-56) průměrné až dysfunkční rodiny zaujímají nejpočetnější skupinu. V těchto rodinách je uskutečňování tezí, uvedených pouze částečně, v různé míře chybí. Například teze *moci v rodině* bývá velmi často porušována. Nebývá zde dodržována rodičovská koalice, mezi rodiči nepanuje bezkonfliktnost, častá bývá dominance jednoho z rodičů a podrobenost toho druhého. Dalším problémem může být neustálý boj mezi rodiči nebo konflikt v interakci rodič – dítě, který se stává otevřeným či skrytým bojem o moc. Často se setkáváme s porušováním *autonomie* členů rodiny, kdy jim bývá upírána odpovědnost za své pocity i myšlenky, výsledkem mohou být nepříjemné city, projevy rebelie, pocity prohry apod. Chová-li se pak některý z členů rodiny v rozporu s očekáváním, bývá usměřňován většinou direktivně a ostatní ho percipují jako špatného, zlého a nevděčného. Není neobvyklé, že se v těchto rodinách objevují problémy s plněním úkolů vývojového cyklu a někteří rodiče nejsou schopni, tomuto cyklu se přizpůsobit a krizové situace tak mohou řešit neadekvátně, poruchovým chováním nebo neuroticky. Dysfunkční rodiny jsou tedy výrazně neflexibilní, nediferencované a neefektivní při setkání se zátěží i požadavky, které klade vývoj.

1.6 Typy rodinného prostředí

Jak uvádí Střelec (1998), pro optimální klima rodiny má podstatný vliv, zda a v jaké míře jsou zastoupeny faktory, které vytvářejí základ emocionálního a kulturního prostředí rodiny.

Řadíme zde:

Demograficko-psychologické podmínky rodinného prostředí – které zahrnují dva okruhy - zde se jedná především o dva okruhy problémů:

- *celková struktura rodiny a aspekty vyplývající z působení otce, matky, sourozenců nebo prarodičů*: v tomto případě rozlišujeme: zda má dítě v rodině sourozence nebo zda vyrůstá jako jedináček, dalším faktorem, který zde zapadá je úplnost či neúplnost rodiny, rozhodující vliv může mít i existence výchovných problémů v rodině nebo kladení příliš vysokých nároků na dítě. Dále se může jednat o problémy v rámci:
- *vnitřní stability rodiny, jako emocionální základny pro rozvoj všech dimenzí rodinného života*, kde je velmi silnou emocionální rovinou vztah rodič-dítě.

Materiálně-ekonomické faktory rodinného prostředí – je možné rozdělit do následujících skupin, kde řadíme:

- *zaměstnanost a profese rodičů*-jeho vliv na děti
- *charakter a kvalita bydlení*
- *finanční zajištění*
- *životní styl rodiny z pohledu spotřeby*
- *vliv techniky na život rodiny* atd.

Kulturně-výchovná oblast – zde se odráží:

- *systém hodnot a vzdělání rodičů*
- *způsob využívání volného času v rámci životního stylu rodiny*

pedagogizace rodinného prostředí – nakolik a zda vůbec jsou využívány některé z pedagogických prostředků pro výchovu dětí.

Je nutné podotknout, že hranice mezi jednotlivými uvedenými systémy nejsou přesně dané, dochází zde k vzájemnému prolínání. Tyto informace o rodinném prostředí mohou pomoci pro nalezení problémů v prostředí rodiny a stanovit tak postup k nápravě. (in Kraus, 2008, s. 86-88)

1.7 Legislativní ukotvení rodiny v České republice

Rodina a rodinné vztahy hrají v našich životech velmi důležitou roli. Společnost jejich právní podobu ukotvila v rámci rodinného práva, konkrétně zákonem číslo 94/1963 Sb.. Historicky se rodinné právo vyvinulo z obecného práva soukromého, tedy z občanského práva. Liší se zejména jinou metodou právní regulace a můžeme jej vymezit jako souhrn právních norem upravujících práva a povinnosti osob, které v různých rolích vystupují v rodině. Především se jedná o úpravu následujících práv a povinností:

- „mezi manželi navzájem a mezi manželi a ostatními osobami,
- mezi rodiči a dětmi,
- mezi dětmi a dalšími osobami, které jim nahrazují rodiče či jejich funkci nějak doplňují“ (www. Nový OBČANKÝ ZÁKONÍK, RODINNÉ PRÁVO).

Rodinné právo vymezuje pojem manželství, kterým se rozumí: „trvalý svazek muže a ženy, vzniklý zákonem stanoveným způsobem. Muž a žena mají v manželství rovné postavení“ (www. Nový OBČANKÝ ZÁKONÍK, RODINNÉ PRÁVO).

Manželství vzniká na základě svobodného a úplného souhlasu muže a ženy. Zároveň upravuje volbu civilního či církevního sňatku, kdy se rozhodlo, že partneři se budou moci rozhodnout mezi civilním sňatkem nebo sňatkem uzavřeným před církví. Podle zákona mají manželé právo na úpravu majetkových poměrů v nejširším smyslu a dává jim možnosti, jak uspořádat své majetkové vztahy. (www. Nový OBČANKÝ ZÁKONÍK, RODINNÉ PRÁVO)

„Nedílnou součástí rodinného práva je vymezení pojmu mateřství, kdy podle současné úpravy je matkou dítěte žena, která jej porodila. Rodiče a děti mají vůči sobě navzájem práva a povinnosti, kterých se nemohou vzdát či zříci. Účelem povinností a práv rodičů k dítěti je zajištění hmotného i morálního prospěchu dítěte. Oba rodiče jsou povinni zdržet se všeho, co by narušovalo vztah dítěte k rodičům či ztěžovalo jejich výchovu“ (www. Nový OBČANKÝ ZÁKONÍK, RODINNÉ PRÁVO).

„Přes bytostně soukromou povahu rodinného práva se tomuto odvětví nevyhnula stále silnější intervence veřejné moci motivovaná potřebou ochrany dítěte. Proto začalo být rodinné právo především částí německé právní školy řazeno mezi právo veřejné. Na rozdíl od práva občanského, v němž bylo možné v českém prostředí sledovat po pádu komunistické totality purizaci práva spočívající v odstraňování valné části veřejnoprávních

tendencí oslabujících smluvní volnost, lze předpokládat, že rodinné právo si výrazné zapojení veřejné moci zachová i nadále, což mu propůjčuje specifické postavení soukromoprávního odvětví s přinejmenším neopominutelnou ingerencí práva veřejného“ (www.VítejteNaRodinnaporadna.cz).

VÝCHOVA V RODINĚ

Výchova vždy probíhá v určitém prostředí, mezi nejpřirozenější patří prostředí rodiny. V minulosti se vedly diskuze, zda má toto prostředí vliv na život jedince. V současné době již nikdo nepochybuje o tom, že nejen rodinné prostředí má velký vliv vývoj člověka a na jeho každodenní život. Například významný sociolog z období první republiky A. I. Bláha psal o „sociální dědičnosti“, kde se zabýval právě vlivem prostředí na způsob chování jedince. Z uvedeného vyplývá, že nejen genetické dispozice hrají v životě člověka důležitou roli, ale podstatné místo v něm má i vliv prostředí, v tomto případě rodinného. To znamená, že v rámci výchovy je nutné vytvořit a vybírat pro děti takové prostředí, které je žádoucí a optimální (Kraus, 2008, s. 68-78).

Výchova je nezbytnou součástí života člověka a její význam je srovnáván s obdobím prenatálním, v němž lidský zárodek musí zrát devět měsíců v matčině lůně, aby byl po narození schopen samostatné fyzické existence a následně se mohl vyvíjet a psychicky dozrávat v lůně rodiny. Tato doba duchovního zrání a osamostatňování se je podmíněna kvalitní výchovou, jejíž výsledky mohou vést k pokroku celé společnosti. Člověk si na rozdíl od zvířat přináší na svět jenom minimum instinktů a dovedností, které potřebuje k životu, další si musí získat prostřednictvím výchovy, učení a nemalou roli zde hraje i vliv prostředí. (Cipro, 1984, s. 7-8)

Výchova tedy pomáhá v přeměně člověka v bytost společenskou se specificky lidskou psychikou, byť v různých kulturách více či méně odlišnou. Jedná se o velmi komplexní proces přeměn, které začínají osvojováním základních kulturních návyků, později mluvené řeči. Následují další změny, jako je vpravování se do role svého pohlaví, orientace ve světě hodnot a jejich přejímání, respektive zvnitřňování. V podstatě je to proces *učení*, který se začíná se uskutečňovat od nejranějšího věku dítěte, prvním kontaktem se sociálním okolím, tedy zpravidla v interakci dítěte a rodičů.“ (Nakonečný, 2009, s. 101)

1.8 Výchova v historickém kontextu

Historie výchovy spadá do nejranější fáze lidského vývoje, již tam je možné, setkat se s využíváním některých výchovných metod. Jedná se především o příklad nápodoby, pomocí níž se předávaly četné zkušenosti z generace na generaci. Diferenciace práce v prvobytně pospolné společnosti neexistovala, proto se mládež učila všemu. V tomto

směru se výchova jevila jednotná a zároveň i všestranná. Odlišovala se zde pouze práce hochů od náplně práce dívek. Dalším prostředkem, využívaným i v současné době, byla hra, která neměla ostré hranice, a tudíž se prolínala s prací. Více využívaných výchovných metod, které se dochovaly do současnosti, nacházíme v prvobytně pospolné společnosti. Příkladem může být využívání metody odměny a trestu. Slovní poučení bylo dalším prostředkem ve výchově, zastávajícím, z důvodu neznalosti písma, důležitou úlohu. Pro větší důraz bylo, slovní poučení, doplněno názorným příkladem vychovávajícího. Z ustálených zkušeností se stávaly tradice, které se přenášely ústně, a pro lepší zapamatovatelnost i ve formě příběhů a písní. Historie výchovy není po stránce geografické rovnoměrná. Některé části Evropy, obydlené primitivními kmeny, byly méně vyspělé, v jiných částech bylo možné nalézt kvetoucí civilizace, ovládající techniku a mající vyspělou kulturu. Na Středním východě se lidé projevovali znalostí klínového písma, a to již před 3000 let př. n. l. Nacházíme zde i jakýsi systém výuky, na základě, kterého byla vybraná mládež vyučována ve znalosti písma. V pozdější době došlo k určité demokratizaci vzdělávání. Obdivuhodná byla původní egyptská civilizace. Smyslem výchovy v této společnosti bylo učení k účtě, tedy učení k pravdě a řádu. Učení se předávalo formou memorování. Ve starých civilizacích se paměť stávala hlavním nosičem informací. K nejstarším civilizacím, patří i čínská kultura, která měla především tři hlavní pedagogické směry, jmenovaly se: Konfucianismus, Škola mohistů a Škola taoismu. Ve výčtu starých civilizací je nutné uvést i kulturu indickou. Zde se základem staly posvátné knihy – védy. V Indii doposud existuje složitý kastovní systém, v němž výchova byla určena zpočátku pouze kněžím (bráhmánům) a později i kastě vojáků (kšatrijů) a kastě obchodníků (vaišjů). Kvalitativně nové prvky vnesla do indického myšlení éra buddhismu, která přispěla i k demokratizaci vzdělání. V období řecké a římské civilizace došlo v rozvoji vzdělanosti a výchovy. Řekové projevovali schopnosti nejen v ústní a literární výchově, ale i v architektuře, sochařství apod. První specifickou formou křesťanské výchovy byl katechumenát, který byl později nahrazen církevními školami. První středověké univerzity vznikaly v Itálii, následovala Anglie, Francie a Čechy. Výuka se zde členila zpravidla na čtyři fakulty a důležité členění bylo podle národů. Studium bylo všeobecné povahy. Dějiny výchovy nejsou jen školskou výchovou, důležitou roli hrála rodinná výchova. Současný systém výchovy však není sestaven pouze z výchovy rodinné nebo školní, ale své místo si našla i výchova v rámci volného času. (Cipro, 1984, s. 7-44)

1.9 Rodičovství

Narozením dítěte nastává pro partnery nová situace, která mezi nimi mění emoční rovnováhu. Dalo by se říct, že přináší určitou vzájemnost, pocity sdílení a nově vzniklý intenzivní vztah rodič-dítě.

Pro většinu lidí je rodičovství přirozenou součástí života a bez problémů zvládají svoji rodičovskou roli. Poruchy rodičovství a s tím spojené problémy s výchovou, vznikají především v rodinách, které se nemohou nebo z nějakých důvodů nechtějí starat o své děti, čímž ohrožují jeho pozitivní vývoj.

Rodičovství zaujímá v tzv. vývojové teorii rodiny zhruba jen dvě nebo tři fáze z celkových sedmi či osmi, přesto je velmi důležitou a zásadní a v rámci rodinného cyklu se jedná o přechod nejvýznamnější.

Alice Rossiová (in Možný, 1999, s. 126-132) poukazuje na čtyři jedinečné vlastnosti přechodu k rodičovství:

- První aspekt obsahuje přechod, k němuž dochází pod „*silným kulturním tlakem*, působícím zejména na ženu. Sociální status ženy je historicky těsně svázán s mateřstvím. I poté, co společnosti našeho kulturního okruhu vesměs legalizovaly umělé přerušování těhotenství, těhotná žena, která se pro přerušování rozhoduje, je pod nátlakem kultury, která se tradičně dívá odmítavě na odmítání mateřství. Historie postojů k mateřství anebo k celoživotní bezdětnosti je přesvědčivou ilustrací hlubokých společenských změn posledního půlstoletí“.
- V rámci druhého aspektu může k rodičovství dojít *mimovolně*. „Dítě může být počato a zejména první dítě namnoze bývá – i neplánovaně. Skoro po celou druhou polovinu dvacátého století bývala v českých zemích víc než každá druhá nevěsta těhotná. Byl to výraz změny vzorce zakládání rodiny“. „S restaurací kapitalismu se pět vrací na své tradiční hodnoty a podíl těhotných nevěst u nás poklesl z téměř dvou třetin u prvních sňatků na necelou třetinu, tedy o padesát procent“.
- Další aspekt se zabývá přechodem k mateřství, které je *nerevokovatelné*. „Dramatické tempo sociálních změn v posledních sto letech vzalo člověku naši civilizace oporu v tradici. Musí se častěji rozhodovat sám a musí činit rozhodnutí i za situace, kdy nemá dost informací pro spolehlivější odhad následků“. Stává se, že ne vždy udělá správné rozhodnutí. Člověk dnešní doby si zvykl, že se vytvářejí

stále nové příležitosti a situace a vše staré se dá smazat – revokovat. „Narození dítěte nemá tuto povahu. Na rozdíl od volby školy, profesionální orientace, zaměstnání i manželského partnera, oprava jednou učiněného rozhodnutí tu možná není: dítě se nedá vzít zpět anebo vyměnit za jiné“.

- *Přechod zlomový.* „Narození dítěte není pozvolný přechod – dítě, které dosud nebylo, tu jednoho dne je. Těhotenství připravuje ženu na mateřství fyziologicky, nikoli však sociálně: je naopak obdobím představ a iluzí o miminku, které se narodí. Zejména matky prvního dítěte často po jeho narození zažívají šok, a mentální nestabilita v raném mateřství, v těžkém průběhu označovaná jako laktační psychóza, není způsobena jen hormonálně, ale i sociálně. Doby, kdy na mateřství připravovala ženu i opakovaná zkušenost s tím, jak přicházely na svět její četní sourozenci, jak se chovali a jaké nároky kladli na své okolí jako kojenci a nemluvnata, jsou pryč: v generaci plné jedináčků se mladá matka s takovými věcmi neseťkává často“ (Možný, 1999, s. 125-132).

Po narození je dítě plně závislé na své matce a později i otci. Zabývat se otázkou nakolik je důležité rodičovskou autonomii regulovat je určitě velmi důležité. Podle Možného (2008, s. 154-156) se dozvídáme, že k příčinám sociální regulace již zmíněné rodičovské autonomie je hned několik důvodů, mezi které řadíme bezbrannost dítěte, které je bezbranné nejen vzhledem ke svým rodičům, ale i k jejich výchově. Dalším ze čtyř hlavních důvodů je fakt, že ne všichni rodiče, i přes jejich velkou snahu mohou rozeznat, co je pro jejich dítě nejlepší, důvodem mohou být buď mentální anebo sociální deformace. Rodiče se rovněž mohou snažit prostřednictvím svých dětí uskutečňovat své vlastní projekty, což nemusí být pro dítě nejvhodnější. Příčinou je rovněž předávání hodnot danou komunitou, která se vždy snaží předávat pouze své hodnoty.

Co je pro zdárný vývoj důležité shrnuje Helus (in Gillernová a kol., 2011, s. 117-119) v následujících deseti funkcích:

- rodina má již od nejranějšího dětství *uspokojovat základní potřeby dítěte,*
- poskytuje *pocit domova sounáležitosti, pozitivních mezilidských vztahů,*
- poskytuje *prostor pro seberealizaci dítěte, jeho aktivní projev,*
- rodina postupně *uvádí dítě do vztahu k věcem a vysvětluje tím jejich hodnotu,*
- rodina určuje prvopočáteční *prožitek sebe sama jako chlapce nebo dívky,*

- poskytuje *možnost srovnání, příkladů, vzorů v rodině*,
- rodina vštěpuje dítěti hodnoty, jako je *úcta, odpovědnost, ohleduplnost*
- *umožňuje vstup do mezigeneračních vztahů* a svými kontakty s širší rodinou poskytuje dítěti možnost *představy okolního světa a společnosti jako celku*,
- rodina se rovněž stává pro dítě *útočištěm v běžných i náročných situacích*.

V rámci rodičovství tedy dochází k procesu vzájemné interakce dospělého, zralého jedince, který je schopen poskytovat péči a výchovu jedinci, který je na této péči závislý, kvalita tohoto vzájemného vztahu je velmi důležitá. Ve vztahu rodič-dítě si tedy obě strany poskytují něco, co k životu potřebují. Dlouhodobým studiem těchto potřeb se věnoval Matějček (1986, 2005), kterýže je shrnul v následující výčet:

- *Potřeba stimulace* – v rámci výchovného působení rodiče na dítě, by se měl rodič snažit zásobovat dítě podněty, které by měly být v přiměřeného množství, patřičné kvalitě a pestrosti, a to vzhledem k věku dítěte. Znamená to, že rodič nečeká, až dítě projeví zájem o nějakou aktivitu, ale sám má aktivně nabízet podněty a dítě motivovat.
- *Potřeba smysluplného světa* – tato potřeba upozorňuje, že již zmíněné a pro dítě nezbytné podněty, by rodič měl prezentovat strategicky, zpracované do systému, aby zabránil chaosu, který by zapříčinil u dítěte problémy s jejich zpracováním.
- *Potřeba životní jistoty* – dítě je schopno plně vnímat své okolí a zpracovávat informace z něj, a to v rodině, která naplňuje jeho citové a sociální potřeby. Výsledkem je vnitřní jednota osobnosti a schopnost zvládat v životě i složité situace.
- *Potřeba pozitivní identity a vědomí vlastní společenské hodnoty* – uspokojení této potřeby vede ke zdravému sebevědomí, které je důležité pro osvojení si společenských rolí a kladných hodnotových cílů.
- *Potřeba životní perspektivy* – uspokojením této potřeby, je dítě schopno těšit se z budoucnosti, být zvědavé. (in Gillernová a kol., 2011)

Pro život dítěte jsou nepostradatelní oba rodiče. Každý z nich má v rámci výchovy a působení na dítě nezastupitelnou roli. Matka má pro dítě především emocionální význam, je pečovatelkou a ochránkyní a otec zase umožňuje dítěti více experiment, čímž uvádí dítě

do různých situací, které s ním zdolává a umožňuje mu tak, posilovat si sebevědomí, vyznat se v konfliktních situacích. To vše posiluje odolnost dítěte. (Gillernová a kol., 2011)

1.10 Rodičovské styly výchovy

Výchovné působení rodičů se skládá z množství vzájemných interakcí mezi rodiči a dětmi, z mnoha událostí a situací, které se pro dítě stávají výchovným prostředkem, do kterého zasahuje osobnost rodiče i jedinečnost dítěte a v ne poslední řadě vliv prostředí. Tyto vzájemné, složité vztahy lze zkoumat různými přístupy, mezi nejfrekventovanější řadíme *koncept způsobu výchovy*. Zahrnuje typy výchovných stylů, používaných v rodině, styl komunikace mezi členy i vzájemné emoční vztahy mezi rodiči a dětmi. Pomáhá orientovat ve složitých vztazích a výchovných jevech, čímž napomáhá volbě dílčích edukačních prostředků. Výchova rodičů je složitý proces, vysoce individuální, probíhající v různém rodinném prostředí za různých podmínek, a tak může mít i odlišný účinek na dítě. Z uvedeného vyplývá, že by výchovné styly měly být vždy individuální, ale na druhou stranu je nutné směřovat výchovu tak, aby byla v kontextu s celou výchovnou a vzdělávací praxí a v zájmu odborné poradenské práce. Nepřeberné množství rodičovských postojů k výchově dětí byl zobecněn do následujících skupin:

- postoj *láskyplný, kladný, akceptující*,
- postoj *chladný, záporný a zavrhuující*,
- postoj *kontrolující a vyžadující plnění požadavků*
- postoj *poskytující volnost a autonomie*
- postoj *vyjadřující důslednost, resp. nedůslednost*. (Gillernová a kol., 2011, s.121-123)

Koncept rodičovských stylů výchovy slouží k pochopení výchovného působení rodičů na děti v rámci rodinného prostředí. K často používaným modelům výchovných rodičovských přístupů, patří *model čtyř stylů výchovy*, který Baumrinová (in Gillernová a kol., 2011, s. 123-124) rozpracovala v souvislostech, který je zpracován do následující tabulky:

Rodiče	odmítající	akceptující
nároční a kontrolující	autoritářský styl	autoritativně vzájemný styl
nenároční a nekontrolující	zanedbávající styl	shovívavý styl

Tabulka č. 1.: Hodnotové postoje rodičů dle Baumrinové (in Gillernová a kol., 2011, s. 123-124).

Dle Baumrid (1989, 1991) a Heluse (2007) byly shrnuty hodnotové postoje rodičů v souvislosti s používáním výchovných stylů do následujících bodů:

- *Autoritářský styl* – příliš nerespektuje potřeby a možnosti dětí. Tito rodiče silným tlakem na dítě požadují, co nejlepší výsledky, ale nezajímají se o to, zda je dítě schopno tyto vysoké požadavky splnit.
- *Autoritativně vzájemný styl* – je na rozdíl od předchozího výchovného stylu laskavý v tom, že rodiče jsou na dítě sice nároční, požadují výborné výsledky, ale předem si s dítětem stanoví pravidla, na jejichž dodržování trvají.
- *Zanedbávající styl* – je zcela odlišný od předchozích stylů. Rodiče nejeví zájem o své dítě, nekladou na ně žádné nároky. Jejich přístup k dítěti je chladný, v extrémních případech odmítavý.
- *Shovívavý styl* – se prezentuje nejasnými hranice, ze strany rodičů, které by stanovily povinnosti dítěte. Rodič neklade ani příliš nároků na dítě, ale pokud bychom srovnali tento styl s předchozím, rozdíl můžeme spatřit v tom, že tyto rodiče poskytují svým dětem emoční zázemí a podporu. (in Gillernová a kol., 2011, s.123-124)

V rámci výzkumů, které probíhají dlouhodobě a v mnoha zemích světa, se zjišťuje, zda se v průběhu doby mění výchovné styly rodičů při výchově dětí. Dle dosavadních výsledků lze říci, že ke změnám dochází. Mění poměr mezi rodiči kontrolujícími a rodiči preferujícími volnost. V publikacích se uvádí příklad, kdy ve třicátých letech, v amerických rodinách byla prezentována hlavně výchova, která byla charakteristická zájmem rodičů o své dítě. Tito rodiče důsledně vyžadovali kladné výsledky a děti byly pod přísnou kontrolou. Dětem byli ochotni poskytovat dostatek stimulů, důležitých pro jejich vývoj. Další výzkumy pak ukázaly postupný přechod k výchovným stylům, preferujícím volnost. Výsledky badatelů ukázaly, že rodiny, kladoucí na dítě více požadavků, nemají

tolik výchovných problémů. Děti, které měli omezující rodiče, byly více konformní, méně samostatné, projevující se nižším sebevědomím. Děti asertivních rodičů, přiměřeně kontrolujících, neměly takové sociální problémy, byly tedy sociálně zdatnější. Děti rodičů, kteří byli charakterizováni jako emočně kladní, se projevovaly jako sociálně zdatnější, optimálně kompetentní, s minimem potíží a se zdravým sebevědomím. Svě matky vnímaly jako milující. (Gillernová a kol., 2011, s. 133-134)

Výsledků z výzkumů je nepřehledné množství. Jsou podnětem k zamyšlení a k uvědomění si, jak je role rodiče v procesu výchovy důležitá, a jak pozitivní přístup může podpořit zdravý rozvoj dítěte po stránce tělesné i psychické. Dítě je schopno orientovat se v životních hodnotách, třídít je a vybírat si ty, které jsou pro jeho život prospěšné.

1.11 Pozitivní výchova v rodině

Podle Heluse (1973) se výchova: „jeví jako regulování, záměrné a cílené vstupování do celoživotního procesu zespolčenštění jedince, probíhající v jistém konkrétním kulturně společenském systému. Na otázku, co tvoří tento společensko-kulturní systém, lze říci, že je to jednota čtyř fundamentálních složek celého života společnosti:

- *složky hodnotově normativní*, tvořené především sociálními hodnotami, normami, přesvědčeními a ideologiemi,
- *složky mezilidsky vztahové*, tvořené především sociálními interakcemi, komunikacemi a pracovními činnostmi,
- *složky resultativní*, tvořené materiálními, duchovními a organizačními produkty,
- *složky osobnostní*, tvořené individuálními subjekty společensko-kulturního systému, které způsobem svého života tento systém aktualizují, uchovávají, rozvíjejí nebo překonávají, realizující tak sebe sama (in Kraus, Poláčková a kol., 2001, s. 41).“

Rodiče se v rámci výchovy zajímají o to, jak a co by měli děti učit, aby dokázaly v našem světě žít a cítili se v něm šťastné. Při svém působení na děti si uvědomují, že výchova je velmi důležitá a není možné děti nechat napospas svým instinktům, předávají svým dětem hodnoty, které uznávají (Linda a Richard Eyerovi, 2007, s. 7).

1.11.1 Principy pozitivní výchovy

Rodiče chtějí pro dítě to nejlepší: chtějí, aby byli v životě šťastní, úspěšní, aby dokázali zvládat běžné i náročnější situace v životě, taky v nich vzbudit tvořivost a schopnost být dobrými partnery a kolegy. Všechny tyto aspekty se rodiče snaží uskutečňovat v každodenním životě formou výchovy.

K principům pozitivní výchovy můžeme zařadit schopnost *dávat lásku*, kdy Weikert (2007, s. 72-73) uvádí, že je důležité, jak se k dítěti chováme, jak s ním zacházíme, protože tím mu dáváme najevo svoji citovou upřímnost a kromě lásky i *úctu a respekt*.

Kopřiva a kol. (2008, s. 5) uvádí, že právě vedle poskytování lásky je důležitý i projev respektu, jelikož tak jako rodiče si přejí, aby se jejich děti chovaly s respektem k nim i ostatním lidem, musí se sami k sobě chovat s respektem. Morálka by měla být opřena o „zvnitřněné hodnoty, podle nichž budou děti zvažovat své chování i tehdy, když na blízku nebude žádná kontrola.“

Podle Weikrta (2007, s. 72-126) patří *konstruktivní povzbuzování* k dalším velmi důležitým výchovným metodám, na základě kterých je dítě schopno vážit si sebe, mít důvěru v sebe sama a tak vědět, že leccos dokáže. *Projevit pochopení* světa dítěte a přiměřeně na něj reagovat je dalším předpokladem kvalitní výchovy dítěte. Dítě dovede vycítit jak přívětivost, tak i nesouhlas dospělého. Tohoto nesouhlasu se bojí, a pokud často pociťuje výhrady, uzavře se do sebe. Jaké rodiče zastávají postoje a jak se chovají, utváří osobnost dítěte, které na základě toho získává pocit, že je úspěšné a *posiluje si tak své sebevědomí*.

Velmi důležité je *věnovat dítěti čas*, pozorně mu naslouchat, někdy udělat i něco neplánovaného apod. Vytvořit si rodinné *rituály*, které jsou obzvláště důležité tam, kde je málo prostoru, na čas strávený společně, při společných činnostech. Stávají se velmi důležitými pro posilování rodinných vazeb. Podstatou výchovy je *jednotnost a společná strategie výchovy*. Rodiče mohou mít různé názory a postoje, které je možné tolerovat, ale měli by se umět shodnout na kompromisu. S věkem dítěte souvisí prostor, ve kterém se dítě pohybuje, to znamená, čím je menší, tím by se mělo pohybovat v menším prostoru a v doprovodu rodiče, dítě má zájem tyto hranice neustále rozšiřovat i v případě, že ještě na větší prostor nevyzrálo, proto je věcí rodičů, aby tyto hranice stanovily a vysvětlili dítěti význam určených pravidel.

Ke všem uvedeným principům je nutné zařadit *důslednost*. Zachování důslednosti není snadné, vyžaduje osobní zralost rodičů, zdravé sebevědomí, protože děti mají k dispozici spoustu vzorců chování, s nimiž se snaží prosadit své zájmy. (Kopřiva a kol., 2008, s. 189).

Uvedené principy doplňuje grafické znázornění přirozených lidských potřeb od Abrahama Maslowa, která se vztahuje i na výchovu dětí, jelikož pozitivní výchovné styly nelze uskutečňovat bez uspokojení základních životních potřeb.

Teorii potřeb můžeme použít pro porozumění chování dětí, pokud je chování dítěte v pořádku, víme, že má vše, co potřebuje. Pokud se chová nesprávně, je možné, že postrádá uspokojení některé z uvedených potřeb.

Obrázek č. 2.: Přirozené lidské potřeby podle Abrahama Maslowa (Zrcadlo.blogspot.com)

„My dospělí jsme byli často vychováni a omezováni hranicemi. Proto pro nás není snadné vnímat hranice jako něco, co vytyčuje prostor pro samostatné a svobodné jednání, prostor, ve kterém je umožněn lidský rozvoj. Přesto čím lépe se nám to povede, o to snadněji můžeme pozorovat, že hranice nejsou cizí, určené zvenčí, ale slouží jednoduše k tomu, udržet prostředí natolik relaxované, aby se v něm všichni, děti i dospělí cítili uvolněně, nabývali nových zkušeností vlastním rozhodováním a mohli se naučit rozlišovat skutečné potřeby od náhradních, zástupných potřeb (Wildová, 2010, s. 8).

1.11.2 Formování základních životních hodnot

Na formování základních životních hodnot každého člověka, má bezesporu velký vliv výchova v rodině a celkově prostředí v němž jedinec vyrůstá.

„Moudrost ověřená věky i naší osobní zkušeností nás učí, že individuální i společenské štěstí se spojuje s chováním založeným na jistých morálních zásadách (Linda a Richard Eyrovi, 2007, s. 8).“

Můžeme si položit několik otázek: *„Proč učit děti uznávat základní morální hodnoty?“*

Protože to tak dělali rodiče? Protože je to tradice? Protože jejich předávání přispívá k tomu, aby společnost byla bezpečná a dál se vyvíjela? Protože jsou správné? Protože výzkumy ukazují, že chování založené na morálce pomáhá dětem rozvinout smysl pro samostatnost, nezávislost a sebedůvěru?

Všechny odpovědi jsou svým způsobem správné. Ale podstatné je, že učit děti uznávat základní morální hodnoty je nejdůležitější a nejefektivnější způsob výchovy, jakým můžeme přispět k tomu, aby se v životě cítily *šťastné* (Linda a Richard Eyrovi, 2007, s. 8).“

Můžeme si klást otázku, zda existují nějaké univerzální hodnoty, které nejsou podmíněné, jsou neměnné, jsou univerzálními pravidly chování, která jsou správná. Tyto otázky vyplývají z potřeby vědět, jaké hodnoty předat svým dětem. Sestavit jejich seznam není jednoduché. Příkladem může být následujících dvanáct hodnot, které sestavili Linda a Richard Eyrovi (2007, s. 31):

Poctivost naučit není snadné. Ale i v tomto případě má silný vliv osobní příklad rodičů, kteří mohou ukázat dětem, že je možné chovat se v životě poctivě například tím, že jim odpovídají pravdivě a upřímně. Pokud na otázku neznají odpověď, měli by vysvětlit důvod.

Odvaha. Co se týká odvahy, je opět nutná především pochvala a vlastní příklad rodičů. Je možné, aby rodiče dětem vyprávěli o obtížných věcech, které dokázali, upřímně, bez vychloubání. Je dobré vysvětlit, jaký je rozdíl mezi *odvahou* a *„hlasitostí“* a mezi *plachostí* a *„nedostatkem odvahy“*. Je důležité mluvit o *„tiché odvaze – odvaze říct ne“*, když se děje něco špatného, o odvaze pozdravit dítě, které v kolektivu nemá žádné kamarády.

Mírumilovnost – Jak uvádí manželé Eyrovi: „Mírumilovností nemáme na mysli potlačování nebo ignorování emocí. Spíše to znamená je vnímat a umět je dát i najevo, ale ovládat se přitom tak, abychom neublížili druhým.“

Samostatnost a výkonnost „jsou velmi mocné hodnoty. Kdo nedokáže být samostatný, často zraňuje svými výčitkami a obviněními. Člověk, který rozvine svůj potenciál, pomůže i druhým, jako pomohl sám sobě. Kdo se nesnaží uskutečnit to, co je v něm nejlepší, zraňuje okolí nepřímo tím, že v těžkých situacích selže, a dává druhým nevhodný příklad“ (Linda a Richard Eyrovi, 2007, s. 55).

Sebekázeň a strídmost: „Sebekázeň přemáhá lenost a motivuje k vyšším výkonům, strídmost se vyhýbá extrémům“ (Linda a Richard Eyrovi, 2007, s. 65).

Věrnost a zdrženlivost jsou hodnoty, jak se o nich zmiňují Eyrovi (2007, s. 77), které přispívají k manželskému štěstí a stabilitě.

Oddanost a spolehlivost – to, co říkáme, také uděláme.

Respekt a úcta – důležité je respektovat a zároveň respekt očekávat.

Láska: „Starost o druhé, která přesahuje hranice oddanosti a úcty“ (Linda a Richard Eyrovi, 2007, s. 110).

Nesobeckost a citlivost – děti by se měly naučit říkat „je mi to líto“, proto je potřeba, ukázat jim svou citlivost, aby se naučily projevit tu vlastní.

Vlídnost a srdečnost – v tomto případě se jedná o laskavé chování k slabším a mladším. Schopnost navazovat a udržet si přátelství a pomáhat druhým.

Spravedlnost a odpuštění – jedná se o základní hodnoty, platné pro všechny lidské vztahy, jsou to hodnoty, na kterých závisí všechno ostatní. Můžeme zde zahrnout jasné dodržování rozumných pravidel, což zaručuje určitý řád a spravedlnost (Linda a Richard Eyrovi, 2007, s. 131-156).

1.11.3 Způsob předávání hodnot.

Dětské chování a myšlení ovlivňuje to, to vidí a slyší ve svém okolí. Dospělí se stávají jejich vzorem. „Mají pozoruhodnou schopnost pozorovat a imitovat. Tak se naučí například mluvit. Mateřský jazyk se učí prostým odposloucháváním, pozorováním a

napodobováním. Podobně přejímají i hodnoty, postoje, osobní preference a zvyky“ (Severe, 2000, s. 28).

V rámci předávání hodnot má vedle vlastního příkladu důležitý význam i vyprávění příběhů, různé hry, rozvoj fantazie a hraní rozličných rolí.

Podle Lindy a Richarda Eyrových je možné použít například tyto metody:

- *„Hraní rolí a různé druhy slovních her* pomohou tím, že se při nich děti vžijí do příslušných situací a představí si *důsledky svého chování*.
- *Dospělé diskuze*, při kterých s dětmi můžete mluvit o morálce, důležitosti konkrétních hodnot. Psychologické studie prokázaly, že existuje významná souvislost mezi odpovědných chováním dětí a množstvím času, které strávily rozhovory se svými rodiči. Při takových rozhovorech na dítě postupně působí hodnoty, které sami sdělujeme a zastáváme.
- *Chvála a povzbuzování* mají velkou sílu, když se snažíme, aby se děti naučily soustavně chovat podle určité hodnoty.

Poukazováním na chyby ještě neznamená jejich nápravu – častěji vede k pocitům viny a k opakování nevhodného chování. Opravdové změně nejlépe pomůže pochvala, ve chvíli, když to, co dělají, dělají dobře. (Linda a Richard Eyrovi, 2007, s. 15-16)

„Morální představy a morální cítění se u dětí vyvíjejí teprve od čtvrtého nebo pátého roku života. A především rodiče jim nabízejí pozitivní model, podle nějž se děti mohou orientovat a s nímž se mohou konfrontovat. Rodiče jsou pro děti v této fázi bezpodmínečnou autoritou. Jejich chování, kterým dávají dítěti vzor, určuje jeho charakter. Pro rodiče to znamená, že je velmi důležité vést děti k přátelskému sociálnímu chování a podporovat je na této cestě“ (Rogge, 2007, s. 86.)

VÝCHOVA V NÁRODNOSTNĚ SMÍŠENÉ RODINĚ

Tato část práce staví na pojmech, jako je sociokulturní adaptabilita, senzitivita a samozřejmě výchova a vztahy. Sociokulturní adaptabilita a senzitivita jsou důležité a na jejich správném zvládnutí velmi záleží, protože umožní, aby se člověk stal součástí cizí země a kultury, aniž by ztratil svoji původní. Funkce rodiny, i když se jedná o rodinu národnostně smíšenou, zůstává v postatě stejná. Jsou zde však aspekty, které se v rodině „monokulturní“ nevyskytují. Jedná se především o jazykovou odlišnost obou partnerů a s tím související bilingvální prostředí v němž vyrůstají děti a rovněž odlišná kultura, zvyky a podmínky.

Kulturní orientace rodiny může být někdy v konfliktu s orientací většinové společnosti. Stává se to většinou v zemích, kde není taková variabilita etnických menšin. Současné generace, tím, že nevyrostaly v multikulturním prostředí, nedovedou se v kulturách jiných etnik orientovat a nedovedou tak pochopit odlišnosti chování. „Výchozí kultura etnické menšiny definuje její hodnotový žebříček, předepisuje mužskou a ženskou roli, určuje, jakým způsobem mají být řešeny konflikty, jak mají být trestány prohřešky proti morálce, jaké cíle a prostředky má mít výchova dětí, kde je hranice mezi dovoleným chováním a kriminálním činem, jaké místo má v životě dospělého člověka jeho zaměstnání, jak může či nemůže projevovat zlost, resp. úzkost, jak se má projevovat náklonnost, jakou míru má mít solidarita mezi členy a kdo má být do rodiny počítán. Mezi hodnotovou orientací menšinových rodin a soudobou západní společností je často větší rozdíl ve větším důrazu na solidární pouta v nezápadních rodinách. Nezápadní rodiny mají obvykle více odlišené role manželů, silnější příbuzenské vazby a širší rozsah rodinné solidarity (Matoušek, 2008, s. 186).“

1.12 Interkulturní partnerské vztahy

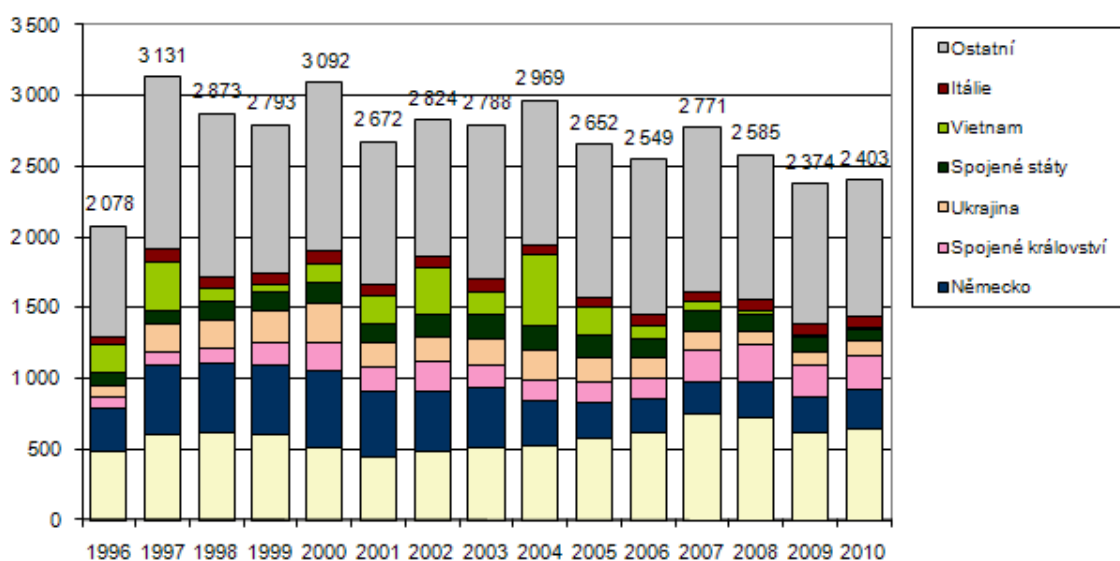
Ke kontaktům lidí nejen uvnitř určitého etnického společenství, ale také ke kontaktům příslušníků jiných etnik a národů, docházelo od počátku lidské civilizace. Mísily se jak jejich kultury, tak jazyky.

„Je známo a často připomínáno, že již starověcí Řekové pocítovali a prožívali svou jazykovou a kulturní odlišnost od jiných etnik. Všichni cizinci, s nimiž přicházeli do kontaktu, byli považováni za „barbary“, protože mluvili Řekům nesrozumitelnými a

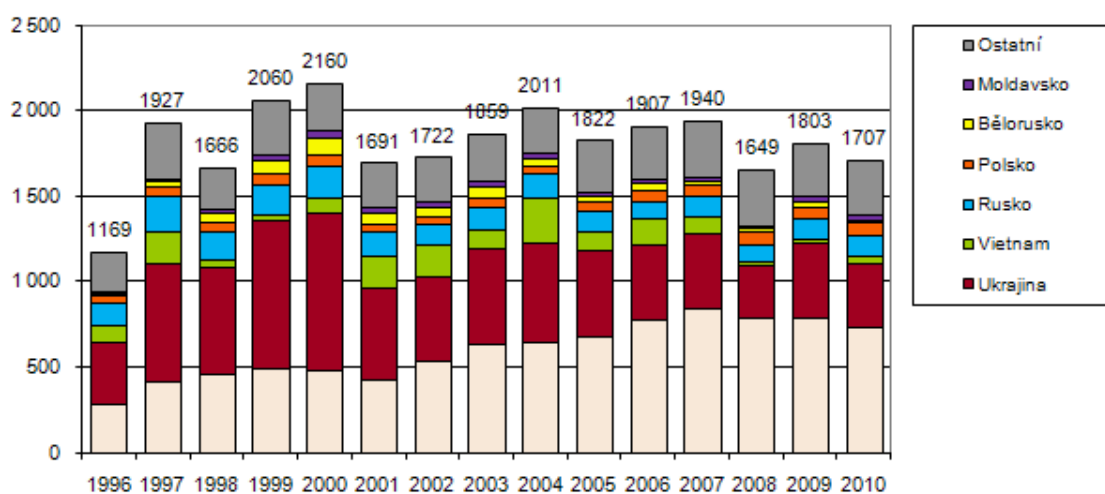
směšně znějícími jazyky (ty byly připodobňovány ke zvukům vydávaným zvířaty). To ovšem nebyl ojedinělý jev jen v historii, kdy do interkulturní komunikace zasahovaly negativní postoje, respektive předsudky ve styku s odlišnými etnickými společnostmi. V současné společnosti, vlivem otevřených hranic, stylem života apod., je více možností navazovat partnerské vztahy s cizincem, kdy je pak často přirozeným výsledkem uzavření manželství a narození dítěte“. „Dítě narozené v národnostně smíšeném manželství má možnost seznámit se s oběma kulturami rodičů. Pokud je výchova vedena správným směrem, bývá toto poznání velkou výhodou. Tak jako výhody, může mít i výchova dětí v národnostně smíšeném manželství i nevýhody, mezi něž můžeme pokládat například problémy v komunikaci s prarodiči (jazyková bariéra) nebo to může být odlišný pohled na výchovu ze strany rodičů“ (Gillernová, Kebza, Rymeš a kol., 2011, s. 103).

Podle Loučimové: „Interkulturalita vnáší do již beztak komplexního fenoménu partnerských vztahů řadu faktorů, které ovlivňují jejich kvalitu, spokojenost partnerů, strategie udržování a kultivování vztahu, frekvenci a typ konfliktů či délku jejich trvání. Problematické aspekty interkulturních partnerských vztahů nepředstavují pouze těžkosti, které mají být překonány či odstraněny, nýbrž slouží také jako výzva pro partnerské soužití a jako faktory podílející se konstruktivně na utváření konkrétního vztahu. Podle autorky je komunikací svázána i úroveň intimity ve vztahu. Jazyková bariéra může způsobit u jednoho z partnerů pocit „nerozumí mi“, přičemž nepochopení se netýká pouze doslovného významu, ale i emočního náboje a celkového smyslu v kontextu. Někteří dokonce vypovídají o částečné ztrátě osobnosti, která je vázána na mateřský jazyk. Naše psychická integrita, zkušenost a životní historie je z většiny ukotvena v mateřském jazyce. Přechodem z mateřského jazyka do každodenního vyjadřování se v jazyce jiném do jisté míry mění naše sebeprožívání a sebevyjádření“ (in Gillernová, Kebza, Rymeš, 2011, s. 2011).

Žena ČR - muž cizinec: sňatky podle státního občanství; 1996-2010
(Pramen: ČSÚ)

Muž ČR - žena cizinec: sňatky podle státního občanství; 1996-2010
(Pramen: ČSÚ)

Obrázek č. 3. a 4.: Sňatky podle státního občanství (www.ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, Cizinci: Demografické události cizinců-R 03 Sňatky cizinců v ČR podle vybraných státních občanství; 1995-2010).

Co se skladby partnerů v rámci interkulturních vztahů týká, Morgensternová uvádí následující: „Zejména ve dvacátém století se četnost a především skladba interkulturních partnerských vztahů výrazně změnila. Původní silné vazby na Německo byly vystřídány orientací na Sovětský svaz, popřípadě celý východní blok. Po pádu železné opony, se pro naše země doširoka otevřel mimo jiné i výběr sexuálního a manželského

partnera/partnerky a vstup České republiky do Evropské unie byl dalším (slibným i obávaným) krokem, který umožnil ještě větší zintenzivnění kontaktů mezi kulturami, tedy i kontaktů ve formě intimních interpersonálních vztahů. Následující dvě tabulky poskytují informace o vývoji sňatečnosti v oblasti národnostně smíšených vztahů. Fenomén interkulturních sňatků je znám v rámci českého kulturního zázemí již od pradávna a můžeme říct, že: „dnešní Česko je výsledkem po staletí trvajících historického procesu, v němž byli Češi a Moravané vystaveni nesčetným kulturním vlivům jiných národů a etnik, se kterými žili na jednom území nebo se s nimi jinak dostali do kontaktu v průběhu různých dějinných období. Počet českých nevěst přesahuje počet českých ženichů, a to znamená, že české ženy nacházejí manžele mezi příslušníky jiných národností/států častěji než čeští muži (Morgensternová, Šulová a kol., 2007, 101-102).“

1.12.1 Interkulturní adaptabilita a senzitivita

Podle Morgensternové (2007, s. 84-86), lidé, kteří chtějí dobře zvládnout pobyt, v jiné kultuře, by měli být, připravenosti po stránce teoretické, i tzv. kulturně senzitivní. Adaptace na nové prostředí, kulturu, lidi, je velmi složitý a dlouhý proces, na jehož konci by se měl jedinec, který se cítí dobře a relativně v bezpečí. Interkulturní senzitivita, znamená přítomnost určitých osobnostních rysů (vnímavost, otevřenost apod.), které jsou předpokladem ke zdárné adaptabilitě na nové prostředí. Pokud převládá vyšší konzervativnost v kombinaci s případnými problémy se změnami postojů, adaptace trvá déle.

Model kulturní senzitivity zkoumal Benett (2004), který rovněž uvedl stádia interkulturní senzitivity v rámci organizace, kdy první tři stupně jsou etnocentrické a další tři jsou etnorelativní:

Popření (denial) – jedná se o první stupeň, kdy je držen psychický a fyzický odstup od nové kultury a vlastní kultura je považována za jedinou správnou.

Obrana (defense) – jedná se o odmítání nebo diskriminaci cizí kultury nebo může dojít k tzv. zvratu (revelsal), kdy se dostaví obrana proti původní kultuře.

Minimalizace (minimization) – jedná se o strategii „v jádru jsme všichni stejní“, kdy je kladen silný tlak na kulturní konformitu a vede ke střetu místní a cizí kultury, konečným

efektem může být odpor k dominantní kultuře. Důvodem se stal extrémní důraz na společnou jednu kulturu.

Přijetí (akceptace) – je přechodem k etnorelativismu.

Adaptace (adaptation) – je to fáze, která nastává po intenzivním kontaktu s cizí kulturou, kdy se jedinec snaží převzít úhel pohledu cizí kultury a tím se stává kulturně empatický.

Integrace (integration)- člověk se stává multikulturním a je schopen přijmout cizí kulturu. Zde je možné, že jedinec ztratí svoji původní kulturní identitu. (in Morgensternová, Šulová a kol. 2007, s. 85-87)

1.12.2 Změna kultury a osobnost člověka

Člověk může na změnu kultury reagovat různým způsobem. Vliv na jeho chování má jak jeho osobnostní vybavení, tak získané životní zkušenosti. V následující kapitole budou uvedeny tzv. osobnostní typy podle Bochnera (1982), které umožňují, charakterizovat člověka:

- *asimilační typ* – jedinec tohoto typu snadno odmítne svoji vlastní kulturu a bez problémů přijímá hodnoty nové kultury
- *kontrastní typ* – velmi vnímá a také prožívá rozdíly mezi oběma kulturami, dává přednost hodnotám nebo klade na ně důraz a cizí kulturu odmítá
- *hraniční typ* – jedná se o jedince, který přijímá obě kultury, jelikož vidí v každé z nich přínos, ale může to vést i k tomu, že se nebude identifikovat ani s jednou z nich
- *syntézní typ* – je to ideální stav, kdy došlo ke splynutí obou kultur a z jedince se stává kosmopolita. (in Morgensternová, Šulová a kol., 2007, s. 86)

„V současné době mnoho lidí tráví určitý čas v cizích zemích. Může se jednat o pracovní pobyty, studijní pobyty apod. Při této příležitosti se setkává s kulturou dané země. Tato mobilita znamená ve své podstatě zátěž, která úzce souvisí s jevem, jenž se označuje jako kulturní šok. Tento termín pochází od antropologa Kalerva Oberga (Seelye, 1993) a je do jisté míry totožný s pojmem akulturační stres. Podle některých odborníků (Berry a kol., 2002) je používání termínu akulturační stres vhodnější, a to ze dvou důvodů. Za prvé termín šok může mít určitý patologický podtext, zatímco pojem stres vyjadřuje zátěž, kterou jedinec při setkání s novou kulturou prožívá, přesto však také zahrnuje možnost

daného jedince, aby se s akulturační zkušeností vyrovnal pozitivně. Druhým důvodem, proč někteří preferují používání termínu akulturační stres, je to, že daleko lépe vystihuje interkulturní aspekt fenoménu. Jedinec zažívá šok jako reakci na střet kultur, kultura vlastní a nové, nikoliv pouze jako reakci na jednu kulturu“ (Morgensternová, Šulová a kol., 2007, s. 88).

1.13 Proces interkulturní komunikace

Termín interkulturní komunikace vysvětluje procesy interakce a sdělování, které probíhají v nejrůznějších typech situací. Specifikem tohoto typu komunikace, jsou komunikující partneři, kteří jsou příslušníky jazykově anebo kulturně odlišných etnik, národů, rasových či náboženských společenství. Tento typ komunikace je determinován rozmanitostí, jedinečností jazyků, kultur, mentalit a hodnotových systémů komunikujících partnerů. Každé etnické společenství, můžeme říci, že každý národ disponuje svoji vlastní kulturou, která se považuje za národní kulturu. S touto kulturou každého etnika se pojí i jemu vlastní, tedy specifické komunikační chování. Vzhledem k enormně velkému počtu etnik a kultur nejenom v Evropě, ale ve světě, jejichž velikosti jsou rozdílné, mluvíme o multikulturní realitě. Vznikla na základě nástupu globalizačních tendencí, silného rozvoje mezinárodního obchodu a celkově mezinárodních kontaktů. Mnoho odborníků se začalo zabývat zkoumáním problémů vzniklých uvedenou situací, jelikož si začali uvědomovat problémy v rámci komunikace mezi jednotlivými etniky (Průcha, 2010, s. 11-40).

1.13.1 Asimilace a interkulturní komunikace

V rámci různých etnik se setkáváme nejenom s odlišností kultury, zvyků, tradic apod., ale i s odlišností a specifícností komunikace, a to verbální i neverbální a celkového vystupování lidí. Podle Nového a Schroll-Machlové (2005) se pozornost v rámci komunikace často soustřeďuje jen na jazyk partnera, protože se lidé většinou domnívají, že znalost cizího jazyka znamená rovněž interkulturní porozumění. Ke komunikaci se navíc často používá jazyk, který není rodný ani pro jednoho z komunikujících, což může někdy způsobit nedorozumění mezi partnery. V rámci verbální komunikace lze rozlišit kultury s nízkým a vysokým komunikačním kontextem. S *nízkým komunikačním kontextem* se můžeme setkat u národů, kde je komunikace natolik přímá, že to, co má být vyjádřeno, tedy daný obsah, není nutné vyvozovat z kontextu. S tímto druhem komunikace, se můžeme setkat

především u Němců, Nizozemců, Švýcarů a ve skandinávských zemích. Češi nejsou na tento druh komunikace příliš zvyklí, a tak je může zaskočit. S *vysokým komunikačním kontextem* se setkáváme u kultur, které mají ve zvyku svůj obsah verbálního sdělení, doplňovat neverbální komunikací. Vyjadřování méně otevřené je zvykem například u národů jižní Evropy, to znamená u Francouzů, Španělů, Italů, ale i u mnohých asijských národů. Často je nutné „interpretovat skutečný obsah sdělení z kontextu, např. z doprovodného neverbálního chování mluvčího“. U Japonců je typické, že nedávají přímou negativní odpověď, což není projevem neupřímnosti, ale spíš za projev zdvořilosti. (Průcha, 2010, s. 36-41)

Jak uvádí Průcha (2010, s. 39-47), komunikace je spojena nejenom s jazykem, ale rovněž s konvencemi a rituály, to znamená s *komunikační etiketou*, která nás upozorňuje, že ke sdělovanému obsahu je nutné připojit tuto komunikační etiku. Ta může mít pro některé kultury velký význam. Obsahuje například:

- Komunikační rituály, jako je *pozdrav* – Japonci si například nepodávají ruce ani při kontaktu s cizincem, zato Jižní evropské státy a taky v Gruzii se líbají a obě tváře jak muži, tak i ženy.
- Interkulturní rozdíly při *usmívání* – Evropané a Američané úsměvem vyjadřují sympatie, ale například Japonci ho považují za projev nejistoty, rozpaků apod.
- Rozdíly v projevech *emocí* – tady je možné určit pomyslnou hranici, která by rozdělila severní národy a jižní národy Evropy. Čím severněji, tím jsou projevy emocí méně výrazné a čím jižněji, tím jsou tyto emoce výrazněji projevovány.

Z uvedeného vyplývá, že v interkulturní komunikaci nelze spoléhat pouze na znalost jazyka určitého etnika, ale rovněž je zapotřebí osvojit si a využít znalosti specifických zvyků dané kultury. Této způsobilosti říkáme *interkulturní kompetence*. (Průcha, 2010, s. 39-47)

V rámci asimilace je potřeba zmínit pojem akulturace, jehož význam vyjadřuje sociální proces, který ve společnosti probíhá od doby, kdy se vytvořila etnika, jejich jazyky a kultury. Akulturace znamená, přejímání prvků jedné kultury příslušníky jiné kultury, toto přejímání se uskutečňuje prostřednictvím komunikace. Příkladem akulturace může být například začleňování imigrantů, kdy často dochází taky k *asimilaci*, což znamená, že se jedno etnikum včleňuje do druhého etnika a svoji kulturu nahrazuje novou. Změny kultury nemohou probíhat bez znalosti jazyka, tedy bez komunikace s majoritní skupinou. Pokud

není člověk schopen komunikovat s lidmi hostitelské země, může dojít k akulturačnímu stresu. (Průcha, 2010, s. 55-62)

1.13.2 Jazyky a bariéry v interkulturní komunikaci

V rámci komunikace používáme především jazyk. Interní komunikace musí překonávat překážky dané kulturními odlišnostmi dané země. Zde je namístě se zmínit o možných bariérách, které jsou zapříčiněny především následujícími dvěma faktory:

- *Míra odlišnosti kultur* komunikujících partnerů. Pravidlem většinou bývá, že čím větší odlišnost kultur, tím větší možnost bariér a nedorozumění.
- *Používání „zprostředkujícího“ jazyka* v případě, že nijedna strana nemluví jazykem svého partnera. I to může způsobit bariéry.

Bariérou může být i používání jazyka, kterému sice rozumíme, ale můžeme k němu mít negativní vztah. Příkladem mohou být rozepře v Belgii, která je etnicky i jazykově rozdělena na vlámskou a valonskou. (Průcha, 2010, s. 63-69)

1.14 Specifika výchovy dětí v národnostně smíšené rodině

Neustálý vývoj společnosti má velký vliv na formování lidské identity. Konkrétním příkladem může být i výchova dítěte v dvojjazyčném prostředí rodiny, kde se kromě dvou odlišných jazyků setkávají i dvě odlišné kultury rodičů, které mohou znamenat dva odlišné pohledy na výchovu. Rodiče ovlivňují vývoj dítěte již od raného jeho narození, jelikož dítě v rané fázi nemá možnost naučit se něco, s čím se neseťká ve svém okolí. Tak si může, teoreticky, osvojit i jakýkoliv jazyk, se kterým se setkává ve svém okolí. Podobně si osvojuje i vzorce chování, tím se dostává do procesu *enkulturace*. Rodiče předávají svoji kulturní zkušenost a stávají se tak nositeli *kulturní kontinuity* (Gillernová a kol., 2011, s. 97).

Morgensternová (2007), poukazuje na možnost odlišných představ o výchově dětí u smíšených manželství. Uvádí: „Může se stát, že se rodiče např. neshodnou na typu výchovy a oba prosazují to, na co jsou zvyklí z dětství. To se stává samozřejmě i u běžných rodin, ale u smíšených manželství a zejména tam, kde jsou kultury rodičů hodně vzdálené, může jít o vážný problém. Stejně tak jde i o různá očekávání, která na dítě rodiče kladou. U skandinávských kultur je kladen důraz na to, aby dítě bylo samostatné, umělo se

prosadit a samo se umělo rozhodnout. Zpravidla se neočekává a ani není podporováno klasické chápání role dívky a chlapce, kdy holčičky musí např. více pomáhat mamince a být více poslušné než chlapci“ (Gillernová a kol., 2011, s. 103).

1.14.1 Bilingvismus v rodinném prostředí

V případě, že dítě při výchově v rodině slyší dva odlišné jazyky, je schopno za určitých podmínek, naučit se oba tyto jazyky. Výsledkem může být bilingvismus aktivní nebo pasivní, kdy dítě hovoří oběma jazyky, což je aktivní forma nebo rovněž rozumí oběma jazykům, ale mluví jen jedním, což je pasivní forma dvojjazyčnosti.

„Rozlišujeme *bilingvismus přirozený*, přímý či rodinný, a *bilingvismus školský*. Přímý bilingvismus znamená, že se dítě učí dvěma jazykům zároveň (simultánně) od svých rodičů, jejichž mateřské jazyky jsou rozdílné. Dítě se učí oběma jazykům současně a obou jazyků přirozeně užívá ke komunikaci se svým okolím. Můžeme to chápat tak, že má dítě v podstatě *mateřské jazyky dva*. Školský bilingvismus (institucionální či školní) znamená, že dítě svých znalostí druhého jazyka nabývá až při vstupu do školské instituce (včetně mateřské školy), kde probíhá dvojjazyčná komunikace a výuka. Druhému jazyku se dítě učí až tehdy, má-li znalost mateřského jazyka. Jazykům se tedy učí postupně (konsekutivně). Znamená to, že dítě má *jeden mateřský jazyk*, a že i jazyk, kterému se učí, byť od nejtělejšího věku, je *jazykem dalším, cizím*, nikoli mateřským. Přirozený bilingvismus, tedy přirozené dvojjazyčné prostředí, je *pro dítě nejlepší a nejefektivnější*. Hlavní podmínkou pro dobrý vývoj jazyků u dítěte je dodržení pravidla "jeden člověk, jeden jazyk" (Grammontovo pravidlo). Existuje ještě tzv. *bilingvismus intenční*, který napodobuje podmínky bilingvismu přirozeného. Znamená to, že dítě si v rodinném prostředí osvojuje dva jazyky, ale jeden z nich není mateřským jazykem dotyčného rodiče. Podmínkou je, že znalost jazyka je u tohoto rodiče výborná a že je přísně dodržováno Grammontovo pravidlo“ (www. Metodický portál: inspirace a zkušenosti učitelů).

Názory na prospěšnost bilingvismu, se v průběhu let měnily. Například podle Šulové, Bertanusze (2003) byl v padesátých letech minulého století bilingvismus považován vědci dokonce za škodlivý a ještě v šedesátých letech minulého století byl považován jako velmi zatěžující v rámci vývoje dítěte. V současné době výzkumné studie poskytují výsledky, které hovoří o jeho prospěšnosti, jelikož pomáhá v rozvoji kognitivních schopností dítěte (in Gillernová a kol. 2011, s. 103).

Podle Zurer Pearson (2008, s. 300-301) existuje mnoho mýtů, týkajících se dvojjazyčné výchovy, které jsou uvedeny v následující tabulce:

	Mýtus nebo mylná představa	Co ve skutečnosti víme
1.	Dvojjazyčné děti začínají mluvit později než jednojazyčné.	Není žádný vědecký důkaz, který by to dokazoval. Dvojjazyčné i jednojazyčné děti mají stejné možnosti pro normální vývoj.
2.	Dvojjazyční jsou ve škole pozadu za jednojazyčnými a nikdy je nedoběhnou.	Ve skutečnosti je to naopak- dvojjazyčné děti mají rychlejší pokrok ve škole než jednojazyčné.
3.	Malé děti "nasávají" jazyk jako houby.	Děti se učí jazyk jednodušeji než dospělí, ale nesmíme podceňovat úsilí a nesmíme očekávat, že se budou učit perfektně hned od začátku.
4.	Dvojjazyční jsou jako dva jednojazyční v jedné osobě.	Existují speciální schopnosti, které dvojjazyční na rozdíl do jednojazyčných mají. Dvojjazyční velmi často mají jeden (dominantní) jazyk, který je úrovní porovnatelný s jednojazyčnými a druhý, slabší, který nepoužívají tak často. V jakékoliv konverzaci si pak dvojjazyční mohou vybírat, jestli budou používat dvojjazyčný nebo jednojazyčný mód.
5.	Člověk musí mít talent na jazyky, aby se naučil dva jazyky najednou.	Učení se jazyku v raném věku nevyžaduje žádné speciální schopnosti, je to součástí člověka, jako chůze nebo zrak.
6.	Jestli v standardizovaných jazykových testech mají dvojjazyční horší výsledky, znamená to, že mají menší talent než jednojazyční.	Standardizované testy zohledňují pouze část dvojjazyčných schopností a porovnávají se všemi schopnostmi jednojazyčných dětí. Průměrné výsledky neberou v úvahu rozdíly v dominanci jazyku. Neexistuje žádný standardizovaný test vhodný pro dvojjazyčné děti.
7.	Některé jazyky jsou jednodušší než jiné a proto je snadnější se je naučit. Důvodem, proč mnoho lidí umí mluvit anglicky je, že angličtina má méně gramatiky než další jazyky.	Neexistuje něco jako primitivní jazyk nebo jazyk bez gramatiky. Všechny jazyky jsou neskutečně složité, a přesto se dají naučit.
8.	Mluvení druhým jazykem je odměna sama o sobě.	Může to tak být, ale nemůžeme očekávat, že děti to pochopí stejně. Musíme jim dát smysl, aby se naučili jazyk poskytnutím kontaktu se zajímavými lidmi dělajícími fascinující věci v druhém jazyce.
9.	Rodiče, kteří nemluví perfektně, budou přenášet své chyby a akcent na své děti.	Mohla by to být pravda, pouze pokud by dítě nikdy neslyšelo nikoho jiného. To je však nepravděpodobné s rodiči, kteří jsou rodilými mluvčími ať už většinového nebo menšinového jazyka.
10.	Jestli má jednojazyčné dítě nějaký jazykový problém, není výuka vhodná.	Není pro to žádný důkaz. Děti, které mají problémy s dvěma jazyky, by je měli i jen s jedním.
11.	Je pouze jedna správná cesta jak vychovat dvojjazyčné dítě.	V tomto jsou rodiče odborníci. Jedinou špatnou cestou jak vychovat dvojjazyčné dítě je neudělat to. Jestli jste ještě nezačali, je načase.

Tabulka č. 2.: Mýty a skutečnost v bilinguální výchově. (ZURER PEARSON, Barbara. Raising a bilingual child. First Edition, 2008, s. 300-301).

Podle Mongernsternové (2007): „Je zřejmé, že je to pro dítě – zejména na začátku osvojování řeči – svým způsobem náročné. V období, kdy začíná dítě poznávat, že věci kolem něho mají nějaké jméno, ví, že pejsek může být jak dog, tak i pes. U dětí, které vyrůstají od narození dvojjazyčně, je *prolínání jazyků* zcela přirozeným jevem a je součástí přirozeného řečového vývoje. Hovoříme o tzv. naivním jazykovém mísení. Dítě vnímá, že aby mohlo komunikovat např. s otcem Angličanem, musí přejít do jeho slovního světa. Z tohoto období jsou i roztomilé historky, kdy děti občas míchají slovní zásobu či si pletou gramatiky obou jazyků. Stejně tak děti např. mohou jednomu jazyku zcela rozumět, ale mluví nejprve v jednom. Častější kombinace je, že si dítě nejprve osvojí jazyk jednoho rodiče, se kterým tráví více času, tedy nejčastěji matčin. Otcovu jazyku rozumí (příkladně angličtině), ale odpovídá tatínkovi česky. Dítě postupem času dokáže dokonale přepínat z jednoho jazyka do druhého. Dřívější výzkumy naopak ukazují to, že bilingvní děti mají oba jazyky propojené – myslí či mají sny v obou jazycích“ (in Gillernová a kol. 2011, s. 103-104).

1.15 Majoritní společnost, předsudky a stereotypy

Allport (2004) vyslovil myšlenku: „Největší jistotu máme v jedné věci: lidé, kteří odmítají jednu cizí skupinu, mají s největší pravděpodobností sklon odmítat i jiné“ (in Morgensternová, Šulová a kol., 2007, s. 71).

V rámci vnímání cizích kultur je to stejné. Člověk, který trpí předsudky vůči cizím kulturám, bude vždy vyhledávat situace, které jeho postoj potvrdí. Předsudky se mohou v našem chování projevit, ale i nemusí. Pokud se projeví, mohou vyústit v nepřátelský čin. Vedle zmíněných předsudků jsou zde ještě stereotypy, na základě kterých připisujeme charakteristiky osobám pouze na základě toho, že patří do určité sociální skupiny. Stereotyp je jev, u něhož nezáleží, zda je pravdivý nebo ne. Umožňuje přizpůsobovat se okolí nebo vyjadřovat názory, aniž by člověk musel dlouho přemýšlet. Setkáváme se i s národními nebo etnickými stereotypy, které se mění velmi těžko. V rámci bourání těchto předsudků a stereotypů je důležité, aby člověk měl možnost a setkával se s nestereotypními jedinci. Důležitá je společenská podpora kontaktu mezi skupinami, která je součástí např.

výcviku interkulturních kompetencí, kdy cílem se stává rozvoj tolerantního postoje vůči cizím kulturám a etnikům a jejich členům. Tolerance pak pomáhá akceptovat odlišné názory, zvyky, chování apod. u jiných kultur. Neznamená to, že by člověk neměl mít své vlastní názory, ale nebo předsudky, ale jedná se o předcházení diskriminace. (Morgensternová, Šulová, 2007, s. 71-73)

PRAKTICKÁ ČÁST

METODOLOGIE VÝZKUMU

V praktické části diplomové práce jsem se zaměřila na zkoumání národnostně smíšených manželství a výchovu nezletilých dětí v interkulturním prostředí. Konkrétně mě zajímaly názory a postoje manželů pocházejících z různých kulturních prostředí na výchovu nezletilých dětí, význam rodiny a předávání kulturních tradic a hodnot v rámci výchovy. Dále mě zajímalo vzájemné soužití manželů pocházejících z různých sociokulturních prostředí a jeho vliv na výchovu.

Po ujasnění hlavního výzkumného cíle, jsem si stanovila intelektuální, praktický a personální cíl a formulovala výzkumný problém.

1.16 Cíl výzkumu

Cílem realizovaného výzkumu bylo zjistit a popsat, jakým způsobem pojmají rodiče nezletilých dětí z národnostně smíšených manželství výchovu svých dětí, vyrůstajících v multikulturním prostředí.

Vzhledem k tomu, že každý z rodičů pochází z diametrálně odlišného kulturního a sociálního prostředí, zajímalo mě, jakým způsobem dokáží sladit společnou výchovu a výchovný styl, uplatňovaný při výchově svých dětí. Národnostní odlišnosti se tak mohou projevit i právě v pohledu na rodinný život, v možném odlišném pohledu na výchovu, na význam a předávání tradic nebo v jaké míře a jakým způsobem je prezentovat další generaci.

Výsledky výzkumu mohou pomoci pochopit, jaký význam má nukleární i prokreační rodina pro člověka, který se ocitne v cizím kulturním a sociálním prostředí. Jak složitý může být proces adaptace na nové prostředí, jakou roli v něm hraje partner s odlišnými zvyky, tradicemi a odlišnou mentalitou. Výsledkem tohoto procesu by mělo být klidné rodinné zázemí, vhodné pro výchovu společných dětí a pro pocit bezpečí všech jejich členů. Výsledky výzkumu mohou přispět i k pochopení nutnosti tolerance, ze strany společnosti, která se velkou měrou podílí na zdárném průběhu zmíněné adaptace.

Podle Maxwella (in Švaříček, Šed'ová a kol., 2007) jsem formovala intelektuální, praktický a personální cíl.

Cílem intelektuálním bylo zjistit, jak se partneři v manželství snaží skloubit dvě odlišné životní strategie a jakým způsobem jim jiné tradice, jiná výchova a někdy i možná i pohled na úlohu ženy a muže v pojetí rodiny zasahují do názorů na výchovu dětí. Jak jim pomáhá širší rodina, přátelé a vůbec společnost jako taková.

Cílem praktickým je schopnost člověka pochopit jinou kulturu a v rámci možností pomoci při začleňování do společnosti a snaha učit děti, vhodným způsobem, a vysvětlovat podstatné rysy různých jiných národností a jejich tradic.

Cíl personální pro mě znamená získání nových poznatků a informací o jiných kulturách, jejich zvycích a tradicích. Možnost dozvědět se a zamyslet se nad možnostmi řešení situací, které partneři stejné národnosti řešit nemusí.

1.17 Výzkumný problém

V rámci výzkumného problému, je nutné přesně pojmenovat to, čemu se výzkum bude věnovat. Podstatné je, jak byly definovány výzkumné cíle. Obsahem výzkumného problému je jev, odehrávající se v sociální realitě a měl by v ideálním případě vystihovat něco, čemu nerozumíme a chtěli bychom znát. (Švaříček, Šed'ová a kol., 2007, s. 64-65)

Výzkumný problém, který zamýšlím studovat, představuje pojetí rodiny a výchovy národnostně smíšenými rodinami. Pojetí výzkumu je zaměřeno nejen na způsob výchovy dětí, ale rovněž na okolnosti navázání partnerského vztahu, na jeho problematické aspekty i přínos. V rámci rozhovorů je možné zjistit, zda prožité pozitivní i negativní zkušenosti, které tito partneři museli na počátku vztahu překonat, nějakým způsobem jejich vztah posílily.

1.18 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka, kterou jsem si položila zní:

- Jaký je způsob výchovy nezletilých dětí v národnostně smíšených rodinách?

Dílčí výzkumné otázky:

- Jaký vliv mají zvyky a tradice obou partnerů na jejich život a na výchovu dětí a zda a případně jakým způsobem, se je snaží dětem předávat?

- Jak probíhal proces vzájemné adaptace manželů na odlišnosti svých kultur a jak se projevil výsledek tohoto procesu na stylu výchovy dětí?
- Jaké životní hodnoty preferují tito lidé, co pro ně znamenají a jak se projevují v rámci výchovy dětí?

1.19 Volba výzkumné strategie a technik sběru dat

Vzhledem ke zvolenému tématu a na základě definování hlavní výzkumné otázky a dílčích výzkumných otázek, jsem se rozhodla pro kvalitativní výzkumnou strategii.

„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách (Hendl, 2008, s. 48).“

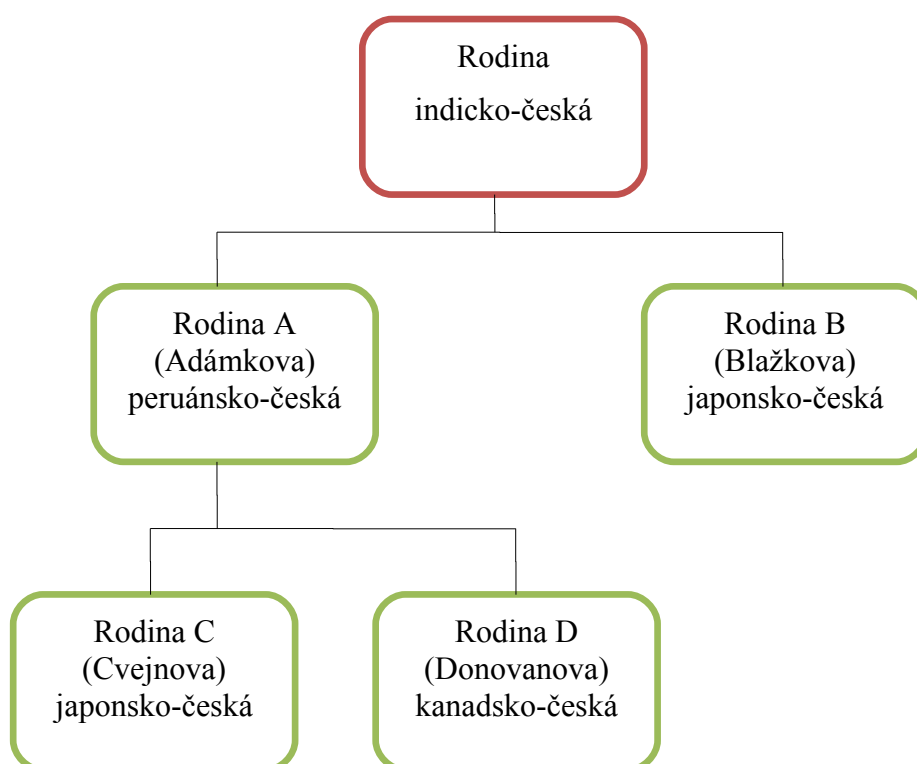
Jako výzkumnou techniku jsem použila polostrukturovaný rozhovor, který umožňuje získat názory, postoje a pocity lidí, v autentické podobě, zachycené prostřednictvím diktafonu.

1.19.1 Výběr výzkumného vzorku

Pro praktickou část diplomové práce jsem zvolila výzkum ve čtyřech národnostně smíšených rodinách. Požadavkem byl sezdaný manželský pár, tvořený mužem a ženou s odlišnými národnostmi. Podmínkou bylo, aby jeden z partnerů byl Čech, aby všichni členové rodiny měli místo trvalého pobytu v České republice. Rodiny bezdětné jsem předem vyloučila.

Dle přesně určených kritérií, jsem sestavila výzkumný vzorek. V první fázi byl osloven indicko-český manželský pár. Tuto rodinu jsem potkávala ve svém blízkém okolí. Oslovila jsem je, stručně seznámila s projektem výzkumu a zeptala se, zda by souhlasili s výzkumem, ale bylo mi sděleno, že se z osobních důvodů nemohou výzkumu zúčastnit. Na základě jejich doporučení, jsem však získala telefonické kontakty na další dvě národnostně smíšené rodiny, z nichž jedna byla peruánsko-česká a druhá gruzínsko-česká, které během prvního, informativního zjištění, splňovaly všechna kritéria pro zařazení do výzkumu. Telefonicky jsem obě rodiny zkontaktovala, opět vysvětlila projekt výzkumu a po zjištění, že z jejich strany není žádný problém, jsem je zařadila do výzkumu. Zkusila

jsem získat další kontakty prostřednictvím přátel, z nichž paní D.M. a paní L.H. se mi ozvaly s informacemi o vietnamsko-českých rodinách. Na jednu rodinu jsem dostala kontakt do práce, rodinné restaurace, kde jsem je navštívila osobně. Opět jsem podrobně vysvětlila výzkumný projekt, ale bylo mi sděleno, ze strany uvedené rodiny, že jsou natolik zaneprázdněni, že neví, kdy by si na rozhovor našli čas. Takže jsem tuto rodinu neměla možnost zařadit do výzkumu. U druhé rodiny mi chyběl telefonický kontakt, ale bylo mi sděleno, že o výzkumu byli informováni a ozvou se sami, čekala jsem týden a neozvali se, znovu jsem kontaktovala kamarádku, která tuto rodinu měla opět kontaktovat. Opět mi bylo sděleno, že o výzkumu vědí, rozhovor je přislíben, a že se ozvou, ale neozvali se. V následující fázi výběru vzorku se mi ozvala peruánsko-česká rodina, že získali další dvě rodiny, které by byly pro výzkum vhodné. Jednalo se o rodinu japonsko-českou a kanadsko-českou. Tím se výběr vzorků pro tuto diplomovou práci uzavřel, další kontakty se mi již nepodařilo získat. Pro přehlednost, uvádím grafické znázornění metody sněhové koule, jak uvádí Švaříček (2007, s. 73). Na základě uvedené metody se mi podařilo získat výzkumný vzorek.

Obrázek č. 5.: Grafické znázornění postupu získání výzkumného vzorku (červeně zakreslena rodina, která se nezúčastnila výzkumu, ale poskytla kontakty na dvě další rodiny).

REALIZACE VÝZKUMU

Realizace výzkumu byla zahájena vstupem do terénu. V tomto případě se jednalo o návštěvu indicko-české rodiny, která se výzkumu nakonec nezúčastnila, ale poskytla telefonické kontakty na další dvě rodiny. Telefonické kontakty a vzájemné dohody o realizaci jednotlivých rozhovorů (termíny rozhovorů, se vzhledem k různým okolnostem měnily), se staly prvním vstupem do terénu v rámci výzkumu. Pro dodržení anonymity, byla informantům změněna jména. V rámci prepisování rozhovorů jsou uvedena ve zkrácené formě, její podoba je uvedena v závorce vždy za názvem rodiny a názvem rodinného příslušníka.

1.20 Demografické charakteristiky rodin

Demografické charakteristiky jednotlivých rodin jsou uvedeny tak, jak byly získány z polostrukturovaných rozhovorů.

1.20.1 Rodina Adámkova (A)

Matka (AM)

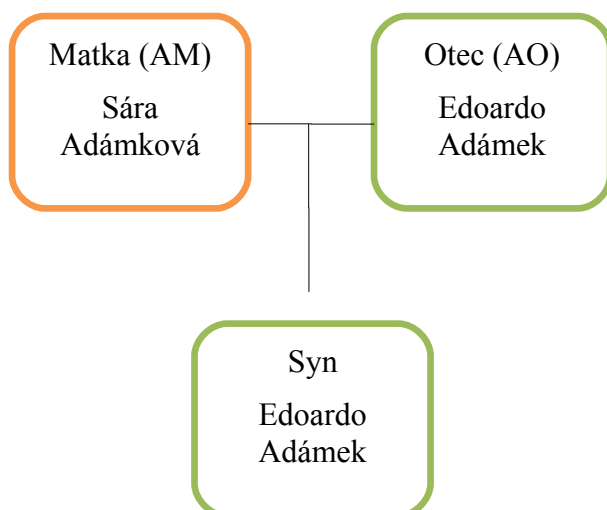
- Sára Adámková, 45 let, narozena v České republice, vystudovala střední školu s maturitou, v současné době na mateřské dovolené, pracuje jako OSVČ, přivydělává si jako finanční poradce

Otec (AO)

- Edoardo Adámek, 31 let, narozen v Limě, Peru, vystudoval střední školu s maturitou v Limě, obor Informační technologie. V současné době studuje střední školu v české republice, strojní zaměření

Syn

- Edoardo Adámek, 3 roky, navštěvuje mateřskou školu

Obrázek č. 6.: Grafické znázornění rodiny Adámkovy.

1.20.2 Rodina Blažkova (B)

Matka (BM)

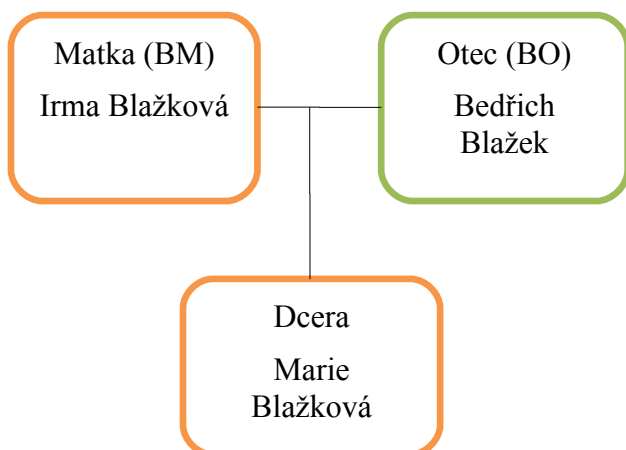
- Irma Blažková, 36 let, narozena v Tbilisi, Gruzie, má nedokončené středoškolské vzdělání, v současné době nepracuje (nemůže najít práci na ranní směny), dříve pracovala v soukromé firmě.

Otec (BO)

- Bedřich Blažek, 61 let, narozen v České republice, vystudoval odborné učiliště se zaměřením „stavební-vodo-topo“. V současné době pracuje ve stavební firmě (střídavě v České republice a v zahraničí). Pochází z šestičlenné rodiny, sestávající z rodičů a čtyř dětí.

Dcera

- Marie Blažková, 4,5 roku, navštěvuje mateřskou školu.

Obrázek č. 7.: Grafické znázornění rodiny Adámkovy.

1.20.3 Rodina Cvejnova (C)

Matka (CM)

- Ryoko Cvejnová, 32 let, narozena v Kamavale, Japonsko, vystudovala střední školu, jejím cílem je studium na vysoké škole, v současné době na mateřské dovolené, dříve zaměstnána v rodinné firmě manžela.

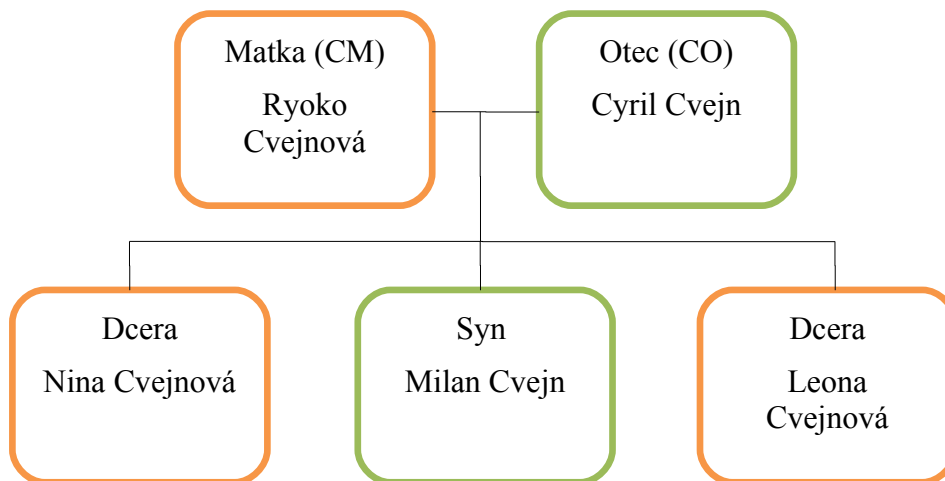
Otec (CO)

- Cyril Cvejn, 44 let, narozen v České republice, vysokoškolské vzdělání, v současné době pracuje ve vlastní firmě.

Děti

- Nina, pět let.
- Milan, tři roky.
- Leona, 1 rok.

Děti jsou v domácí péči s matkou.

Obrázek č. 8.: Grafické znázornění rodiny Adámkovy.

1.20.4 Rodina Donovanova (D)

Matka (DM)

- Dana Donovanová, 26 let, narozena v České republice, dokončuje si vysokoškolské vzdělání, v současné době na mateřské dovolené.

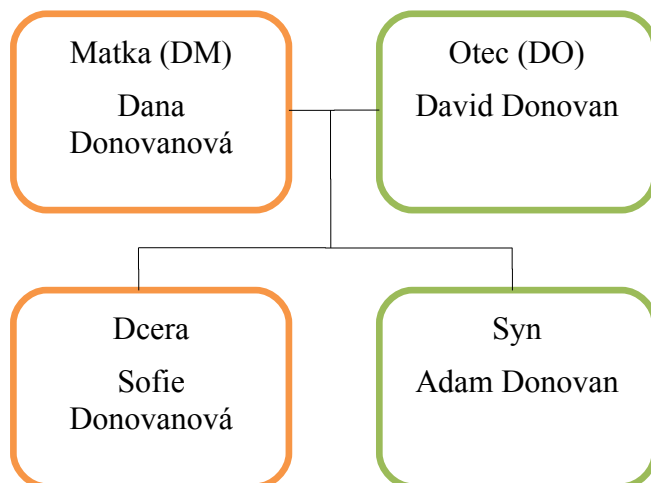
Otec (DO)

- David Donovan, 29 let, narozen v Lethbridge, Kanada, vysokoškolské vzdělání, pracuje ve vlastní firmě, oblast projektování.

Děti

- Sofie Donovanová, 2,5 roku.
- Adam Donova, 1 rok.

Obě děti v domácí péči s matkou.

Obrázek č. 9.: Grafické znázornění rodiny Adámkovy.

ANALÝZA A INTERPRETACE DAT

Analýza interpretace dat se zabývá označením a následným kódováním získaných dat v rámci výzkumu. V první fázi byly nahrávky z diktafonu převedeny do písemné podoby, formou doslovné transkripce, tak, aby byla zachována autentizace projevu informantů. V další fázi byl text rozdělen na jednotky, které představovaly slova nebo krátké fráze, získané z textu jednotlivých rozhovorů. Každé jednotce byl přidělen kód. Přehledy všech kódů a jejich barevných škál, navazujících na zakódované rozhory, uvedené v příloze, jsou prezentovány v tabulkách. Tabulky jsou součástí každé kategorie a subkategorie. Seskupením kódů vznikly čtyři kategorie a tři subkategorie. Přehled všech abstrahovaných kódů a vzniklých kategorií a subkategorií zachycuje následující tabulka:

Kategorie	Subkategorie	Kódy
Nukleární rodina a výchova	Klima rodiny	Pozitivní
		Negativní
		Současnost
	Role v rodině	Hlava rodiny
		Soužití
	Výchovné styly	Direktivní
		Poučení
		Harmonický
		Vzor
	Socikulturní adaptace	Proces
Vliv okolí		
Nedostatek		
Odlíšnosti		
Hodnoty, tradice	Význam	
	Rituály	
	Svátky	
	Prarodiče	
Dvojjazyčnost	Důvody	
	Výuka	
	Přínos	

Tabulka č. 3.: Přehled abstrahovaných kódů a vzniklých kategorií a subkategorií.

1.21 Kategorie *Nukleární rodina a výchova*

Rodina je nenahraditelnou institucí v životě člověka, podílí se velkou měrou na socializaci dítěte. Učí dovednostem, postojům a hodnotám, stává se vzorem pro dítě. Kategorie „Nukleární rodina a výchova“ se zabývá vlivy rodičů, kteří vědomě i nevědomě působí na dítě v průběhu jeho vývoje. Tyto vzory se následně mohou promítat v jejich prokreačních rodinách. V rámci výzkumu byla získána data, jejichž analýzou bylo možné vygenerovat, nakolik má vliv vzor z nukleární rodiny na fungování rodiny prokreační. Na základě rozdělení textu na jednotky a charakteru přidělených kódů, vyplynulo, že jmenovanou kategorii bude, pro přehlednost, vhodné rozčlenit na tři subkategorie, jejichž názvy jsou uvedeny v následující tabulce:

<i>Kategorie</i>	<i>Subkategorie</i>
Nukleární rodina a výchova	Klima rodiny Role v rodině Výchovné styly

Tabulka č. 4.: Kategorie: Nukleární rodina a výchova.

➤ Subkategorie *Klima rodiny*

Subkategorie Rodinné klima obsahuje zpracované názory informantů, na vnímání jejich nukleární rodiny, v době, kdy byla významným činitelem procesu jejich socializace. V následující tabulce je uveden název kategorie a kódy, odpovídající povaze daného datových fragmentů.

<i>Subkategorie</i>	<i>Kód</i>	<i>(barva kódu)</i>
Klima rodiny	Pozitivní	Red
	Negativní	Blue
	Současnost	Yellow

Tabulka č. 5.: Oblast: Klima rodiny.

Z dat získaných v rámci polostrukturovaných rozhovorů vyplynulo, že rodinné klima jednotlivých členů národnostně smíšených rodin, bylo vnímáno vesměs pozitivně.

Příkladem je sdělení paní BM, považuje rodinu za: „...nejbližší přátelé...nejvíc nebyvalo, cokoli měla jsem“. Podobný obsah mělo sdělení paní AM, pro kterou nukleární rodina znamená: „...nejlepší vzpomínky“. Po chvíli přemýšlení doplnila, svůj názor doplnila dalším krátkým sdělením, rodina: „je pro mě všechno“. S podobným kladným názorem na rodinu jsem se setkala i v případě pana BO: „rodina to bylo to první“.

V rámci výzkumu byl nalezen jeden případ, s negativní vzpomínkou na dětství, které bylo poznamenáno hádkami rodičů. Případ se týkal paní DM, která uvedla: „Já jsem třeba neměla ráda, když se naši hádali doma, což nebylo často, ale stávalo se a mě to docela mátló“. Manželství rodičů skončilo rozvodem: „... rodiče si pak přestali rozumět, takže se teď po pětadvaceti letech rozvedli....“ Zkušenost z dětství ovlivnila paní DM natolik, že se v současnosti, ve své rodině snaží, aby její děti nemusely zažívat stejné negativní rodinné prostředí a neopakovaly se tak chyby jejich rodičů. Pokud se k hádce schyluje, snaží se s manželem situaci vyřešit bez přítomnosti dětí. Jak paní DM uvádí, v případě sporu upřednostňují diskusi, před hádkou: „a tak se teď snažíme nehádat, že když něco přijde, tak až za zavřenými dveřmi“. „To je spíš diskuse.“

Z výzkumu vyplynulo, že i další rodiny se snaží v současnosti, ve své prokreační rodině vytvořit prostředí, které jim vyhovuje, většinou na základě hodnot, které preferují, pan BM například uvádí: „mám nejvíc rád...upřímnost, přímost, nechodíme kolem horké kaše, co si myslíme, to si řekneme“, což oceňuje paní BM a říká: „No líbí se mi, že on je příjemný, řekne, co myslí, učí mě nejvíc, prostě pochopí mě, rozumíme si a málo hadáme“. Zjistila jsem, že pro národnostně smíšená manželství nabývá důvěra ještě další rozměr, zvláště pokud partner neovládá dobře český jazyk. Nastávají případy, kdy musí zcela důvěřovat svému partnerovi, například při řešení rodinných záležitostí, jak uvádí paní CM: „no je aktivní, je optimistik, tak já poslouchám, on je starší, a věřím...kdy on řekne to tak...já podpisám...“. Pan CM k tomu dodává: „když jsme vždycky něco řešili nějaké věci, vždycky ji to předložím, řeknu je to tak a tak, je to o důvěře. Další část odpovědi ponechávám na dokreslení vztahu mezi partnery v rodině C, kdy pan CM doplnil předchozí větu následujícím sdělením: „Mně na ní imponuje, jak říkám tichá síla, já z ní cítím oporu v tom životě, že s ní můžu zestárnout a když se mi stane, že je schopna se o mě postarat, že na tom vozíčku...“. Klidné prostředí je velmi důležité pro harmonický rozvoj jedince, z analýzy dat lze usuzovat, že zkoumané rodiny se snaží vytvořit svým dětem pozitivní prostředí, pro jejich rozvoj.

➤ Subkategorie *Role v rodině*

Před několika desítkami let, byly ve společnosti přísně vymezeny povinnosti pro muže a ženy, každý zastával přesně svoji roli. V současné době se ostrá hranice těchto kompetencí, stále více stírá. Tento trend ale nelze pojímat plošně, jak Karsten uvádí (2006, s. 81): „... existují skutečně hluboko zakořeněné, geneticky dané rozdíly v chování mezi muži a ženami, pak je kulturní a výchovné vlivy mohou tvarovat a modifikovat po svém, tj. podle toho, jaké oblasti úkolů se v příslušné společnosti očekávají od dospělého muže a od dospělé ženy.“

<i>Subkategorie</i>	<i>Kód</i>	<i>(barva kódu)</i>
Role v rodině	Hlava rodiny	
	Soužití	

Tabulka č. 6.: Oblast: Role v rodině.

V rámci budování partnerského vztahu, může mít muž a žena odlišný pohled na rozdělení svých kompetencí. Tento problém nebývá vzácností v monokulturních vztazích. Jak tuto záležitost vyřešily manželské páry v národnostně smíšených rodinách, ukázal následující výzkum. Z výsledků vyplynulo, že zkoumané manželské páry se musely na počátku soužití mnohdy potýkat s velkými rozdíly pojetí role muže a ženy. Tyto rozdíly mohou být na bázi, jak rodinných tradic, tak i kulturních tradic národa. Tak například, v České republice se nevyskytuje vysoká míra maskulinity, která se vysoce podílí na rozdělení kompetencí rolí muže a ženy v rodině. Výzkumem vyšlo najevo, že partneři si ze svých nukleárních rodin přinesli různé vzory, týkající se rozdělení rolí. Například pan BO sdělil, že v jeho rodině zastávala vedoucí pozici matka, jak sám uvedl: „*tak u nás, dá se říct, měla hlavní slovo mamka, protože otec byl takový...ho zajímal sport, a zajímalo ho to, co se dělo kolem něho...a mamka vlastně řídila celou domácnost, celou rodinu.*“ Na rozdíl od pana BO, jeho manželka, pochází z rodiny, v níž měl hlavní slovo muž, uvádí: „*no tata...náš má první slovo doma...ale vždycky byla domluva...všechny rozhodli...tata řekla a všechny rozhodli...ale vždycky byla tata hlavou rodiny.*“ Pan BO dodává: „*to je...já bych neřekl zákon, ale nepsaný zákon, protože tam je to opravdu starodávný zvyk*“. Jak dopadlo soužití dvou lidí, z nichž každý si přinesl ze své rodiny zcela odlišný vzor? V současné probíhá době je soužití manželů na bázi, jak řekla paní BM: „*...já tak počítám, řekne on a*

rozhodneme oba dvě...poslední slovo na něm...já svoji hlavou nereším, já vždycky vážím chlapa, když mám doma chlapa.“ Pan BO dodává: *„tady se projevuje trošku ta gruzínská výchova, že ta žena spíš spoléhá na toho muže, nechává rozhodovat, ale u nás záleží na domluvě.“* Přesto v zásadních záležitostech má hlavní slovo muž, jak tvrdí pan BO, v případě: *„pokud jsou to nějaké zásadní věci.“* Výzkumem tedy bylo zjištěno, že národnostně smíšený sňatek může změnit role manželů, které se stávají někdy zcela odlišnými od tradice rozdělení rolí v nukleární rodině. Jak uvádí Zel'ová (Výrost, Slamění, Eds., 2008, s. 377-378): *„ve vysoce maskulinních kulturách je výrazná rodová diferenciacie, muži ovládají společnost, disponují mocí, ženy jsou kontrolovány a ovládány. V kulturách s nízkou maskulinitou je rodová diferenciacie a diskriminace malá, se ženami je zacházeno stejně jako s muži.“* V rámci jedné rodiny, zařazené do výzkumu, jsem se setkala se střetem rolí muže a ženy v prokreační rodině. Manželé AM a AO pochází z nukleárních rodin, kde v případě paní AM byla hlavou rodiny matka: *„u nás to byl zase takový...nechcu říct feminismus...prostě mamka si chodila, kam chtěla a otec taky...to znamená půl na půl“*, v případě pana AM byl hlavou rodiny muž a manželka byla ve zcela podřízené pozici: *„ona se musela vždycky zeptat, jestli může někam jet, ale většinou nejzdila sama, no mačismus... „...mačismus je standard“.* Přestože se jednalo o dva zcela odlišné vzory rozdělení rolí v rámci rodiny, které si přinesli ze svých nukleárních rodin, soužití je možné, ale jak řekla paní AM: *„aby to fungovalo, musela jsem se do jisté míry přizpůsobit“.* *„...když řekne ne, tak ne...“.* Důvodem tohoto postoje, je, jak uvedla paní AM, reakce manžela, cituji: *„on by se jinak „zapřčil“.* Manžel k tomu dodal: *„já som mačista, ale nejsom moc typisky...“.* Z rozhovoru vyplynulo, že generace pana AO již není v tomto směru tak vyhraněná, je ovlivněna změnami ve společnosti a svou roli zde možná sehrává i původ z velkého města. (pozn. Limy)

Dalším případem, je rodina C. Zde se setkali dva velmi podobné způsoby rozdělení rodin. Paní CM sdělila, že v jejich rodině, měl hlavní slovo muž: *„...tatínek, ale v domácnosti všechno dělala maminka“.* Pan CO k tomu dodává: *„...„hlava rodiny otec s tím, že všechnu domácnost vede mamka“.* V současné době, si manželé vytvořili svůj vlastní styl vzájemného soužití, do kterého se promítá vzor z nukleární rodiny, výsledek vyhovuje oběma: *„tak si pomáháme, vesměs to u nás funguje tak, že domácnost, děti a dům a všechny tyto věci, jak bylo zvykem...mamka řídí a já se starám spíš o ty věci, abychom měli to zabezpečení...“* Paní CM si nemůže vynachválit to, že manžel je s ní a dětmi hodně doma, což v Japonsku není běžně zvykem: *„...klasicky muž pracuje a manželka dělá*

v domácnosti, ale když nestačí peníze, pracuje. Kamarádka říká, že když se manžel vrátí dřív, dřív je jako v sedm, v osm hodin, domů večer, to znamená, nemáte peníze dost. Nemůžete stavět svůj dům. Společný čas mají, ale nemají peníze...“. V současné době, je paní CM ráda, že manžel: „*nechce jezdit nikam na práci*“, protože jak pan CO doplňuje: „*jsme rádi, že jsme spolu doma, aspoň teď, když jsou malí, (pozn. děti) dá se říct, že to naše krédo je, být co nejvíc spolu, užít si rodinu... globalizace zasáhla, že se to srovnává, že její generace už prostě muž a žena jsou na stejné úrovni. Její rodiče to tak, mají, že muž je dominanta. Manželky tam muže obskakují...“.*

➤ Subkategorie *Výchovné styly*

Subkategorie *Výchovné styly*, zaznamenala, způsob výchovy v nukleárních rodinách a výběr výchovných stylů, které používají informanti v rámci své rodiny, prokreační.

<i>Subkategorie</i>	<i>Kód</i>	<i>(barva kódu)</i>
Výchovné styly	Direktivní	
	Poučení	
	Harmonický	
	Vzor	

Tabulka č. 7: Oblast: *Výchovné styly*.

Výzkum v této oblasti ukázal, že existuje jistá souvislost mezi výchovnými vzory, které si jedinec nese jako zkušenost z rodiny nukleární a stylem výchovy, který zvolil v rodině prokreační. Zážitky z výchovného působení rodičů v dětství mohou být kladné a mají tak možnost stát se v budoucnosti vzorem nebo být negativního rázu a stát se „negativním vzorem nebo ponaučením, kdy se jedinec snaží vyvarovat stejného chování vůči svým dětem. Paní DM prožila dětství s přísnými rodiči, jak říká: „*Já jsem měla přísné rodiče, ale postupem se to zmírňovalo. Kdy jsem si je už uměla obrousit...“*, ale jak sama dodává, stala se jí tato zkušenost určitým ponaučením, uvádí: „*ale musím říct, že dobře, že z toho teď čerpám*“. Její muž, pan DO, zažil v dětství harmonickou výchovu, kdy se rodiče snažili spolu domluvit, výchova pak byla jednotná. O svých rodičích a jejich přístupu říká: „*Oni se spolu domluvili...když bylo jeden s druhou a když něco řekli, tak ten druhá vždycky*

musel souhlasit s mamkou. Tak jako se u paní DM projevila výchova z dětství ponaučením, výchova pana DO se stala pro tuto rodinu vzorem: „*Já řeknu před děčkem a manželka nemůže souhlasit s děčkama, musí automaticky souhlasit se mnou a potom, pak, jak děčka tam nejsou, tak...*“. Paní DM dodává, že souhlasí s tímto typem výchovy, který se stal vzorem pro výchovu vlastních dětí, doslova říká: „*To teď používáme taky, že on když jim něco zakáže, tak jim to nemůže hned povolit, ale já jim to taky zakážu a pak třeba večer se bavíme a já mu říkám, že jsme jim to mohli trochu povolit. Je důležité, aby oba zakázali, a neexistuje, aby pak dítě šlo a řeklo: mami, on mi to zakázal*“. V rámci popisu výchovy paní DM v dětství, kdy uvedla, že rodiče byli přísní, můžeme vidět určitou podobnost v současném pojetím její výchovy: „*Já jsem zlá, autoritativní matka a taťka to hobluje.*“

Paní AM uvádí, že jejich výchova v rodině vypadala: „*tak asi jak všechny děti v sedmdesátých letech...brzy do školky jsme chodili...jako tak direktivně...no, jak by se to řeklo...direktivně i formou takovou lehčí, řekla bych, že jsem spadala do střední rodiny, žádný extrém ani z jedné ani z druhé strany*“ V současné době preferuje výchovu: „*stoprocentně liberální.*“ Manžel, pan AO dodává na adresu výchovy, že nemá rád, když je matka dítěte venku po osmé hodině večer, jeho názory jsou: *No pro mě je nejdůležitější děti a proto, jak říkám, že ona nemůže ven, být venku moc pozdě, pro děti a já taky nemám rád, když ona by chodila ven, asi v osm a devět...to nemám rád..jak je osum, tak domů, já se zlobit.*“ I v případě výchovy, tak jako tomu bylo v rámci rozdělení rolí, se zde projevuje vysoce maskulinní typ kultury. Pan AO ještě dodal, na obhajobu svého pojetí výchovy, že pokud syn volá maminku, má být maminka na blízku, že on jako otec maminku nemůže zastoupit: „*když on potřebuje něco...od maminky...já nejsem jako maminky...on potřebuje maminky...*“. Na druhou stranu si pan AO chválí evropský styl výchovy, *zdá se mu, že u nás lidi víc děti hlídají, což se panu AO moc líbí, v Limě je výchova moc volná, děti se tak nehlídají, což prý není dobré, tak je rád, že své dítě vychovávají tady. To bylo první, co si tady všiml. Výchova je jiná, je lepší. V Peru tato výchova chybí. Nejsou tak opatrní, nejsou zvyklí tak své děti hlídat.* Cílem jejich výchovy je, jak říká pan AO: „*my chceme, aby se choval dobře...já taky nemám rád, když on je...kdyby dělal strašný věci...aby nebyl moc plakavý...aby nebyl moc nervů, aby byl v klidu...dobrý člověk*“. V rámci doplňujícího rozhovoru, jsem si dále poznamenala, že pan AO, přestože byl ve své zemi zvyklý na, jak říká, „*mačismus*“, mi na otázku, zda by neměl nic proti tomu, kdyby se jeho syn učil doma vařit a pomáhat, odpověděl, že s tím *souhlasí a nemá nic proti tomu, aby syn se učil pomáhat doma, třeba i v kuchyni. Jeho otec, přestože byl hlavou rodiny, se taky snažil, ale*

protože líp vařila maminka, tak nevařil. Myslí si, aby muž dělal doma všechno, není dobré. Mělo by to být vyvážené.

Pokud jsou vzorce z nukleární rodiny osvědčené, stávají se základem výchovy v rodině prokreační, vzorem, jak uvádí paní BM: „*tata byl trošičku hrubý, tvrdý, musili jsme poslouchat a vážit, co řekl...ale já jsem byla vždycky tvrdá a dělala trochu jináč, ale jinak poslouchala...tatinkovo slovo bylo první než moje...vždycky...vážili jsme to a musili poslouchat*“. Manžel dodává: „*výchova byla tvrdší, ale můžu říct, že se to vyplatilo*“. Výsledkem uvedených zkušeností je poučení a následující výchova: „*vychováváme tak, abych to řekl, vychováváme v tom směru, v té zásadě, jak jsme byli vychováni my a žádná nějaká drsná výchova, prostě na domluvě*“. Výchovné styly v národnostně smíšených rodinách se dle mého názoru příliš neliší od výchovných stylů v českých monokulturních rodinách, jediný větší rozdíl jsem zaregistrovala v případě pana BO, který byl ve své zemi zvyklý, jak řekl na „*mačismus*“. Přestože byli informanti zvyklí ze svých rodin, každý na mnohdy rozdílné výchovné styly, podařilo se jim styly sladit.

1.22 Kategorie Sociokulturní adaptace

Adaptabilita, jak bylo popsáno v teoretické části práce, je proces složitý a zároveň důležitý zejména v oblasti zpracování a přijetí nových kulturních vzorců chování, které mají následně vliv na bezproblémové plnění rodičovských funkcí. „Chápeme ji obecně jako umění zachovat si duševní pohodu, pocit bezpečí a zdraví i při výrazné změně životních podmínek“ (Morgensternová, Šulová a kol., 2007, s. 86).

<i>Kategorie</i>	<i>Kód</i>	<i>(barva kódu)</i>
Sociokulturní adaptace	Proces	
	Vliv okolí	
	Nedostatek	
	Odlišnosti	

Tabulka č. 8.: Kategorie: Sociokulturní adaptace.

Výsledky z výzkumu ukázaly, že ani v jednom případě neprobíhal proces adaptace zcela bez problémů. Velký vliv na proces adaptace a jeho hladký průběh má, kromě partnera, i okolí, které svým kladným přístupem může pomoci a naopak.

Pan BO, který je sice Čech, ale snažil se odpovědět na základě zkušeností, které s manželkou v průběhu její adaptace nabyli, že neměli žádný negativní zážitek s lidmi v okolí, který by ztížil adaptaci, doslova řekl: „*Gruzie, ta už je tady...spíš už se vede tady jako nějaká exotika...a díky tomu byli lidi...aspoň tady v okolí...kteří to brali velice, velice solidně, žádné narážky nebo něco takového, nic*“, „*strašně pomáhali strašně*“. Za pravdu mu dává paní BM a říká: „*Strašně pomáhali, strašně*.“ Zásadní význam má vliv partnera, který se stává v začátcích, nezřídka, jediným známým člověkem v cizím prostředí. Snahou vnímat potřeby partnera, se snažila paní AM pomoci svému manželovi, adaptovat se na nové prostředí, což obnášelo: „*ujasnit si hlavně, co vlastně mu vadí, co bych neměla dělat a co bych měla dělat já, protože já jsem na to nebyla zvyklá...vůbec..tady my ženy nejsme tak zvyklé...to znamená vařit každý den, pečovat o manžela, pečovat o dítě, jo...prostě být mu na blízku stále...tak...to je úplně jiná forma než my tady žijem. No, ale dá se to...člověk musí o tom přemýšlet. Protože když chcu, aby fungovala rodina, tak to tak prostě musím udělat. Jinak by to nefungovalo, potom on by nebyl šťastný, spokojený*“, Pocity nepřijetí novou společností, vlivem odlišné kultury, nedostatečné znalosti mentality lidí a někdy i vlivem špatných zkušeností, může vzniknout problém, o které paní AM říká: *problém byl v tom, že lidé třeba jednou se s ním bavili, podruhé už se třeba neznali, a tak měl pocit, že je pro ně špatný nebo že je cizinec nebo trpí xenofobií, a tak se s ním už nechtějí bavit. Tak to byly pro něj hrozné pocity.*

Adaptace je dlouhý proces, stává se, že po mnoha letech nemusí být jedinec zcela adaptován. Pan AO je v České republice přes tři roky a jak sám v rozhovoru uvedl: „*asi jo, musím zvyklý...ted' jsem zvyklý...no já nevím*“.

Tyto dva faktory jako je společnost a fungující rodina jsou velmi silné, takže mohou účinně pomoci a taky mohou zpětně ovlivnit pozitivní výchovu dítěte, na své pocity v tomto směru vzpomíná pan AO: *První rok byl těžký a druhý rok byl už dobrý a ted' už je dobře. Byl to šok, neměl rád, když ho někdo tady viděl, třeba s dítětem a budil pozornost a v Limě zase budil pozornost s manželkou. (pozn. manželka blondýna) Ale v současné době už je to lepší a s dítětem, protože už je velké i chodí ven. Dřív, když dítě, bylo malé a, jak uvedl pan AO: *dal třeba písek do pusy na pískovišti apod., měl obavu, že budí víc pozornosti, než ostatní, tak s dítětem ven nechtěl chodit, ale ted' když už je syn rozumný a**

umí poslouchat, tak už se nebojí. Použila jsem zde parafrázi z dodatečného dotazování. Paní AM k odpovědi manžela uvádí: „*No hlavně uvolnilo...ted' fungujem z mé stránky víc v klidu, protože jsme si ujasnili spoustu věcí...*“ a ještě dodává: „*a taky se narodil Edíček...pak už to bylo lepší, protože tys, on ze začátku tesknil, on tesknil po Limě...po domovině...tys byl moc smutný, protože tys měl rodinu tam. Bylo to těžké i pro mě, protože to se nedalo ničím nahradit.*“

I pro paní CM nebyla adaptace zcela bez problémů, přínos vidí v tom, že v České republice má po pracovní době dost času pro sebe, doslova říká: „*Tak ten první rok to bylo těžké...je to, jak se to říká...příjemné jako lidi, moc ne práce...po práci i v práci já mám svůj čas. V Japonsku se pracuje víc.*“ Nedostatek spatřovala v tom, že tady neměla kamarády a nemohla se s lidmi domluvit anglicky: „*ale neměla jsem moc kamarádi...a ne moc lidí rozumí anglicky...tak když jsem měla problém nebo pocit vykládat...tak bylo to těžké.*“ Manžel, pan CO vidí přínos v čase stráveném v Praze, která je pro cizince multikulturní a mají větší šanci domluvit se jiným jazykem než českým, takže dodal: „*no my jsme vlastně začínali v Praze, tam je to multikulturní a angličtina běžnější...ona první tři roky nebo dva a půl jsme žili tam, takže to bylo bez problémů, respektive stejně co cítila ona, bylo v té Praze...ale bylo to podle mě důležité, že ona zjistila, jak Česká republika funguje, co tady je běžné...a začala i tam fungovat normálně, do práce, z práce domů. Měla tam kamarádku...takže to bylo fajn, bylo to velmi důležité, řekl bych.*“ S nedostatkem přátel a malou vstřícností a dobrosrdečností se potýká i paní BM, které nejvíc v České republice: „*chybí, strašně, strašně mi chybí kamarádi...naši přátelé chybí.*“ Manžel, pan BO, který v Gruzii pobýval mnohokrát a národní mentalitu a zvyky zná, mi sdělil: „*tam jsou ti lidi hodně otevření a kamarádští a ona nemohla pochopit, že tady sousedi se navzájem nenavštěvují téměř denně, protože tam je to téměř běžné. Ty vztahy jsou tam daleko otevřenější...příjemnější.*“

Z uvedeného je patrné, že existují společné indicie v procesu adaptace, kterými se musí jedinci zabývat. Dá se předpokládat, že čím je jedna kultura národa odlišnější od druhé, tím je adaptace složitější. Pan DO uvedl svůj poznatek: „*nejhorší byl ten jazyk, ale jakože to, člověk může fungovat v Česku jenom v angličtině. Já mám tady kamarádi, kteří jsou z Americe a Kanady, nemluví česky a žijou jakože bez problémů a v práci taky důležité věci děláme taky v angličtině a posíláme to do Itálie.* Manželé pan DO a paní DM mi řekli, že poznali, co to je, mít odlišný humor, že cizinec nezná národní vtipy a citace ze seriálů a filmů, kterými se lidé v této zemi baví, a obtížně tak chápe pointu. Paní DM má s tímto

zkušenosti a říká: „*Je pravda, že teď už ne, ale dřív občas mě to mrzelo, že třeba Slunce, seno...a tak, já jsem třeba zahlásila něco a nikdo se nesmál. Čechovi to hned dojde, ale teď, když už je tady dlouho, tak některé ty vtipy a i ty filmy už jako i ten český humor už je lepší.*“

1.23 Kategorie *Hodnoty, tradice*

Předávání hodnot a tradic má, pro rodiče národnostně smíšených rodin, velký význam. Je to způsob, jak svým dětem, přiblížit kulturu národů, z nichž oba rodiče pochází.

<i>Kategorie</i>	<i>Kód</i>	<i>(barva kódu)</i>
Hodnoty, tradice	Význam	
	Rituály	
	Svátky	
	Prarodiče	

Tabulka č. 9.: Kategorie: Hodnoty, tradice.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že se rodiče snaží o to, aby se nepřetrhaly vazby mezi rodinami a děti věděly, kde jsou jejich kořeny, paní CM: „*doufá, že by měli být japonský i český*“, chtějí, aby děti znaly i tu druhou zemi a jazyk, protože jak říká paní AM, nechce, aby se přetrhaly vazby s druhou zemí, v tomto případě Peru: „*já mu vyprávím hodně, já nechci, aby se to přetrhalo, protože on tam nebude pak chtít jezdit...a z toho mám strach*“, „*on mi pořád říká, já chci letět do Peru, do Limy, on to cítí, já mu vykládám o dědovi, máš tam dědu, odtud pochází tatínek...on ví, kde to je na globusu, on ví všechno, já mu vyprávím všechno*“. *Aby věděl, kde má kořeny*“.

Z výsledků výzkumu usuzuji, že se rodiče snaží preferovat hodnoty, které v jejich životě mají velký význam, stávají se součástí jejich životní filozofie. Pro pana CO je životní filozofií poctivost a radost ze života, řídí se následujícím krédem: „*...víte, jak je těch sedm hříchů...tak tím se řídíme...nezabiješ, nepokradeš...prostě to je obsažené v celém životě a já jsem se prostě tím životem tak proplétal a jak jsem přemýšlel, jak jsme teď zdraví a spokojeni a fungujem, tak něco na tom je, že člověk když funguje v tom životě poctivě nejen vůči partnerovi, ale sám v sobě, vůči firmě a vlastně takto se chová, tak se mu to vrací zpátky...myslím si, že to prostě tak je...prostě jsme spokojeni a funguje to. Jakmile člověk*

začne dělat něco špatně, začne krást nebo začne dělat něco jinak, tak se prostě to pár let neprojeví, ale pak najednou bác a...mlýnské kameny, jak se říká melou pomalu, ale jistě. Takže to jsou ty naše hodnoty.“ Rodina pana BO a paní BM jsou otevření, přímí lidé, jak již bylo uvedeno, a tak se snaží přistupovat i k výchově své dcery. Na otázku, zda své dítě taky budou učit otevřenosti, odpověděli: *„ona je taková...ona je odteďka taková, ona, kdo tam přijde (pozn. do školky), furt cosi nabídne...furt dělá cosi příjemně...“*. Z výzkumu vyplynulo, že se u svého dítěte se snaží preferovat hlavně úctu k rodině jejich cílem je vychovat z dítěte dobrého člověka: *„správně vážit rodinu a rodiče a pak vážit si sebe...“*. Pan DO a paní DM pojali předávání životních hodnot svým dětem rovněž jako životní filozofii, paní DM upřesnila: *„U nás spíš je to, řekla bych, spíš vědět, že každý tady máme své místo a nebát se říct svůj názor a děti samy o sobě jsou dost citlivé, že třeba fakt dcera jde a vidí plakat dítě, tak jde a pohladí ho, ještě se nám nestalo, že by někoho pokousali na pískovišti nebo tak, spíš je to o tom, nebát se být sám sebou“*... manžel doplňuje: *„nebát se, nevzdávat to dřív, než se to zkusí, Nic není strašidelnějšího, než strach sám o sobě...prostě nevdávat to dopředu“*.

Výzkum dále ukázal, že rituálem se v některých rodinách stává předčítání pohádek, zpívání písniček nebo společné stolování, jak pan AO uvádí: *„Já české...a někdy, když mám knížky, tak španělské...určitě“*. Četbu doplňuje zpíváním písniček: *„španělsky i písnička, jenom španělsky“*. Dnes je zcela běžné, že klasické národní pohádky, vytlačují pohádky „komerční“, zde uvedla svoji zkušenost paní BM: *„my máme národní pohádky, strašně staré, ale teď jde od Ameriky klasicky Disney, ale v překladu do gruzínštiny“*. *„Teď babička poslala balíček, tak poslala tam i DVD v gruzínštině pohádky“*, dle sdělení, pohádky čtou, v rodině B: *„hodně“*. Paní DO na toto téma odpověděla, že jejich rodina čte pohádky denně a snaží se dodržovat i *denní rituály*, i když jsou jejich děti ještě malé: *„Společné večere, pohádky denně.“* Tyto denní rituály používá při své výchově i paní AM, která říká, že dříve společné stolování u nás moc nebylo, Edík byl malý a většinou jedl v jinou dobu než my, v současné době, se to mění a děláme si i takto na sebe čas. Nejsou úplně odlišné tradice v Peru a v Čechách.

Pro některé informanty, byla víra hodnotou, kterou si nejvíc považují a preferují. Výzkum ukázal, že víru jako hodnotu preferuje pan AO, který je křesťan. V rámci výzkumu jsem zjistila, že manželka pana AO vyznává Buddhismus. Z výsledků výzkumu jsem usoudila, že tito manželé jsou schopni tolerovat svá odlišná náboženství, jak vyplývá z odpovědi pana AO: *„no já jsem Křesťan, my chodíme Baptisti, kostel Baptisti a ona je buddhistka,*

ale ona respektuje moje věře a my chodíme spolu do kostela a já taky mluvil s ní, jak Pán Bůh a Kristus a ona pochopila trochu...ona má mantinely, ona drží buddhista“. Paní AM doplňuje manžela a vysvětluje: *„Buddhismus je spíš filozofie, já to neberu nějak extra, ale to věc především k zamyšlení, která mi pomáhá v jistých okamžích.“.* Přestože se zde střetávají dva protichůdné názory, dovedou se manželé domluvit a ujednotit si, v jakém duchu a jakým způsobem, povedou své dítě, paní AM k tomu dodává: *„...já v žádném případě nejsem proti, aby ho vedl ke křesťanství...ale on musí říct, když chce s Edíkem mluvit o Bibli, já Bibli neznám, on může ve španělštině vyprávět všechno. Když já chci s Edíkem mluvit o buddhismu například, tak já s ním mluvím, ale nic mu nevěštěpuju, já chci liberálně, aby se rozhodl, až on sám bude veliký, jestli chce být křesťan...ale já respektuju manželovu potřebu“.* Paní AM dodává, že preferencí manžela je, vychovat ze svého syna dobrého člověka: *„...on z něj chce vychovat fakt dobrého člověka, aby měl víru a aby se měl k čemu obrátit, on to tak myslí, aby prostě víru...aby nebyl ztracený, aby se necítil ztracený v tom světě, aby věděl, že se někdo tam na něj dívá anebo, že ho někdo nějakým způsobem hlídá“.*

Paní BM se v rozhovoru rovněž zmínila o víře, v souvislosti s tradicemi typickými pro Gruzii: *„u nás hodně věříme v Boha, chodíme do kostela a prostě tam, když je svátek od kostela, my to nenecháme tak enom ujít, vždycky sedneme, jako vzpomínáme sa , chodíme do kostela, zapálíme svíčky, poprosíme Boha, co by byli zdraví...“.* V případě paní BM se jedná o pravoslavnou víru, jak ji doplňuje manžel: *„převážně pravoslavná...jinak ty různé odnože...z těchto různých vír...jsou tam muslimové...jsou tam křesťané, katolická církev... tam je to hodně namíchané...tam, jak bych to řekl zjednodušeně se stýká hodně národností a hodně církví, pokud se bavíme konkrétně o tom...z jedné strany jsou Turci, Ázerbajdžán, z druhé muslimové“.* Jinak pan BO o sobě říká, že patří mezi přímé lidi, kteří v životě preferují říkat pravdu a rovněž to, co si myslí. Na základě těchto hodnot se snaží vychovávat i dceru, pan BO chce, aby jeho dcera: *„nechodila na věci oklikou, já su přímý člověk a dokážu říct i nepříjemné věci přímo, i když vím, že někdy mě to nepřinese dobré, ale prostě su tak vychovaný a si myslím, že bych to měl říct, tak to řeknu...“.* Paní BM v rozhovoru doplnila manžela svým názorem na výchovu dcery: *„vite co..nejvíc děcko musíme učit, správně vážit rodinu a rodiče a pak važit si sebe, aby neudělala špatného... aby slova rodiče byla pro ňu nejvíc...a jinač já prostě věřím, že naše děcko špatně neudělá, jak nas to učili prostě...záleží na tom rodinu strašně moc, jak vychovávají“.* U rodiny B bych ještě zůstala a na základě jejich výpovědí bych přešla k oslavám svátků.

Z výzkumu vyplynulo, že pan BO je evangelík. Zde se opět setkala dvě různá náboženství. Na základě výsledků výzkumu bylo zjištěno, že ani v rodině B není odlišnost náboženství partnerů důvodem k problémům. Z doplňujícího rozhoru s paní BM, bylo zjištěno, že: *„Vánoce jaké jsou tady, neslavíme. Mám pravoslavnou víru a tak ji i vedeme. Manžel je evangelík a já bych svoji víru neměnila. Dohodli jsme se, že slavíme Nový rok a 6. ledna v noci a 7. ledna, podle pravoslavných tradic a taky Velikonoce, to je stejné“*. Z výzkumu vyplynulo, že paní BM se již snažila vysvětlit své dceři, proč neslaví tato svátky jako jiné rodiny: *„Ano vysvětlili. Naše víra je hodně blízka katolické. Nám v našem kostele taky vysvětlovali rozdíly, co se týká jednotlivých náboženství, oni mají zájem, dozvědět se zvyky jiných“*. Uvedla, že v Gruzii se rozdíly v oblasti víry vysvětlují následovně: *„vysvětluje tak, že každý slaví svátky jinak, ale Bůh je jen jeden. Každý věří po svém, ale není u nás dovoleno chodit do jiného, než pravoslavného kostela“*.

V rodině D, se s otázkou oslav Velikonoc a Vánoc, vypořádali po svém. Paní DM v rozhovoru například uvedla, že její manžel, původem Kanadčan nechtěl nejdříve slavit Velikonoce na základě českých tradic: *„on nechtěl chodit s tatarem a nechtěl nás bít, ale teď už si z toho udělali tradici, s klukama začali objíždět všechny kamarádky a už jezdí taky s tatarem“*. Paní DM doplnila: *„... tchýně nám už poslala umělé vajíčka, které se dají naplnit, ale děti jsou ještě malé...ale tak máme i ty Vánoce takové multikulturní, tak i ty Velikonoce budeme snažit...“*. Jak se paní DM zmínila, jejich rodina si způsob osval Vánoc vyřešila svým vlastním způsobem, pojala je „multikulturně“, což podle rodiny D znamená, slavit dvakrát, podle zvyků obou zemí (kanadsko-česky). Paní DM nejdříve dělala starosti, jakým způsobem oslavu Vánoc pojmout a vše dětem vysvětlit: *„...hlavně řešili ty Vánoce, jak jim říct o tom Santa Clausi, jak to dělat a tak, ale ono se to během toho roku, dvou tak samo usadilo, že věřím, že i v tom budoucnu se to tak vstřebá samo, že fakt jsem měla strach z těch punčoch a z toho a říkám si, že nějaká tady Amerika a cosi, ale my jsme z toho udělali naši takovou česko-kanadskou tradici, že to prostě vyhovuje všem.“* Tatínek dětem vysvětlil, že Santa Claus jezdí o den později, protože to má z Kanady dál: *„Vánoce a Ježíšek přijde večer, jako normálně v Česku a Santa Claus má hodně dalekoletit, tak to je až ráno“*, paní DM doplňuje svého manžela slovy: *„...Ježíšek donese hodně dárků a Santa donese jeden, dva a třeba větší nebo menší a do těch punčoch“*. Rodiče v tom vidí výhody, o kterých paní DM pověděla následující: *„A myslím si, že je to lepší pro ty děti, že já, jak jsem byla malá, mrzelo mě, že se rozbalí dárky a pak už konec a člověk měl po Vánocích. Ale i když ony jsou ještě malé a nic neříkají, ale mě, se to líbí z toho důvodu, že“*

člověk si užije toho dvacátého čtvrtého a pak ještě ráno takovou uzávěrku, no a pak ráno si s těmi dárky děcka víc hrajou. Jako jsem ráda, že děláme obě dvě...“

Setkávání s prarodiči, patří mezi zvyky, které jsou nenahraditelné. Pro děti se přítomnost prarodičů stává obohacujícím prvkem. U národnostně smíšených rodin nastává problém v prostorové vzdálenosti, kterou musí prarodiče jednoho z partnerů překonávat. Jakým způsobem řeší tuto situaci rodiny, zařazené do výzkumu, ukázal výzkum sám. V současné době se nabízí možnost využití techniky, paní BM uvádí, že dcera si vypráví a učí se gruzínsky s babičkou po internetu: *„ona, když s babičkou učí, po internetu baví s babičkou...“*. Dle výzkumu, stejným způsobem řeší situaci i ostatní rodiny. Pro prarodiče není jednoduché mít vnuky daleko, paní DM vypráví svoji zkušenost s rodiči manžela v Kanadě: *„Přes skype tak obden. Byl problém je přesvědčit, aby si skype zavedli, ale teď jsou z toho nadšeni. My tam tak jednou do roka na měsíc jedeme, jako já je třeba obdivuju v tom, že se s těma dětma jako zvládnou rozloučit, protože vždycky samozřejmě slzičky, všechno, třeba i teď přes skype nebo když jim pošlu fotky, když jsme byli venku, tak...ale... nedá se...je to tak“*. Z uvedeného rozhovoru je patrné, že odloučenost od vnoučat, může být v některých případech velmi zatěžující záležitostí.

1.24 Kategorie *Dvojjazyčnost*

V rámci výzkumu dvojjazyčné výchovy, jsem se zaměřila především na to, zda mají zájem své děti učit dvěma odlišným jazyků, v případě že ano, tak jaké jsou důvody a metody této výuky.

<i>Kategorie</i>	<i>Kódy</i>	<i>(barva kódu)</i>
Dvojjazyčnost	Důvody	
	Výuka	
	Přínos	

Tabulka č. 10.: Kategorie: Dvojjazyčnost.

Výsledkem výzkumu bylo zjištění, že stoprocentně všechny zkoumané rodiny měli velký zájem na tom, aby jejich děti uměly jazyky obou rodičů. Důvody jsou různé, většinou se jedná o praktickou stránku věci, o zajištění budoucnosti dětí, k tomu pan CO řekl: *„zrovna to bude i do budoucna investice od nás vůči dětem, přirozená, že je vlastně budeme vést*

k těm jazykům s tím, že když budou umět tři jazyky, já předpokládám, že tu angličtinu už budou mít na škole, a že to zvládnou bez problémů. Takže budou do toho života vybaveni, aniž by dostávali od nás majetky nebo cokoli jiného, ale to je největší investice pro děti. Dostanou tři jazyky a jsou připraveni do života“. Paní CO se ještě v rámci rozhovoru zmínila, že je pro ni velmi důležité, aby její děti uměly i japonsky, důvodem není jen fakt, že se budou moci domluvit se svými prarodiči v Japonsku, ale tato znalost jazyka bude přínosem i pro paní CM, která neumí zatím příliš dobře: „...pro mě je to moc důležité, to ne jen rodiče, ale budu smutná, když oni nemluvit japonsky, protože já neumím perfektně česky...“ Manžel doplňuje: „pro nás top číslo jedna nebo úkol, aby ta děti tu japonštinu uměly precizně. To znamená česky, japonsky...“, Perfektní znalost dvou jazyků, vidí především z praktické stránky a jak, to znamená, že jim tato znalost může pomoci na trhu práce: „oni pak můžou...v práci cokoliv...“.

Důvodem pro rodiče, učit své děti oběma jazykům, kterými sami mluví, může být i očekávání, že se bude moci bavit s dalšími lidmi, jak by si přál pan AO, aby se ze syna stal *multikulturní jedinec*: „Já bych chtěl taky, a proto já s ním mluvím španělsky, aby on mluvil s dalším člověkem...ale taky anglicky.“ Důvodem učit se nejen španělsky, ale i anglicky je podle pana AO i potřeba vychovávat multikulturně: „Já bych ale nechtěl, aby on že chodil jenom s Peruánci, ale on bude znát lidi...černocho, Afričan, Asiati...všechno lidi, protože tam v Limě je všechno...“, Paní AM pomáhá manželovi vysvětlit výhody vícejazyčné výchovy a souhlasí s ním: „já bych chtěla, aby znal lidi ze všech koutů světa... chci, aby věděl, kde má kořeny, aby stoprocentně tam jednou zajel nebo něco, aby se to s ním vezlo.“ Pan AO by ale víc v budoucnu prosazoval, aby se syn zařadil mezi Evropany, paní AM říká: „A manžel chce zase, aby se zařadil tady do té Evropy, že?...Ty chceš, aby Ediček tady fungoval jako Evropan, ale on je Evropan, jenom já mám strach, že nepozná Latinskou Ameriku“. Dalším z důvodů, proč chce pan AO, aby se syn učil i angličtině je přání, aby uměl víc než on: „to je super, když on bude mluvit...kdyby on mluvil moc řečmi.“. Manželka jeho objasnila jeho názor tím, že dodala: „chtěl by, aby toho uměl víc, než on měl možnost.“

Dalším důvodem, proč se soustředit na dvojjazyčnou výuku, může být její dobrý vliv na zdraví dítěte: „Třeba musím říct, že dcera se narodila s handicapem a od začátku nás zrazovali od té vícejazyčnosti, že to nemůže zvládnout, jenom prostě jeden jazyk, hlavně češtinu a konec a teď jsou překvapeni, jak to zvládá a třeba jsem se dozvěděla, že v Polsku je chlapeček s podobným handicapem, ale horším a v pěti letech mluví plynule třemi jazyky

bez problémů a bez ničeho“. Tento poznatek přinesl výzkum, konkrétně u rodiny D, kde se paní DM i se svým manželem, zaměřili na tuto výuku systematicky. Zajímala je metoda, která by jim vysvětlila správný postup. Zjistili, že v současné době není k dispozici česká literatura, která by tuto otázku řešila, takže si odbornou literaturu přivezli z Kanady, ta se jim stala ve výuce oporou: *„A vlastně i ona, tam je vidět nejenom ta aktivní zásoba, ale i ta pasivní, že třeba, když jsme v Kanadě a tchýně s ní dělá paci, paci, pacičky a já k ní přijdu a začnu dělat, vařila myšička kašičku, tak jde vidět, ona přepne, bez toho aniž by jí to přišlo divné, tak vlastně i z toho důvodu já se přikláním k tomu, že hlavně u těch dětí je problém v rodičích, kteří si řeknou, že nemá šanci, to nemůže zvládnout...“*

Výzkum odkryl důležitý poznatek, že rodiče ne vždy přesně vědí, jak mají své děti bilinguálně učit. Paní BM vyprávěla o návštěvě Gruzie, kde pobývala s rodinou delší dobu, problém nastal při návratu, kdy jak řekla: *„a byli jsme tam měsíc a jak se vrátili, ona úplně gruzínsky mluvila...tady už byla těžko předělat na to česky...“*. Výsledek nesystematické výuky, jak ukázal výzkum, přinesl problémy, kdy se dítě nedovedlo plynule naladit na český jazyk, po návratu do České republiky. Pan BO k tomu dodal: *„no jeden příklad za všechny, šli jsme po chodníku a letěl tam motýl a už gruzínsky-pepelo“* následovalo další vysvětlení maminky BM o vzniklé situaci: *„a do školky, jak jsme šli...my se vrátili v červnu...a v září šla do školky a ona si tam furt pa gruzínsky...paní učitelka nerozuměla a furt psala na papír, jak jsem tam šla...tak paní, řekněte, co říkala.“* Učitelé ve školce se pak snaží pomoci nejdříve matce, jak jsem se dozvěděla od paní BM: *„Když jsem cizinka...oni mi to vyznačí, jak to mám doma vysvětlit a učíme se spolu s ní a dokážeme to dobře, protože půjdeme do školy a já chci at' má dobrý známky...snažím se“*. V tomto případě jsou znalosti bilinguální výchovy velmi malé. Důvodem paní BM, proč učit své dítě oběma jazykům, kterými mluví, je zájem, aby dcera v dospělosti navštěvovala její rodnou zem, a nechce, aby měla problémy s domluvou, dodává: *„víte proč...protože budeme chtít chodit a jak bude dospělá bude chtít chodit tam a já nechcu, aby měla problémy s domluvami, protože chci, aby rozumět jedna druhý“*. *„Prostě určitě aspoň mluvit se bude učit...strašně moc...si přeju, kdyby písmena to ne, ale aspoň mluvit“*. Problémem této rodiny je forma výuky, maminka na dítě mluví česky, ne gruzínsky. Tímto jazykem mluví pouze s babičkou: *„babička ji učí gruzínské písničky a babička na ni mluví gruzínsky nebo rusky (je to podobné), ale ona ji odpovídá česky, gruzínsky rozumí, ale nechce mluvit. Já už ale gruzínsky pomalu zapomínám a někdy mi ten jazyk zní i divně“*. Dle mého názoru je škoda, že maminka na dítě nemluví svým rodným jazykem, který sama

pomalu zapomíná. Důvod může být zaměstnání manžela, který často pracovníčně pobývá v zahraničí, takže matka s dítětem je nucena používat pouze český jazyk při komunikaci s dcerou.

Jsou však rodiče, kteří se snaží o bilinguální výchově vědět co nejvíc. Problémem se jim může stát *dostupnost literatury*, k tomuto tématu, která v České republice prakticky není a s výukou více jak dvěma jazykům, je to ještě složitější, jak paní DM řekla: „*Kdyby existovala nějaká literatura, kde bychom si mohli načíst i ten třetí jazyk, tak bych do toho šla okamžitě, takhle samozřejmě už tak je to...takhle to máme rozdělené na dva jazyky a nevím, jak přidávat třetí, jestli třeba jenom ve školce nebo ve škole nebo se přestěhovat do té země*“. V tomto ohledu je velmi důležité, aby se rodiče měli možnost dozvědět, že existuje nějaký princip, kterým se dvěma jazykům učí, je to ulehčení práce rodičů, kteří nemusí navštěvovat se svými dětmi logopedické poradny a samozřejmě to je největším přínosem pro děti, které umí dva jazyky na velmi dobré úrovni. Rodiče, kteří mají možnost, přivezou si literaturu ze zahraničí, příkladem je rodina pana DO: „*My jsme dělali podle jednoho knížku ted'ka, Raising a bilingual child, skupina doktoři v Americe, Švýcary a Angličani a nejlépe systém, co oni našli, a co využijeme, že děti musí mít právo, musí vědět, kdy mluvit česky, a kdy mají mluvit angličtinu*“. Výhodou pro přenos informací a názorů, může mít vzájemný kontakt národnostně smíšených rodin, kdy mají možnost, dozvědět se, že bilinguální výchova má určitý řád. V situaci, kdy je nedostatek literatury pomůže i předání základních rad, které jsou velmi podstatné pro rodiče, i pro děti. Z dodatečného dotazování uvádím příklad z rodiny pana AO, který mluví španělsky a maminka česky, jsem zjistila, že se radili se s kamarádkou, jak postupovat při výuce dvou jazyků. Získali základní informace, na jejichž základě otec vypráví pohádky španělsky a matka pouze česky.

Dalším přínosem bilinguální výchovy, pro dítě z národnostně smíšené rodiny, je hlavně to, že se s jazykem učí kulturu národa, takový názor zastává paní DM: „*Už jenom z toho, že ten člověk se neučí jen dva jazyky, ale s tím jazykem se učí celou kulturu, i ty písničky, i tradice, celou kulturu, takže podle mě je více rozvíjený, dříve než člověk, který vyrůstá jenom v Čechách*“. Vedle nenahraditelnosti si rodiče chválí význam dvojjazyčné výchovy v tom, že pomáhá rozšiřovat obzory již malým dětem, velmi pozvolna, přirozenou formou, jak se zmínila paní DM: *Já, když si vzpomenu...já třeba až v páté třídě jsem zjistila, že jablka a hrušky a existují i banány a ananasy, které rostou úplně někde jinde, že to někde může být a jako prostě myslím si, že i o tom to je, že jsem byla překvapená, že ještě někde*

mohou mít Santa Clause, když na celém světě je Ježíšek.“ Bilinguální výchova je proces, který má svá pevná pravidla, když se dodržují, stává se pro dítě výuka dvou jazyků srozumitelná.

1.25 Shrnutí výsledků výzkumu

V uvedených kategoriích jsou nastíněny názory a postoje manželů, pocházejících z různých kulturních prostředí, na výchovu jejich nezletilých dětí. Ve zpracovaných výsledcích bylo stěžejní, prozkoumat podstatné vlivy, které se v rámci výchovného procesu uplatňují. V každé z uvedených kategorií, byly popsány názory a postoje jednotlivých manželských párů na základě zvolené techniky polostrukturovaného rozhovoru.

Hlavní výzkumnou otázku „Jaký je způsob výchovy nezletilých dětí v národnostně smíšených rodinách“, tvořily dílčí výzkumné otázky, které pomohly hledat, zkoumat a analyzovat výzkumný problém.

Na první dílčí otázku, „Jaký vliv mají zvyky a tradice obou partnerů na jejich život a na výchovu dětí, zda a případně jakým způsobem, se je snaží dětem předávat“, se vztahuje kategorie „Hodnoty, tradice“. Tato kategorie zároveň odpovídá na třetí dílčí otázku „Jaké životní hodnoty preferují tito lidé, co pro ně znamenají a jak se projevují v rámci výchovy dětí“.

V rámci uzavírání manželství se vždy mísí zvyky dvou rodin a je pouze na rozhodnutí partnerů, do jaké míry se jeden druhému přizpůsobí a jaký styl výchovy budou aplikovat. Z výzkumu vyplynulo, že předáváním zvyků a tradic, se rodiče snaží především o to, aby se nepřetrhaly rodinné vazby, aby děti věděly, že jejich kořeny nejsou pouze v zemi, kde žijí. Způsob přenosu tradic probíhá formou pohádek, písniček nebo vyprávění, které je odpovídající jejich věku. K tradicím byly zařazeny i oslavy svátků. S odlišností kultur přichází i odlišnost pojetí svátků. Jsou takové, které existují shodně v obou zemích manželů a jsou svátky zcela odlišné, typické jen pro určitou zemi. V rámci zkoumaných rodin jsem neshledala situaci, kdy by se rodiče nedokázali domluvit na formě oslav. Některé svátky slaví například dvakrát, po vzoru obou kultur nebo dohodou zvolí jednu z forem, která nemusí být typická pro zemi, v níž žijí. Rozhodnutí, může být ovlivněno vírou, která se ke svátkům vztahuje a může být mezi partnery odlišná. Jeden případ rodiny,

zařazené do výzkumu tento problém řešil tím, že svému dítěti vysvětlil, proč neslaví, v tomto případě Štědrý den, tak jako v ostatních rodinách. V případě rodin, které dotkly tématu víry, jsem zjistila, že manželé jsou schopni, se bez problémů domluvit, kterou víru upřednostnit při výchově svých dětí. Výsledky uvedeného výzkumu však nelze generalizovat. V přípravné fázi výzkumu, při získávání výzkumného vzorku, jsem zjistila problém jedné národnostně smíšené rodiny, který spočívá v tom smyslu, že matka-cizinka neučí děti, svému rodnému jazyku a zvykům. V rodině panuje napětí, protože otec naopak má zájem na tom, aby matka svou kulturu dětem předávala. Původně měl být výzkum uskutečněn i v této rodině, ale vzhledem k uvedeným okolnostem uskutečněn nebyl. V rámci výchovy, se rodiče snaží preferovat hodnoty, kterými se sami řídí a jsou podstatou jejich charakteru a korespondují s cílem jejich výchovy.

Kategorie „Nukleární rodina a výchova“ se svými subkategoriemi a „Sociokulturní adaptace“, odpovídá na druhou dílčí otázku „Jak probíhal proces vzájemné adaptace manželů na odlišnosti svých kultur a jak se projevil výsledek tohoto procesu na stylu výchovy dětí“. Na základě výsledků výzkumu, jsem usoudila, že vliv nukleární rodiny na rodinu prokreační je značný. Svou roli sehrává odlišnost pojetí rolí muže a ženy v prostředí rodiny, kde se odráží zvyky jednotlivých zemí. Ne vždy je možné přenést vzory z nukleárních rodin do rodin prokreačních. Důvodem jsou rozdíly v pojetí rolí muže a ženy, kde důležitou úlohu hraje nejen kompromis, ale i odhodlání přizpůsobit se zvykům jiné kultury partnera, tak, aby rodina mohla harmonicky fungovat.

Dále z výzkumu vyplynulo, že se rodiče snaží volit takové výchovné styly, které používali jejich rodiče v rámci výchovy. V případě, že klima nukleární rodiny nebylo harmonické, vyskytovaly se například hádky a styl výchovy byl příliš tvrdý, snaží se rodiče předejít stejným problémům v rodině prokreační tím, že se sporům pokusí předejít nebo volí prostřednictvím komunikace vzájemnou dohodu, případně situaci řeší v nepřítomnosti dětí.

Problémemy, které řeší národnostně smíšené rodiny, je možné vidět v případě sociokulturní adaptace, kdy bylo zjištěno, že hlavně začátky zvykání si na novou zemi nebyly pro informanty z cizích zemí jednoduché, problémy s řečí, nedostatek známých a nové prostředí a s ním i zvyky a jiná mentalita, způsobují těžkosti, které se pak odrazí i ve výchově dětí, jak se ukázalo v případě jedné ze zkoumaných rodin, kde měl otec problém jít se svým dítětem ven, hrát si s ním na písku, jelikož si myslel, že když dítě bude strkat písek do pusy, budou to lidé přisuzovat jeho národnosti.

V průběhu analýzy výzkumných dat, vyšlo najevo, že otázka, kterou se rodiče z národnostně smíšených rodin často zabývají, je dvojjazyčná výchova. Zjištěním, pro mě bylo, že ne všichni rodiče vědí, jak si v tomto směru počínat. Jak se zmínila jedna z rodin, neexistuje kniha v českém jazyce, která by se podrobně zabývala dvojjazyčnou výchovou dětí v národnostně smíšených rodinách. Existence takové publikace by jim, podle jejich názoru pomohla. Zatím si rodiče pomáhají vzájemně tím, že když se některé z rodin podaří získat informace například překladem cizojazyčné literatury, předají si je předají. Myslím si, že by mohla být zřízena poradna nebo kurzy, kde by rodičům vysvětlili základní principy této výchovy. Jak z výzkumu vyplynulo, může nastat situace, kdy rodič cizí národnosti, zůstává s dítětem sám, vzhledem k pracovní vytíženosti druhého partnera a musí zvládat, výuku českého jazyka u svých dětí, přestože se sám zdokonaluje. Nastává složitá situace pro obě strany. Zkusila jsem se osobně zkontaktovat učitelku jedné z mateřských škol, které mají zavedenou logopedickou třídu, a ta mi sdělila, že problémy v oblasti výslovnosti v národnostně smíšených manželstvích existují, ale že se snaží rodičům pomoci tak, že jim vysvětlí nejzákladnější princip bilinguální výchovy, což znamená, aby každý z rodičů, mluvil na dítě svým rodným jazykem. Jak mi dále sdělila, problémem u dětí bývá nedostatečná slovní zásoba, která se ale nejvíc projevuje v rodinách, kde oba partneři jsou cizinci. Další doplňující informace jsem získala z integračního centra, kde pořádají kurzy českého jazyka pro cizince. Ptala jsem se, zda poskytují rady rodičům, jak postupovat při výuce jazyků v národnostně smíšené rodině, bylo mi však sděleno, že zatím nic takového neposkytují. Správná přístup bilinguální výchovy je důležitý, protože se stává jedním ze způsobů, jak děti mohou poznat a získat zvyky a tradice zemí svých rodičů.

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce s názvem „Výchova dětí v národnostně smíšených rodinách“ bylo zjistit a popsat, jakým způsobem pojmají rodiče z národnostně smíšených manželství výchovu svých dětí, vyrůstajících v multikulturním prostředí.

Teoretická část diplomové práce pojednává o rodině v obecném měřítku, vysvětluje základní pojmy z uvedené oblasti i historický vývoj rodiny, která i v současné době doznává neustálých změn. V posledních letech můžeme zaznamenat tendence vytváření partnerských svazků bez uzavření manželství. Manželská rodina ustupuje do pozadí. Z toho důvodu je v rámci teoretické části práce věnován prostor i vzniku a vývoji instituce manželství. Rodina hraje nezastupitelnou roli v procesu socializace dítěte. Jak uvádí Triandis (1989, in Výrost, Slaměnik, 2008), člověk se stává součástí kultury až v procesu socializace, kdy si osvojí vzorce chování, normy hodnoty své kultury. „Výsledkem jsou jakési neviditelné dokonale padnoucí brýle, které určují vidění světa i chování člověka. Existenci těchto brýlí si člověk uvědomí až při setkání s jinou kulturou“. Mezikulturní interakce mohou být krátkodobé, kdy se lidé stávají dočasnými obyvateli cizí země. V současné době ale není výjimkou, že jedinec zůstává v cizí zemi dlouhodobě, přijímá ji jako svůj druhý domov. Dostává se do situace, kdy je nucen opustit svoji vlastní kulturu a zvykat si na jinou, někdy zcela odlišnou. Jedná se o proces nelehký a dlouhodobý, někdy probíhající bez větších problémů a někdy vedoucímu až ke „kulturnímu šoku“. Proto je v teoretické části věnován i prostor adaptaci jedince na nové prostředí a jejím fázím. Výsledek složitého procesu adaptace ovlivňuje nejen jedince samotného, ale kvalitu rodinného života v kladném i záporném smyslu. Typické pro výchovu v národnostně smíšených manželstvích, je kontakt dítěte se dvěma jazyky svých rodičů. Správný postup při bilinguální výchově dětí je velmi důležitý, jen tak totiž usnadňuje dětem výuku a přináší výhody kvalitních jazykových znalostí.

V praktické části diplomové práce jsem se zaměřila na zkoumání národnostně smíšených manželství a výchovu nezletilých dětí v interkulturním prostředí. Zajímala jsem se především o názory a postoje manželů pocházejících z různých kulturních prostředí na výchovu nezletilých dětí, význam rodiny a předávání kulturních tradic a hodnot v rámci výchovy. Na jejich názor a zájem bilinguálně své děti vzdělávat v rámci rodiny. Rovněž jsem se zajímala o vzájemné soužití manželů pocházejících z různých sociokulturních prostředí a jeho vliv na výchovu.

Z výzkumu vyplynulo, že výchova v národnostně smíšených rodinách probíhá na základě stejných principů jako v rodinách monokulturních. Manželé jsou schopni bez jakýchkoliv problémů se domluvit na stylu výchovy, náboženství, i stylu předávání odlišných zvyků a tradic. Specifikem je začlenění jednoho z partnerů do nové kultury. S procesem adaptace se potýkal každý ze zkoumaných informantů svým vlastním způsobem. V jednom případě byla adaptace složitější a odrazila se i ve výchově dítěte, v současné době fungují všechny ze zkoumaných rodin harmonicky. Hlavní roli v procesu adaptace sehrává partner a nezastupitelnou úlohu má i společnost, která svým kladným přístupem k lidem z cizích zemí ulehčuje začlenění do nové společnosti. Velkou pozornost by si zasloužila bilinguální výchova. Chybí systém a česky psaná literatura, které by pomohly rodičům při výuce dvojjazyčné výuky, jejíž správné pojetí přináší radost a užitek nejen dětem, ale i rodičům.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BECK, Ulrich. *Co je to globalizace? Omyly a odpovědi*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. 191 s. ISBN 978-80-7325-123-9.

CIPRO, Miroslav. *Průvodce dějinami výchovy*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1984. 579 s. ISBN neuvedeno.

EYROVI, Linda a Richard. *Jak naučit děti hodnotám*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 220 s. ISBN 978-80-7367-275-1.

GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír, KEBZA, Milan, RYMEŠ a kol. *Psychologické aspekty změn v České společnosti. Člověk na přelomu tisíciletí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2011. 256 s. ISBN 978-80-247-2798-1.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

KARSTEN, Hartmut. *Ženy – muži*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. 183 s. ISBN 80-7367-145-X.

KOHOUTEK, Rudolf a kol. *Základy sociální psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 1998. 182 s. ISBN 80-7204-064-2.

KOPŘIVA, Pavel, Jana NOVÁČKOVÁ, Dobromila NEVOLOVÁ, Tatjana, KOPŘIVOVÁ. *Respektovat a být respektován*. 3. vyd. Kroměříž: Pavel Kopřiva – Spirála, 2008. 286 s. ISBN 978-80-904030-0-0.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3.

KRAUS, Blahoslav, Věra POLÁČKOVÁ et al. *Člověk-prostředí-výchova*. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-7315-004-2.

KRAUS, Jiří. *Nový akademický slovník cizích slov A-Z*. 1. vyd. Praha: Academia, 2005. 879 s. ISBN 978-80-7363-152-9.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. 380 s. ISBN 978-80-7367-502-8.

MORGENSTERNOVÁ, Monika, Lenka, ŠULOVÁ a kol. *Interkulturní psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum Univerzita Karlova v Praze, 2007. 220 s. ISBN 978-80-246-1361-1.

- NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. 2. vyd. Praha: Academia, 2009. 498 s. ISBN 978-80-200-1679-9.
- MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: SLON, 2008. 323 s. ISBN 978-80-86429-87-8.
- MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. 1. vyd. Praha: SLON, 1999. 250 s. ISBN 80-85850-75-3.
- PLAŇAVA Ivo. *Manželství a rodiny*. 1. vyd. Brno: DOPLNĚK, 2000. 296 s. ISBN 80-7239-039-2.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ, Jiří, MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2003. 395 s. ISBN 978-80-7367-416-8.
- PRŮCHA, Jan. *Interkulturní komunikace*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. 199 s. ISBN 978-80-247-3069-1.
- RHEINWALDOVÁ, Eva. *Rodičovství není pro každého*. 1. vyd. Praha: MOTTO, 1993. 175 s. ISBN-80-901338-4-3.
- ROGGE, Jan-Uwe. *Výchova dětí krok za krokem*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 263 s. ISBN 978-80-7367-249-2.
- SEVERE, Sal. *Co dělat, aby se vaše děti správně chovaly*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 195 s. ISBN 978-80-7367-324-6.
- SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 219 s. ISBN 978-80-7367-250-8.
- ŠPÁNIK, Miroslav. *Sociálna determinácia výchovy v rodine a v škole*. Bratislava: Pedagogická fakulta UK v Bratislave, 1994. 80-966994-3-1.
- ŠVARŤÍČEK, Roman, Klára, ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Karolinum, 2008. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5.
- VÝROST, Jozef, Ivan, SLAMĚNÍK ed al. *Aplikovaná sociální psychologie I*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 404 s. ISBN 80-7178-269-6.
- WILDOVÁ, Rebeca. *Svoboda a hranice, láska a respekt. Co od nás děti potřebují*. 1. vyd. Praha: DharmaGaia, 2010. 195 s. ISBN 978-80-7436-005-3.

ZURER PEARSON, Barbara. *Raising a bilingual child*. First Edition. Printed in the United States of America, Zvezdana Vrzić, 2008. ISBN 978-1-4000-2334-9.

INTERNETOVÉ ZDROJE

Chmelařová, Hana. *Proměny současného manželství* [online]. Brno, 3.6.2010 [cit. 2012-03-23]. Dostupný z : http://is.muni.cz/th/78623/fss_r/ Rigorózní práce. Masarykova univerzita Brno, Fakulta sociálních studií, katedra psychologie. Prof. PhDr. Ivo Čermák, CSc. INFORMAČNÍ SYSTÉM MASARYKOVY UNIVERZITY, Archiv závěrečné práce, s. 40.

RODINNÝ ŽIVOT, Žena a manželství ve středověku [online].[cit. 2012-01-09]. Dostupný z : http://www.rodinnyzivot.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=117:ena-a-manelstve-stv&catid=42:ena-va-a-dnes&Itemid=42

Internetový politologický časopis e-Polis, Rodina, manželství a kohabítace [online].[cit. 2012-03-12]. Dostupný z : <http://www.e-polis.cz/nezarazene-clanky/106-rodina-manzelstvi-a-kohabitate.html>

Nový OBČANSKÝ ZÁKONÍK, Rodinné právo [online].[cit. 2012-02-12]. Dostupný z : <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/rodinne-pravo/obecne-k-rodinnemu-pravu.html> >

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, Sňatečnost [online].[cit. 2011-1-22]. Dostupný z : <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/sňatečnost>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, Cizinci: Demografické události cizinců-R 03 Sňatky cizinců v ČR podle vybraných státních občanství; 1995-2010 [online].[cit. 2012-4-21]. Dostupný z : <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/tab/DE0045EF4B>

Katedra církevního a civilního práva, Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Uzavírání manželství-Historický přehled [online].[cit.2012-03-12]. Dostupný z : <http://www2.tf.jcu.cz/~kasny/book4m/hist.htm>

Vítejte na rodinnaporadna.cz [online].[cit. 2012-02-12]. Dostupný z : <http://www.rodinnaporadna.cz/rodinne-pravo>

Zrcadlo.blogspot.com, Maslowova pyramida lidských potřeb [online].[cit. 2011-12-20]. Dostupný z : <http://zrcadlo.blogspot.com/2008/06/maslowova-pyramida.html>

Metodický portál, inspirace a zkušenosti učitelů [online].[cit. 2011-02-20]. Dostupný z : <http://clanky.rvp.cz/clanek/o/p/569/CIZI-JAZYKY-V-PREDSKOLNIM-VZDELAVANI.html>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

- A Rodina Adámkova
- AM Matka rodiny Adámkovy
- AO Otec rodiny Adámkovy
- B Rodina Blažkova
- BM Matka rodiny Blažkovy
- BO Otec rodiny Blažkovy
- C Rodina Cvejnova
- CM Matka rodiny Cvejnovy
- CO Otec rodiny Cvejnovy
- D Rodina Donovanova
- DM Matka rodiny Donovanovy
- DO Otec rodiny Donovanovy
- T Tazatel

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1 Průměrný počet sňatků za vybrané období (www.ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, Sňatečnost).....	17
Obrázek č. 2.: Přirozené lidské potřeby podle Abrahama Maslowa (Zrcadlo.blogspot.com)	37
Obrázek č. 3. a 4.: Sňatky podle státního občanství (www.ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, Cizinci: Demografické události cizinců-R 03 Sňatky cizinců v ČR podle vybraných státních občanství; 1995-2010).....	43
Obrázek č. 5.: Grafické znázornění postupu získání výzkumného vzorku (červeně zakreslena rodina, která se nezúčastnila výzkumu, ale poskytla kontakty na dvě další rodiny).....	57
Obrázek č. 6.: Grafické znázornění rodiny Adámkovy.....	59
Obrázek č. 7.: Grafické znázornění rodiny Adámkovy.....	60
Obrázek č. 8.: Grafické znázornění rodiny Adámkovy.....	61
Obrázek č. 9.: Grafické znázornění rodiny Adámkovy.....	62

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1.: Hodnotové postoje rodičů dle Baumrinové (in Gillernová a kol., 2011, s. 123-124).....	34
Tabulka č. 2.: Mýty a skutečnost v bilinguální výchově (ZURER PEARSON, Barbara. Raising a bilingual child. First Edition, 2008, s. 300-301).....	50
Tabulka č. 3.: Přehled abstrahovaných kódů a vzniklých kategorií a subkategorií.....	63
Tabulka č. 4.: Kategorie: Nukleární rodina a výchova.....	64
Tabulka č. 5.: Oblast: Klima rodiny.....	64
Tabulka č. 6.: Oblast: Role v rodině.....	66
Tabulka č. 7.: Oblast: Výchovné styly.....	68
Tabulka č. 8.: Kategorie: Sociokulturní adaptace.....	71
Tabulka č. 9.: Kategorie: Hodnoty, tradice.....	73
Tabulka č. 10.: Kategorie: Dvojazyčnost.....	78

SEZNAM PŘÍLOH

P I Soubor výzkumných otázek

P II Přepisy výzkumných rozhovorů

PŘÍLOHA P I: SOUBOR VÝZKUMNÝCH OTÁZEK

Výzkumné otázky, které jsem použila v rámci polostrukturovaných rozhovorů, které sestavila do bloků, tematických okruhů a sestavila následující tabulku.

Demografické otázky

1. Jste žena / muž
2. Věk
3. Vzdělání
4. Povolání
5. Národnost

Otázky zaměřené na rodinu

1. Z jak početné rodiny pocházíte?
2. Kolik členů tvořilo Vaši orientační rodinu?
3. Co pro vás znamenala rodina v dětství a v dospívání?
4. Jak byste popsal/a výchovný styl vašich rodičů?
5. Kdo byl „hlavou“ v rodině, kde jste vyrůstali (prokreační rodině)?
6. Kdo je „hlavou“ vaší současné (orientační) rodiny?
7. Jaké byly počátky vašeho vzájemného soužití? Můžete zpětně popsat těžkosti, se kterými jste se potýkali?
8. Jaký vliv na vás měly tyto zážitky?
9. Jaký vliv na vás měly tyto zážitky?
10. Jaký vliv na vás měly tyto zážitky?
11. Jaký vliv na vás měly tyto zážitky?
12. Co patří k nejdůležitějším zvykům ve vašich původních rodinách?
13. Co je pro vás, jako rodinu v životě nejdůležitější?

14. Myslíte si, že je v každé z vašich národností něco, co je v oblasti rodiny a soužití typické a naprosto odlišné a naopak něco, co obě národnosti v tomto směru spojuje?

Otázky týkající se výchovy nezletilých dětí

1. Promítáte vědomě do výchovy styly, které používali vaši rodiče?
2. Jaký výchovný styl při vaší výchově převažuje?
3. Které z tradic předáváte nebo chcete předat vašim dětem? Můžete vysvětlit proč? A nakolik zastupují vaše národnosti?
4. Čtete dětem pohádky, pověsti? Můžete mi říct v jaké a v jakém jazyce? odpovídají společně
5. Jak je to u vás v rodině s výukou jazyků? Učí se oba vaše jazyky, pokud ano, tak jakým způsobem?
6. Vyprávíte dětem historii a pověsti obou národů nebo máte tuto skutečnost v úvahu?
7. Jak hodnotíte školství v místě vašeho bydliště?
8. Jaké hodnoty učíte své děti? Prosím, jmenujte je a zdůvodněte odpovídají společně

PŘÍLOHA P II: PŘEPISY VÝZKUMNÝCH ROZHovorŮ

**Peruánsko-česká rodina, Sára Adamcová (AM-matka) a Edoard Adamec (AO-otec),
rozhovor ze dne 16. prosince 2011.**

T: Dneska je 16. prosince je čas, kolik máme hodin?

AM: Je asi 16.10 hodin

T: A souhlasíte s tím rozhovorem, že se bude natáčet na diktafon?

AM a AO: Ano

T: Dobře.

T: Takže já bych se vás nejdřív zeptala na váš věk.

AM: Takže můžeme napsat pětáctyřicet.

T: Takže vy máte čtyřicet pět a vy? (pozn. poukázáno na manžela)

AO: Ja mam tricet jedna.

T: Třicet jedna, dobře.

T: Takže vzdělání?

AM: Středoškolské s maturitou.

AO: Já studuju střední školy, teď. Ale já mam maturitu v Limě. A studuju teď střední škola, no, jak se to menuje...?

AM: Tak to už je jedno...strojní.

T: A povolání? Jesli se můžu zeptat?

AM: Já jsem teď na mateřské dovolené a jinak OSVČ. A ty jsi informační technologie, manžel.

T: A národnost teda Česká a ...?

AO: Ona je česká a já jsem Peruánec...peruánská...

AM: (pomáhá s vyslovením) peruánská...

T: A jak dlouho jste manželé?

AO: Asi tri roky..

AM: ...v březnu to budou čtyři roky.

T: A počet dětí?

AM: Spolu? Jedno.

AO: Jedno...

T: ...a věk?

AM: Tři roky.

T: Velikost bydliště...obec? Vy jste říkali, že jste z Pardubic...takže Pardubice mají více jak 10, 20 tisíc obyvatel...

T: ano..

T: Takže teď vám dám otázku ohledně rodiny. Takže vy paní Sáro, pocházíte z jak početné rodiny?

AM: Ze dvou dětí, já a bratr.

T: A vy pocházíte (pozn. obrátila jsem se na manžela) z kolika dětí?

AM: S kolika dětí (pozn. pomáhá v překladu manželovi)?

T: Kolik Vás bylo sourozenců, třeba?

AO: Sourozenců?...Já mám tři...a oni jsou staré...starší.

T: Takže pětičlenná rodina.

T: A co pro vás znamenala rodina v dětství? Takže já oslovím nejdřív paní Sáru.

AM: Pro mě **všechno**...Jako mám se nějak rozprávět?

T: Jestli máte k tomu ještě co říct?

AM: No pro mě **to bylo všechno**...no jestli to může být jako dotazník...tak pro mě **byla všechno...základ**.

T: A pro vás? (pozn. pro manžela paní Sáro)

AO: všechno...**taky všechno**.

T: ...jo...víte to není ani tak forma dotazníku, takže jestli máte k tomu co říct, tak klidně můžete víc.

T: Jak byste popsala výchovný systém vašich rodičů? Jestli byl třeba direktivní...nebo jakým jiným stylem vás vychovávali?

AM: Mhm...no, tak já nevím...tak asi jak všechny děti v sedmdesátých letech...brzy do školky jsme chodili...jako tak direktivně...no, jak by se to řeklo...direktivně i formou takovou lehčí...řekla bych, že jsem spadala do střední rodiny, žádný extrém ani z jedné ani z druhé strany.

T: A u vás, jak to probíhalo?

AO: (pomáhá manželka s překladem otázky do španělštiny)...no, moje rodina, moj otec je mačista mamka je doma, ona je domácí typ, ona nedělá nic, ona nechodí venku...ona když chtěla jet do nějakého města, ona může nebo nemůže...

AM (**pomáhá**): ona se musela vždycky zeptat jestli může někam jet, ale většinou nejezdila sama, no mačismus, víte, co je to mačismus?...

AO: oni už jsou prostě starší, klasika...

T: Takže v Peru je to klasika...

AM: Ano v Peru je to klasika...mačismus je standart...

AO: ale oni jsou staré (pozn. staří)...staří lidí...no teď už i mladé...mladá žena ...muži už nejsou mačisti.

AM: K tomu bych dodala, že u nás (miněno v rodině) to byl zase takový ...nechcu říct feminismus, ale u nás to nefungovalo...prostě mamka si chodila, kam chtěla a otec taky, takže žádný mačismus, prostě tak, jak u nás standardně rodiny fungovaly...to znamená půl na půl...

AO: My nemůžeme dělat nic, když otec neřekne nic...a když otec říkal něco můžeme...můžeme

T: Takže otec měl hlavní slovo...?

AM: Tak u nás když řekla matka...

AO: Otec když řekl něco, tak ...

AM: ...prostě musíš to respektovat...

T: Ještě jsem se chtěla zeptat, kdo je hlavou rodiny v současnost rodině, když jste tedy každý byli teda...jinak vychovaní...tak, kdo je hlavou rodiny u vás teď?

AM: Táta...aby to fungovalo, musela jsem se do jisté míry přizpůsobit... co myslíš ty Edy, kdo je tady...no?

AO: ...tady?...nikdo (smích)...

AM: ...no TY...ty když řekneš ne, tak ne...no já bych si nedovolila...

AO: (váhavě)...no ne...

AM: no prostě by to jinak nefungovalo...on by se jinak „zaprčil“...

AO: (smích)

T: takže rozhodující slovo má...ve vaší rodině...muž...?

AO: ...noo...to funguje tady normálně...ona taky může jet pryč...ona může všechno...

AM: ...no co vykládáš...!?!...co kecáš...!?!...tak já dneska můžu jít sama ven...večer?...můžu?

AO: ... (váhavě)...noo ano...

AM: ...ano?...tak to jsem ještě nemohla...

T: hmm...

AM: ...ne ...ne tak jako to tak nefunguje...není to pravda...ale to není nic špatného Edi ...

T: asi jak to každému sedí...

AO: ... (něco si potichu namítá)...

AM: ...šak já to nemyslím ve špatném...

(pozn. následuje mezi manželi rozhovor ve španělštině)...

AM: ...tak on říká, že kdybych neměla dítě, tak jo...tak by mu to nevadilo, ale že máme dítě, tak ne...

T: aha...takže to hraje roli, jestli je dítě nebo není...to hraje roli...

AO: ...já nejsem taký typický latinsky, ja nejsem typický mačista...

T: ...a v čem je rozdíl..? Když to dítě a když není?...že žena sama ven může a nemůže...když to dítě je a není...?

AO: ...no to...v peruansky nacio...džungle...tam moc mačista...oni...v džungle nebo v hore (pozn. v horách)...ty lidi jsou moc mačista.

AM: Edi...ona se ptala...

AO: ...pockej ...ja mluvím...ja som mačsta, ale nejsom moc typický...jsem z hlavní města...a moj otec byl tak, ale ja nechci být tak...jak on...ja mam „nacio“...já mam další život...jako z moderního města...mam taky kamarády...tady...

AM: (pomáhá s překladem)...prostě, jak rosteš a pochopíš víc věcí...

AO: pochopíš, že to není dobré

AM: Edi, ...ona se ale ptá, jaký je rozdíl, když máme dítě a nemůžu jít a když nemáme dítě a můžu jít...

AO: ...hmm...no já vím, ale když ty můžeš...

AM: ...no, když má žena dítě...?

AO: ...no on potřebuje maminka...

AM: ...ale, když večer miminko spinká...???

AO: ...no já vím, ale když on vstával a on chtěl maminka...

AM: ...ale on už je teď veliký...?

AO: ...no on až by měl pět roků...ale teď...

AM: ... (otočila se na mě)...no, takže...jo?...tak to je...

AO: ...tak to je, proto to je...to není dobré pro něho (pozn. dítě)...no, moje matka to tak měla, ona furt doma...

T: ...takže se to ve vás pere, to, co vidíte tady...že ty ženy jsou takové...že jsou víc samostatné a pere se to ve vás?

AM: ...to se ti líbí nebo nelíbí??? Že ženy tady chodí pryč večer? Můžou sami...

T: Když mají děti...?

AO: Když nemají miminko...tak...no jo dobre...

AM: A když mají miminko?

AO: ...nedobře...ne.

T: Takže se to bije to, na co jste byl zvyklý...

T: (španělská věta)

AM: ...jsou nezávislé...

AO: ...noo, oni mají děti a ony musí být doma!?!...no nevim...nevim...

AM: prostě je to takový klasicismus...

T: prostě už se nad tím nepřemýšlí, je to zvykem...

AO: ale když nemají miminko...ona může ven a já taky můžu ven...to je normalne...ja **nejsem tak moc... takový tapický mačista**, abych řekl...ty nemůžeš tam nebo tam...jenom já, jenom já...tak to ne. Já říkam furt, ty můžeš doma, protože máme miminko...no ja taky někdy zůstat tady, ale večer to není dobře...to je matka, to není pro mě dobře, že večer ...ona je matka a když miminko venku a **když on...potřebuje něco...**

AM: **potřebuje od maminky...**

AO:... od maminky...**já nejsem jako maminky...on potřebuje maminky**...to je jenom pro mě

AM: máš to v hlavě...to respektuju...

T: A já jsem se vás chtěla teďka zeptat, jaké byly počátky vašeho soužití, jestli můžete zpětně popsat těžkosti, se kterými jste se třeba setkávali, když jste spolu začali žít. Třeba jiné zvyky a ještě v jiné zemi... nechala bych to volně na vás...

AM: Tak jako řeč...samozřejmě...přestože já mluvím španělsky...tak, aby se tu zapojil tak čeština a jídlo. Jídlo a zvyky a **ujasnit si hlavně, co vlastně mu vadí, co bych neměla dělat a co bych měla dělat já, protože já jsem na to nebyla zvyklá...vůbec...tady my ženy nejsme tak zvyklé...to znamená vařit každý den, pečovat o manžela, pečovat o dítě, jo...prostě být mu na blízku stále...**tak...to je úplně jiná forma než my tady žijem. No, ale dá se to...člověk musí o tom přemýšlet. Protože když chcu, aby fungovala rodina, tak to tak prostě **musím udělat. Jinak by to nefungovalo, potom on by nebyl šťastný, spokojený.**

AO: Já ale taky nejsem zvyklý vařit. No, protože já jsem zvyklý z domu...maminka dělala všechno.

T: Dalo Vám to něco teď, dejme tomu, že jste silnější v tom vztahu nebo když jste zdolali ty začátky, které pro vás byly těžké, jestli vás to nějak stmelilo, třeba jako partnery?

AM: No hlavně uvolnilo, ...(pozn. překládá tuto otázku manželovi)...**teď fungujem z mé stránky víc v klidu, protože jsme si ujasnili spoustu věcí...**

AO: Taky bylo těžké víte proč?...protože, no...víte...já nejsem, já jsem ještě nebyl ženatý...to je moje poprvé, jako...manželství a to bylo jako první...

AM: ...zkušenost...

AO: ...všechno bylo jako šok...první děti, první manželka a ještě další kultura...to bylo asi strasné pro mě...

T: co vám pomohlo? Asi...

AO: ...**asi jo, musím zvyklý...teď jsem zvyklý...no a já nevim...**

AM: ...**a taky když se narodil Ediček...pak už to bylo lepší, protože tys na začátku tesknil, on tesknil po Limě...po domově...tas byl moc smutný, protože tys měl rodinu tam, ne...**

AO: ...noo, taky...(smích)...bylo to těžké.

AM: **Bylo to těžké i pro mě, protože to se nedalo ničím nahradit...**

AO: ...ale já když jsem měl takých osmnáct roků, já jsem byl pryč z domů, tak jsem zvyklý...

AM: ...mimo domov...

AO: když mě bylo osmnáct byl jsem pryč z domu jako...voják-námořník...dlouho asi tři měsíce...ale znam lidi, ty furt doma, ty máš osmnáct, dvacet roků a ty furt doma.

AM: ...je tam velká vazba...

AO: ...to je jako šok, ty jsi poprvé venku, ale když jsem měl osmnáct, já taky cestoval, já byl trochu zvyklý.

T: ...a myslíte si, že kdyby Sára se odstěhovala k vám do Peru, že by to tam měla jednodušší, než třeba vy tady? Teď se ptám vašeho manžela.

AM: (pomáhá s překladem)...kdybysme bydleli v Peru v Limě, jestli by to pro mě bylo lepší? Co říkáš ty?

AO: Asi jo, ja myslím...Čechy jsou taky, ja nevim...tady je moc...no kdyby ona bydlela v Peru, tak asi ne moc zknout, protože tam ne špatné město, ale velké město a také kořeny, moc kořeny.

T: a myslíte si, že byste žili stylem jako teďka?

AO: ...no a taky kultura, kultura to je další.

T: A vy jste se seznámili tady v České republice?

AO: Ne

AM: (doplňuje)...my jsme se znali přes Internet.

AO: Z internetu a potom ona...jako kamarádi

T: A pak jste přijel do Pardubic?

AO: Ona jako kamarádka navštívit mě, a potom my se známe a potom ona byla jako přítelkyně a pak se ona vrátila tady.

AM: No já jsem se zamilovala okamžitě (překládá manželovi).

AO: ...my láska, my udržovali lásku na kontaktu a pak mě navštívila, ona pěkná žena, no...

T: Co patří k nejdůležitějším zvykům ve vaší zemi, co byste tak řekl, co vás napadne, když řeknu nějaké zvyky a tradice vaší země? Možná spíš, co se týká vaší rodiny, tradice a zvyky, c zkoušíte tady vložit do této rodiny nebo co nejde tady vložit.

AM: (překládá)

AO: (smích) no jo já vím, já jsem přivezl asi víra, no já **jsem krist'an**, my chodíme Baptisti, kostel Baptisti a ona je buddhistka, ale ona respektuje moje věře a my chodíme spolu do kostela a já taky mluvil s ní jak Pán Bůh a Kristus a ona taky pochopila trochu.

T: Takže asi ta víra...

AO: Tak ano víra. Já mluvit s ní a ona pochopit. Ona má mantinely, ona drží buddhista...

T: Takže nějaký kompromis...hledáte

AO: Taky jídlo, trochu jídlo...trochu receptů...jako ingrediencí...taky jak se varí toto, jak se varí toto...

AM: (mluví španělsky)...ted' se bavíme o těch zvycích, jak jste se ptala, co přinesl, jaké zvyky.

AO: asi nevím...

T: Tak asi to není nic důležitého...

AO: ...ale asi jo...(pak mluví španělsky)

AM: (překládá)...tak asi že vařím a žena, že se stará o muže, to je jako novum...

T: Takže to jsou ty tradice.

AO: Asi jo.

T: A co je pro vás teda pro vaši rodinu nejdůležitější?

AM: Jako pro funkci?

T: No tak celkově, když se řekne vaše rodina.

AM: Klid, pohoda, porozumění, a aby byl Ediček šťastný. A co pro tebe (obrací se na manžela).

AO: No **pro mě je nejdůležitější děti** a proto jak říkám, že **ona nemůže ven být venku moc pozdě pro děti a já taky nemám rád, když ona by chodila ven asi v osm a devět (pozn. myšleno večer)...to nemám rad...jak je osum tak domu, já se zlobit.**

T: A jak vychováte své děti, třeba liberální výchovou...volnost...

AM: **Stoprocentně...liberální**...(španělsky se ptá manžela).

T: Jestli se ten váš styl shoduje nebo jste se museli domluvit předem, že každý myslel, že bude vychovávat jinak a že jste si museli nějaký kompromis najít...

AM: (volá na manžela) Edi...

AO: ...no jasně, my chceme, **aby se choval dobře**...já taky nemám rád, když on je ... kdyby dělal strašný věci...aby nebyl moc plakavý...aby nebyl moc nervů, aby byl v klidu...dobrý člověk.

T: To znamená, že ty hodnoty jsou pro vás jaké...co chcete tomu dítěti nějak předat...

AO a AM: víra...

T: A jaká?

AO: **Krist'an, ja bych chtěl, já nechci** (poz. nutit), ale aby se nejdřív učil...

T: Takže nejdřív křesťanství a pak třeba i ten buddhismus

AM: **Buddhismus je spíš filozofie, já to neberu nějak extra, ale to věc především k zamýšlení, která mi pomáhá v jistých okamžicích...**

AO: Buddhismus ne (smích)...

AM:...ale já v žádném případě **nejsem proti, aby ho vedl ke křesťanství**...ale on musí říct, když chce s Edičkem mluvit o Bibli, já Bibli neznám, on může ve španělštině vyprávět všechno. Když já chci s Edičkem mluvit o **buddhismu například, tak já s ním o tom mluví, ale nic mu nevštěpuju, já chci liberálně, aby se rozhodl, až on sám bude veliký, jestli chce být křesťan...ale já respektuju manželovu potřebu.**

AO: každý člověk má cestu, když ty formuješ jako křesťan...ale on jak bude dospělý může říct já chtěl toto nebo toto...

T: Tím křesťanstvím ho směřujete k čemu?

AO: To jsou Baptisti...

T: Tak tedy k dobrému člověka z něho chcete vychovat?

AO: My nemůžeme říct ty nevěříš, ty špatný...my mu jenom mluvíme...

T: O toleranci?

AO: Toleranci, o toleranci.

AM: On z něj chce vychovat **fakt dobrého člověka, aby měl víru a aby se měl k čemu obrátit, on to tak myslí, aby prostě víru a aby nebyl ztracený, aby se necítil ztracený v tom světě, aby věděl, že se někdo tam na něj dívá anebo, že ho ho někdo nějakým způsobem hlídá.**

T: Pociť jistoty?

AM: Ano, to chce manžel.

T: A čtete dětem pohádky, jako vašemu dítěti...a české?

AM: Já české...a někdy když mám **knížky** tak španělské...určitě.

AO: španělsky i **písníčka**, jenom španělsky.

T: A je v těch pohádkách nějaký rozdíl?

AO: Asi jo, ale já nerozumím...českým...

AM: Ale jo rozumíš španělsky...na you tube mu pouštíme ...tam jsou vyloženy španělské věci...ne přímo jako z Peru, ale španělské...

T: A můžu se zeptat třeba o té vaší zemi...o Peru, vykládáte třeba historii nebo něco...aby měl ponětí...

AM: ...ááá...jestli vyprávíš Edičkovi o tvoji zemi?

AM: Ještě ne...ještě ne.

AO: Trošičku.

AM: Trošičku, ale já bych chtěla víc.

AO: On musí první dobře rozumět španělština. Moje mamka taky mluví, ale může mluvit moc, ale když on ještě neumí moc španělsky...on rozumí, ale on nemůže mluvit...

T: A tak mě napadlo, nejdřív mu tedy budete vykládat o této zemi, historii této země a pak i Peru? Aby věděl, kde má kořeny?

AM: On mi pořád říká: „já chci letět do Peru, do Limy (myšlen syn), on to cítí, já mu vykládám o dědovi, máš tam dědu, odtud pochází tatínek, on ví, kde to je na glóbusu, on ví všechno, já mu vyprávím všechno...

AO: Jo on ví.

AM: Já mu vyprávím hodně, já nechci, aby se to přetrhalo, protože on tam nebude pak chtít jezdit...a z toho mám strach.

T: A když je tak pěkně učíte toleranci, myslíte, že je to tak i ve školce nebo...pokud malý už chodí do školky...ještě ne?

T: Jestli si myslíte, že v tom školství naváží...vy učíte své dítě toleranci...jestli si myslíte, že v té školce naváží...na styl vaší výchovy...

AM: Určitě ne...ale já si myslím, že to, co vychází z rodiny je to nejdůležitější...jako může ho ta škola nějak ovlivnit...no (mluví španělsky na svého manžela)...

AO: Asi jo...možná...tady je...myslím Česká republika...tady je moc ateista...no může slobit...neslobit...je to sranda no...Já když jsem byl na škola v Pardubice, oni dějepis nebo literatura...oni mluví jak Kristus nebo jak Pan Bůh...a oni sranda (studenti)...oni nemají respekt...

AM: Oni nemají respekt k víře...jenom jako knihu...

AM: ...a to ho bude ovlivňovat...

T: ...a budete vašeho syna připravovat, že by ho děti nemuseli přijmout...

AM: ...no, no no...hm...hm...

T: no, kdyby někdo měl...sami známe, že děti si dělají naschvály nebo kdyby někdo něco proti němu řekl...aby nebyl nešťastný...

AM: Tak určitě je potřeba...v té školce, ale on chodí do školky zatím jen částečně...je tam jeden chlapeček z Barmy...takže tam je to v pohodě a učitelky jsou v pohodě, ale na základní škole...já právě přemýšlím, že bysme šli do většího města...kvůli tomuto...jako kde je víc národností, aby právě se to nestalo...jako ještě větší město než je Pardubice...anebo ho dáme do školy, kde je víc národností...že?

AO: no.

AM: ...kde je víc dětí z kteréhokoliv konce světa.

T: Takže si myslíte, že v menším městě...

AM: určitě čím menší město, tím je to horší...pro tyto děti...stoprocentně...o tom jsem přesvědčená...

AO: Já taky, ja myslím taky...tady malé město...asi bude dobrý, když bude studovat dobrá škola...

T: takže vy jste ochotni změnit i ...

AM: bydliště...

T: ...Bydliště...tady kde máte i známé...tak jste ochotni změnit...

AM: určitě...ano...pokud budeme držet pohromadě...manžel to chtěl...manžel chce jít až do Prahy...protože říká, že tam jsou obrovské možnosti...tam jsou i z Peru lidí, ale o to by nešlo...

AO: ...nebo Brno...je plné cizinců...

T: Třeba i tu komunitu Peru mu ukázat...

AM: ...já ano...

T: ...možná aby se setkával s nima, aby věděl...

AM: Já ano... no nevím, jak manžel?

AO: Jo, jo, jo...

T: ...aby věděl, že má kořeny tady i ...

AM: ...stoprocentně, jasně!

AO: Já bych ale **nechtěl, aby on že chodil jenom s Peruanci, ale on bude znát lidi...černochoch, afričan...asiati...všechno lidi, protože tam v Limě je všechno...my jsme aj i jsou asiati, černoši, bílí lidi, jsou moc...Američani...my známe všechno...**

T: Myslíte, že to tam tolerantnější než tady...?

AO: My jsme tolerantní..my nemáme problému s rasismem...naopak...my jsme moc otevření pro cizince... to je dobře. Tak když jsi černoch nebo Asiat nebo Japonky...to je dobře...my znamo všechno. Ja nechtěl třeba děti jen z Peru...nebo jenom z Čechy... já bych chtěl aby...všechny.

AM: (pomáhá) já bych chtěla, aby znal lidi ze všech koutů světa...Já chci prakticky stejně...chci, aby věděl, kde má kořeny, aby stoprocentně tam jednou zajel nebo něco, aby se to s ním vezlo. A manžel chce zase, aby se zařadil tady do té Evropy...že? Ty chceš, aby Edíček tady fungoval jako Evropan, ale on je Evropan, jenom já mám strach, že nepozná Latinskou Ameriku.

AO: Já bych chtěl taky a proto já s ním mluvím španělsky, aby on mluvil s dalším člověk...

AO: ...ale taky anglicky...

AM: On chodí do (jazykové školy-vedeno jméno školy nesrozumitelně)...

AO: ...to je super, když on bude mluvit...kdyby on mluvil moc řečmi...

AM: ...chtěl by, aby toho uměl víc, než on měl možnost...(pomáhá s překladem).

T: To je hezké.

T: A vás se zeptám, co hezkého a typického na Peru?

AO: Typického?...Jídlo (smích)...

T: A dá se tady něčím nahradit?

AO: Jo...my varíme ...ale říše se dá provést ale nahradit ne (suroviny)...(pomoc manželky s překladem). My máme moc dobré jídlo...

AM: ...no jsou v povědomí, že mají nejlepší jídlo na světě...

T: ...a nějaké hory...to vám tu nechybí...?

AO: MORE a ryby a taky...víc sranda (manželka pomáhá s překladem)...a tady lidi...tady ne moc sranda...

T: ...váží...?

AO: tady to je kultura...ja respektuju. pro mě normální, ale taky já znám kamarády a já zapomínám, že on je cizinec, že on je Čech...

T: A vy jste měla už předtím vztah k Peru? Předtím než jste se vzali.

AM: no ...na základce už...to už máte v sobě...já jsem měla k Peru vztah už na základce. Mě fascinoval ten jejich folklór a já jsem si prostě představovala, tam jsou úplně jiní lidi než tady. Mě se líbí manžel, protože on je ten typ snědý. Prostě tam to máte v sobě...

T: ...jiný temperament...

AM: ...jiný temperament... a je prostě...oni jsou jinačí, oni jsou jinačí, jsou příjemní nesmírně.

T: A kdybyste si představila syna, aby tam nebo tady...?

AM: Já to nechám na jeho libovůli, úplně. Kdyby Edíček řekl, že bude bydlet v Peru...(překlad pro manžela). Když Edíček řekne, že chce bydlet v Peru, co mu řekneš?

AO: Já nevím, ja už jsem zvyklý tady...

AM: ...ale malý Edíček...

AO: ...já vím...

AM: ...já mu bránit nebudu, když bude chtít, půjde sám vždyť bude dospělý...

AO: Když on je velký může jezdit sám, jako navštívit babička...

T: ...jako vzdělání tady...

AM: Ano vzdělání, školy tady, univerzitu a pak bude prezidentem v Peru (smích)

AO: ...ne politik ne...já dřív bal polický, ale ne.

T: ...a vás tedy co imponuje na té zemi?

AM: lidi, stoprocentně lidi...je to exotika

T: Vy už jste tam byla?

AM: ...já už jsem tam byla dvakrát za manželem, to je prostě exotika...tam musíte vstoupit...a jak někdo tíhne k Indii někdo k Africe a nikam jinam by nejel...já nenavštívila znovu a zas jinou zemi než v Latiské Americe, ale přímo Peru, mě žádné jiné netáhnou. Třeba Machu Picchu, Nazca...

AO: ...je tam moc míst navštívit...

T:...takže jste si splnila sen z dětství...naplnění životní...

AM: Naplnění životní...doslova a do písmene...já jsem šťastná...Co on nevím, ale já jo...

AO: ...co?

T: Tak to už bychom mohli ukončit, to je hezké.

AO: Jo, já už jsem si taky zvyknul. Já nemůžu mluvit dobře...

Já: ...ale pěkně vám to jde...

Paní Sára: ...pochvalte ho...

Já: já opravdu...já jsem si myslela, že nebudu rozumět vůbec nic a vždyť vy jste to tu dovykládal z poloviny sám...

Pan: ...no tady jo, ale ve škole...

Paní Sára: Oni si musí na tebe zvyknout, pak ti budou rozumět...oni jsou mladí ...oni neposlouchají...

Já: ...a je to rozdíl škola tady a tam...?
Pan: Jo, tady škola dobrá...tady dobří učitelé.
Já: Máte představu, kam budete směřovat vašeho syna?
Pan: On má rád vlak, lidi...

Rozhovor s rodinou Adamcovou (doplnění informací)

T: Vy jste se zmínil, že jste studoval nebo studujete ještě češtinu?

AO: Studoval jsem češtinu, ale teď studuju střední školu, češtinu, jako samostatně, ne.

T: Studoval jste i kvůli zaměstnání?

AO: Ano, i kvůli zaměstnání, je těžké najít bez jazyka.

T: Pracujete v současné době?

AO: Teď nepracuju, pracoval jsem.

T: Jaké jsou vaše zájmy a vašeho syna?

AO: Pan Edoardo: cestování, moře, hudba, hra na klávesy, kytaru, má rád fotbal, výlety s rodinou, výlety na kole.

AM: ráda cestuje, má ráda moře, hudbu, rodinu, práce (paní Sára pracuje při mateřské jako finanční poradce).

Malý Edík: hudba, rytmus, má rád hry odpovídající věku (např. hra s autíčky).

T: Můžete podrobněji říct vaše rodinné zvyky?

AO: Dříve **společné stolování** u nás moc nebylo, Edík byl malý a většinou jedl v jinou dobu než my, v současné době se to mění a děláme si i takto na sebe čas. Nejsou úplně odlišné tradice v Peru a v Čechách.

T: Pohádky a povídky z Čech a Peru:

AO a AM: **pohádky** čtou, jak české, tak i španělsky, typické pro Peru. Historii nebo pověsti z Peru zatím ne, syn je ještě malý.

Bilinguální výchova: Otec mluví španělsky a maminka česky. Radili se s kamarádkou, která tomu rozumí. Otec vypráví pohádky psané španělsky a maminka česky.

T: Adaptační pana Edoarda:

První rok byl těžký a druhý rok byl už dobrý a teď už je dobře. Byl to šok, neměl rád, když ho někdo tady viděl, třeba s dítětem a budil pozornost a v Limě zase budil pozornost s manželkou (manželka blondýnka). Ale v současné době už je to lepší a s dítětem, protože už je velké i chodí ven. Dřív, když dítě, bylo malé a např. jak uvedl pan Edoardo, dal třeba písek do pusy na pískovišti apod. tak měl obavu, že budí víc pozornost, než ostatní (řekla bych, že myslel, že jiné dítě by to neudělalo), tak s dítětem ven nechtěl chodit, ale teď když už je rozumný, tak už se nebojí.

Problém byl v tom, že lidé třeba jednou se s ním bavili, podruhé už se třeba neznali, a tak měl pocit, že je pro ně špatný nebo že je cizinec nebo trpí xenofobií, a tak se s ním už nechtějí bavit. Tak to byly pro něj hrozné pocity.

T: V rámci výchovy vašeho syna se shodnete? Myslíte si, že je jednotná?

AO: Pan Edoardo říká, že jeho manželka je dobrá matka a manželka, tak je spokojený s výchovou a není třeba něco řešit.

T: Budete se snažit třeba i vašeho syna učit vařit, když u vás v Peru je ve zvyku, že vaří většinou žena?

AO: Pan Edoardo souhlasí s tím a nemá nic proti tomu, aby syn se učil pomáhat doma, třeba i v kuchyni, jeho otec, přestože byl hlavou rodiny se taky snažil, ale protože líp vařila maminka, tak nevařil. ?yslí si, že, aby muž dělal doma všechno není dobré. Mělo by to být vyvážené.

Paní Sára nemá nic proti tomu, aby syn pomáhal, asi spíš bude veden po vzoru otce.

T: Liší se podle Vás ryze česká výchova od výchovy v Peru? V čem jsou podle vás klady a zápory?

AO: **U nás lidi víc děti hlídají, což se panu Edoardovi moc líbí, v Limě je výchova moc volná, děti se tak nehledají, což prý není dobré, tak je rád, že své dítě vychovávají tady. To bylo první, co si tady všiml. Výchova je jiná, je lepší. V Peru tato výchova chybí. Nejsou tak opatrní, nejsou zvyklí tak své děti hlídat.**

T: Vidím velikonoční výzdobu, slavíte tyto svátky v Peru?

Jako křesťané slavíme taky, ale bujaře, ne jak tady v klidu, ale to se panu Edoardovi nelíbí, protože to podle něj k těmto svátkům nehodí. Svatý Valentýn se ale slaví taky bujaře, ale krásně, nikdo se nestydí za svoje city.

Gruzínsko-česká rodina, Irma Blažková (BM-matka) a Bedřich Blažek (BO-otec),

rozhovor ze dne 10. února 2012.

T: Diktafon je zapnutý, můžete mi říct, kolik je hodin?

BO a BM: 14.15

T: 17. 11., zhruba 14 a patnáct minut. Můžu se vás zeptat, jestli souhlasíte s tím rozhovorem?

MB: Souhlasím.

BO: Souhlasím.

T: Takže já bych se vás nejdřív zeptala na věk. Takže kolik máte roků? Nejdřív vy (pozn. obracím se na paní).

BM: Třicet.

T: Třicet roků.

BO: Šedesát jedna.

T: A vzdělání?

BM: Já jsem dělala v Herb line tady...

BO: ...ale vzdělání...

BM: ...mám školu ekonomický...

T: Dobře...

BO: ...nedokončenou...

BM: ...no nedokončenou...

T: ...a vy...

BO: Já mám odborné učiliště...

T: ...a jakého směru?

BO: Stavařina...voda...topení...

T: ...a povolání...tak vy ...?...vy jste na mateřské?

BM: Teďka na mateřské, ale dělala jsem...

BO: ...no ne na mateřské, teď už

BO: ...no na mateřské do tří roků, ale teď už rok a půl...

BO: ...je vedená na pracovním úřadu...protože s prací pro ty matky, které můžou dělat jenom ranní směna, tak je to velmi špatné...

T: ...a národnost...takže...paní

T: ...ano...Gruzie...a vy , vy jste české...

BO: ...české...

T: ...a manželé jste jak dlouho?

BM: Už bude šest roků...

T: ...šest roků...a dětí...kolik máte spolu...?

BM: Jedno.

T: ...a jak staré?

BM: ...čtyři a půl roku...

T: ...a žijete v obci... ?...která má kolik obyvatel? ...kolem třiceti tisíc... ?

BO: ...kolem třiceti tisíc.

T: Takže z jak početné rodiny pocházíte? Já se nejdřív budu ptát vaší paní...at' je vždycky po řadě...z jak početné rodiny pocházíte? Z vaší původní...

BM: ...tam byli dva...tři...čtyři...pět člověk...

BO: ...v rodině včetně rodičů...

T: Ano.

BO a BM společně: ...tři sourozenci a dva rodiče...

T: ...a vy...z jak početné rodiny...

BO: My jsme byli čtyři sourozenci a dva rodiče, takže celkem šest.

T: Co pro vás znamenala rodina v dětství, když jste vyrůstala?

BM: Nejblíží přátelé...nejvíc nebyvalo, cokoli měla jsem (pozn. nic víc neexistovalo)...nejlepší vzpomínky...

T: Takže rodiče byli hodní...

BM: ...strašně, my jsme byli strašně přátelská rodina a rozuměli jsme (pozn. rozuměli jsme si)...

T: ...a vy...

BO: ...já bych řekl to samé...já pocházím z vesnice...ale tam, je to ještě víc svázanější v té rodině než na tom městě v těch bytovkách, třeba...takže to znamenalo...rodina to bylo to první...

T: ...a jak byste třeba popsala výchovný styl vašich rodičů, když vás vychovávali, třeba jestli byli takoví moc radikální, direktivní...

BM: ...tata byl trošičku hrubý, tvrdý, musili jsme poslouchat a vážit, co řekl...ale já jsem byla vždycky tvrdá a dělala trochu jinak, ale jinak poslouchala...tatinovo slovo bylo první než moje...vždycky.

T: ...ano...

BM: ...vážili jsme to a musili poslouchat...

T: A u vás v Gruzii je zvykem, že vedoucí slovo má muž?

T: ...no tata...naš má první slovo doma...

T: ...a je to běžné...

BM: ...ano běžné...ale vždycky byla domluva...všechny rozhodli...tata řekla a všechny rozhodli...ale vždycky byla tata hlavou rodinu...

T: ...a u vás, jak to bylo...?

BO: ...já se vrátím k té Gruzii, protože jsem tam byl a znám tu rodinu...žil jsem s něma nějaký ten týden a můžu říct, celkově k té Gruzii, že tam je muž opravdu hlava rodiny...

T: Takže je to běžné...

BO: ...to je...já bych neřekl zákon, ale nepsaný zákon, protože tam je to opravdu starodávný zvyk...no a co se týká mě, tak u nás dá se říct měla hlavní slovo mamka, protože otec ten byl takový...ho zajímal sport...a zajímalo ho to, co se dělo kolem něho...a mamka vlastně řídila celou domácnost, celou rodinu. Byla, výchova byla tvrdší, ale můžu říct, že se to vyplatilo. Nelituju toho, ale žádné nějaké tvrdé testy nebo něco podobného...

T: ...a teď, když jste si vytvořili svoji rodinu a když u každého byla...u jednoho otec...u druhého maminka...hlavou rodiny, tak jak jste to třeba dávali dohromady? Kdo je hlavou rodiny...

BM: ...já tak počítám, řekne on, ale rozhodneme oba dvě...poslední slovo na něm...já svoji hlavou nereším, já vždycky vážím chlapa, když mám doma chlapa...

BO: ...já bych řekl asi tak, že i tady se projevuje trošku ta gruzínská výchova...že ta žena spíš spoléhá na toho muže...nechává rozhodovat, ale u nás prostě záleží na domluvě, jak se domluvíme tak...

BM: ...ale poslední slovo vždycky na něm...

BO: ...pokud jsou to nějaké zásadní věci...

T: ...a když vychováváte vaše dítě...to jste se domluvili dopředu, jak budete vychovávat...dejme tomu, jestli ta výchova je tak odlišná...od gruzínské výchovy, jestli jsou tam jiné tradice a zvyky...a jestli jste si domlouvali, jak to vaše dítě budete vychovávat.

BM: ...ne, vite co...nejvíc děcko musíme učit, správně vážit rodinu a rodiče a pak vážit si sebe, aby neudělala špatného...aby slova rodiče byla pro ňu nejvíc...a jinač já prostě věřím, že naše děcko špatně neudělá, jak nas to učili prostě...záleží na tom rodinu strašně moc, jak vychovávají.

BO: Vychováváme, tak bych to řekl, vychováváme zhruba v tom směru nebo v té zásadě, jak jsme byli vychováni my a žádná nějaká drsná výchova, prostě na domluvě. Můžu potvrdit, že to děcko je velmi solidní, že když si sice někdy postaví hlavu...ale dá se domluvit...

BM:...prostě nepotrestám, ale vysvětlím...nikdy nenadávám...

T: Ještě jsem nevedla...vy máte syna?

BO a BM: Ne dceru...

T: A jak se jmenuje...

BM: Maruška...Marie...

T: ...a má kolik čtyř...

BM: čtyři a půl roku...

T: Jaké byly počátky vašeho soužití tady, jestli vám lidi dělali problémy...nebo jestli jste se setkávali s nějakými problémy...jazyková bariéra.

BM: Mě pomáhali strašně...

BO: ...já bych řekl tak, že to bylo spíš naopak, že ti lidi...díky tomu, že Ukrajinců je tady hodně, Slováků je tady hodně...Rusů je tady hodně...ale ta Gruzie, ta už je tady...spíš už se vede tady jako nějaká exotika...a díky tomu byli lidi...aspoň tady v okolí...kteří to brali velice, velice solidně...žádné narážky nebo něco takového, nic.

BM: Strašně pomáhali, strašně...

BO: ... a co se týká třeba té slovní bariéry...díky tomu, že já se domluvím solidně rusky a oni mají ruštinu povinnou, jsme se ze začátku bavili rusky a postupně se začala učit...musím říct, že má poměrně dobrou hlavu, tak jí to šlo...je prostě horší...protože tam jsou takové slova...takové písmena, že u nás třeba X, složené ze dvou našich slušně...tam je akorát nevýhoda v tom, že oni nemají rody...oni nemají mužský, ženský, střední rod...tam je všechno...ten žena, ten děcko, ten tata, ale díky tomu, že se učila rusky a anglicky, tak nějaké to ponětí o tom měla...tak dělá jí to problémy, ale rozumět – rozumí.

BM: ...snažím...

BO: výslovnost písmen oni mají složené jedno...Třeba pro mě, když jsem se učil gruzínštinu, nějaké to slovo rozumím, ale kdybych se měl učit správnou výslovnost, tak budu mít ty stejné problémy jako ona...tady... například ty těžší písmena jako „ჩ“ s tím jsou problémy.

T: Dobře a třeba...mě tak napadlo, jak jste říkala, co se týká zaměstnání, je nějaký problém? Co se týká jazyka...nebo tak asi není problém...? To je asi myšleno obecně...

BM: Já nemám problém najít práci...pokud možu dělat na dvě směny, ale pokud možu na ranní směnu, tak je to těžko. Jinak do zamestání nemám problém...

BO: ...ona už před porodem zaměstnána byla...dělala v Herb line...

BO: ...ale bez problémů, bez nějakých bariér...bez toho, že by tam bylo nějaké odstrkování...nebo něco takového...

T: Takže, u některých lidí, když jsou národnosti více odlišně, větší fyzický rozdíl, tak měli problémy s okolím, že ty děti hůř přijímali ostatní ve školce a že jim museli víc vysvětlovat toleranci...

BM: ...moje Maruška nemá nikdy problém...

BO: ...ve školce vůbec ne...

BM: Tam jsou taky od Vietnamci děcka a paní ředitelka...to, že jsem cizinka ...víc pomáhá...problémy nemáme..

BO: ...tam akorát, když sem přijela, ...tak tam je podnebí jinší, jsou tam vyšší teploty, jak tady a víc slunka, jak tady, tak byla taková snědší, tak s ní chtěli velice kamarádit cikáni, protože si mysleli, že je cikánka...

BM: ...ale já problémy nemám s nikým...

BO: ...ale jinak se to nedá srovnat ...vím, tady nahoře bydlí taky cikán, a je to doktor,a....už věřím tomu, že na ty černochoy je trochu jinší náhled než...to je vlastně bývalý Sovětský svaz...jo a tamto, kromě těch různých národností, které tam žily, tak tady ta gruzínská se tak vlastně od té Evropy nijak neliší...

BM: ...víte nás učili...někto tě ublíží, tak poděkuj a otoč se...prostě nedělej problémy...nikto ti neublíží. Já to tak znám a nemám žádné problémy s nikým...

T: Chtěla jsem se zeptat, jaké byly ve vaší původní rodině tradice, zvyky, které jste zachovávali...tady jsou třeba silné zvyky Vánoce, Velikonoce a třeba má každá rodina svůj zvyk, co se tady nedá (myšleno na rozdíl od Gruzie), co se tady nedá převést nebo dá, ale musí se to nějak upravit...?

BM: ...naše Vánoce je sedmého ledna, u nás slavíme víc Nový rok než Vánoce...to bylo, že celá rodina se sešla pozdravili, poblahopřáli...no já nevím...bylo to tam víc zábavnější než tady...

BO: Tam je ten život trochu jinší než tady...tam je hodně církevních svátků, to je jedna věc...a věc tam, já jsem tam dělal rok a dělali na stavbě s námi i Gruzíni a byli to výborní chlapi a bavili jsme se rusky, domluvili jsme se rusky, takže jsme si rozuměli velice dobře...tam ten život je takový, jak bych to řekl, takový kamarádštější...tam vás třeba jako cizince nebo cizího člověka nikdo nikde nevyhodí, když přijдете kamkoli, tak vás nikdo nevyhodí...

T: ...dobrosrdečnější...

BO: Určitě takoví otevřenější...

BM: ...u nás je prostě takový zvyk, když k nám přijdou na Nový rok...to je jedno kdo...sused nebo někdo jiný...přijde přesně ve dvanáct hodin...to nastupuje Nový rok a první, kdo zajde k vám, jako donese nějaký sladkosti...a prostě jakým noham on přide k vám dom, takový bude celý rok (pozn. myšleno jaké nohy přijdou k vám...). A u nás se říká „megule“ a to celý rok záleží na něm, co přeje, to je prostě gruzínský zvyk. A tady sem neslyšela něco takového...

T: ...tady se říká, jak na Nový rok, tak po celý rok...ale u vás je to, kdo přijde...

BM: ...u nás, kdo přide...oni někdy zahazují peníze, co celý život ...někdy sladkosti...někdy, když přide pijan člověk, tak řeknu, že celý rok bude takový...chlátavy...

BO: ...ty už mluvíš v ruštině...napitý...

T: ...tady mám otázku, co je z těch dvou vašich národností úplně odlišné...co by vás napadlo...asi takový nejmarkantnější rozdíl...jídlo..?

BO a BM: jídlo je opravdu rozdílné...

BO: ...jídlo je opravdu rozdílné...tam díky tomu, že je Gruzie poměrně chudý stát a hornatý...

BM: ...a tropický...

BO: ...tak to jídlo je trochu jinší...používá se poměrně hodně koření, ale některé jídla jsou podobné, jak u nás, ale oni tam neznají vepřové, knedlík, zelí. Zelí se tam nikde nedělá...naším způsobem...oni spíš saláty...protože tam říkám, je to poměrně chudý stát a vysoké teploty, tak se tam nedají skladovat...tak, jak tady jsou určitě krajové jídla, to samé je tam...

T: ...a chybí vám tady něco...něco, co tam bylo a tady nemáte...

BO: My si to uvaříme...

T: ...a myslím kromě jídla...

BM: ...chybí...**strašně, strašně chybí kamarádi...naši přátelé chybí...**

BO: ...prostě to, co jsem říkal...**tam jsou ti lidi hodně otevření a kamarádští...a ona nemohla pochopit, že tady sousedi se navzájem nenavštěvují téměř denně, protože tam je to naprosto běžné.** Když řeknu jeden příklad, já kdybych tam přijel sám a jejich nebyli doma a šel jsem k sousedům, tak ti sousedi mě nevyhodí...a já budu pro ně jako host, jako jejich host, do té doby než se vrátí ti liti tam, kam člověk vlastně jde...

T: Takže nejvíc ty vztahy...

BO: ...ty vztahy jsou tam daleko otevřenější...příjemnější...

BM: ...šest roků jsem tady a neznam prostě všechny sousedy...a mě to strašně znervozňuje...

T: ...a nějaké přátelé máte?

BM: ...mám ...možu říkat..jeden- dva...ja nedůvěřuju... strašně těžko, protože vím, co je život, ale furt hledám takové lidi, se kterými já bych mohla normálně domluvit...a prostě kamarádit se...já nejsem člověk, který by otravoval se, prostě furt zvu, furt na kafe, prostě mě to moc chybí...jináč...nestěžuju si...

T: ... a vaši Marušku budete učit taky otevřeností...?

BM: ...ona je taková...ona je odteďka **taková, ona, kdo tam přijde** (pozn.ve školce), **furt cosí nabídne**...furt dělá cosí říjemné...

BM: vite co, ja prostě nechci, aby všichni na ni...ukazovali na rukama, že ona je tak vychovaná...já nejsem taková a nechcu, aby ona byla takova...přeju, aby měla víc kamarádů...

T: ...učíte...a učíte malou i gruzínsky jako česky?

BM: ...ona rozumí...

BO: ona když **po internetu se baví s babičkou** nebo tak, tak nějaké ty slova dovede říct i sama a určitým věcem rozumí...

T: ...takže bude chtít učit, aby věděla, že má kořeny i tam, aby věděla...

BM: ...víte proč...protože budeme chtít chodit a **jak bude dospělá, bude chtít chodit tam a ja nechcu, aby měla problémy s domluvami, protože chci, aby rozumět jedna druhý**...

BO: ...prostě určitě aspoň mluvit se bude učit...

BM: ...strašně moc...si přeju, kdyby písmena to ne, **ale aspoň mluvit**.

T: ...a vykládáte jí třeba o té zemi..vy například české pohádky...nebo vy jestli máte gruzínské...

BM: ...**pohádky hodně**...

BO: ...**teď babička z Gruzie poslala balíček, tak poslala tam i DVDčka v gruzínštině-pohádky**.

BM: ... takže musí učit...

BO: ...ona něčemu rozumí, něco si domyslí a strašně ráda se na to dívá...

T: ...a jsou odlišné ty pohádky?

BM: ...ne vite co, my máme **národní pohádky, strašně staré, ale teď jde od Ameriky klasicky Disney, ale v překladu do gruzínštiny...co by bylo všem jasné, ale strašně moc už ide od toho Disneye**.

BO: ...**něco podobného, jak u nás...klasické české pohádky jsou nádherné, ale když se podíváte do televize, je to všechno Disney**...

BO: ...to samé tam u nás, protože ty staré pohádky tam u nás byly nakresleny, od panenky –figurky, a to nebylo tak zajímavý pro dnešní děcka.

T: ...budete chtít Marušku vzít do Gruzie?

BO a BM: ...ona už tam byla...

BM: ...**a byli jsme tam měsíc a jak jsme se vrátili, ona úplně gruzínsky mluvila**...tady už byla tak těžko předělat na to česky...

BO: ...**no jeden příklad za všechny, šli jsme po chodníku a letěl tam motýl a už gruzínsky „pepelo“**...

BM: ...**a do školky jak jsme šli...my se vrátili v červnu...a v září šla do školky a ona si tam furt pa gruzínsky...paní učitelka nerozuměla a furt psala na papír, jak jsem tam šla**...tak paní B, řekněte, co říkala?

T: ...a výchova ve školce se nevymyká tomu co učíte vaši dceru, vašim hodnotám...

BM: ...oni strašně chválíja...já svoje děcko nechválím, ale paní učitelka říkala, že má rychlejší mozek...

BO: rychle uvažuje, prostě vypadá to, že bude mít dobrou hlavu ...

BM: ...ale říkali, že když něco vysvětlíja, některé děcko trvá i týden a ona stačí dva dny a už to zná. A když jsem cizinka...oni **mi to vyznačí, jak to mám doma vysvětlit** a učím se spolu s ní a dokážeme to dobře, protože půjdeme do školky a já (chci) ať má dobrý známky...snažím se...

T: ...a která hodnota je pro vás nejdůležitější, co byste vaši dceru chtěli...co je pro vás nejdůležitější...
čestnost, ...

BO: Tak pokud možu sám za sebe, tak já budu vést k otevřenosti a upřímnosti...

BM: ...to samé, aby nelhala...

BO: ...aby nechodila na věci oklikou, já su přímý člověk a dokážu říct i nepříjemné věci přímo, i když vím, že někdy mě to nepřinese dobře, ale prostě su tak vychovaný a si myslím, že bych to měl říct, tak to řeknu...
no a v tomto směru budu určitě...

BM: ...radši přímo říct, nesnáším v životu lhaní... sice bych to někdy potřebovala...

T: Vy jste se seznámili v Gruzii?

BM: ...v Gruzii.

T: A vy jste o té zemi něco věděli?

BO: Věděl jsem akorát to, že to dřív byl stát Sovětského svazu, to bylo všechno...věděl jsem prostě, kde je přibližně, jaké jsou tam podmínky...

T: ...takže váš vztah...vy jste tam jel pracovně...

BO:...pracovně...díky tomu, že jsem už na Východě něco pojezdil, už jsem tušil, co tam můžu čekat.

T: ...co vás nejvíc imponuje na vaší paní...

BO: Dá se říct, to, co mám nejvíc rád...upřímnost, přímost, nechodíme kolem horké kaše, co si myslíme, to si řekneme.

T: ...a vy?

BM: zkušenost od života než já, co neznam, učí mě a rozumíme si, protože já mam od života vyzkoušeny mit mladého chlapa a nikdy jsem nebyla šťastná...a vždycky jsem říkala, že se v životě nebudu vdávat a podruhy, jestli budu vdávat tak starší člověk, co zná víc než já, protože já vždycky byla plný života, ja sem furt úplně jak puberťák, myslela jináč, dělal jináč, jenom kvůli toho, co od života nejvíc, ale nikdy jsem nemyslela na rodinu, protože nikdy nepodařilo. No líbí se mi, že on je příjemný, řekne, co myslí, učí mě nejvíc, prostě pochopí mě, rozumíme si a málo hadáme.

T: Když se řekne Gruzie, co jednoho a druhého napadne, co je nejvíc typické pro tu zemi?

BO: ...to je těžko...to je specifická země, poměrně rozdílná od Česka...

BM: ...lidi, jak jsme říkali...

T: ...jiné tradice ...folklor

BO: ...to je něco jako u nás, dejme tomu jako ten valašský folklor, ale je to v gruzínštině a je to jinší...ale jinak je to, já bych řekl oni v tom žijou podstatně víc, než my. Nějaké ty oslavy, tak to je všechno na úrovni...oni v podstatě nevynechají žádné oslavy, žádný svátek se nepřejde jenom tak. Toto je tam hodně zažité, že si lidi uvědomují, co by ten svátek měl říct a hodně tím žijí.

BM: ..u nás hodně věříme v Boha, chodíme do kostela a prostě tam, když je svátek od kostela, my to nenecháme tak enom ujít, vždycky sedneme, jako vzpomínáme sa , chodíme do kostela, zapálíme svíčky, poprosíme Boha, co by byli zdraví...

T: ...jaká to je víra..jestli se můžu zeptat..?

BM:... pravoslavná...

BO:...převážně pravoslavná...jinak ty různé odnože...z těchto různých vír...jsou tam muslimové...jsou tam křesťané, katolická církev...tam je to hodně namíchané...tam, jak bych to řekl zjednodušeně se stýká hodně národností a hodně církví, pokud se bavíme konkrétně o tom...z jedné strany jsou Turci, Ázerbajdžán, z druhé muslimové.

T: ...každý si slaví své svátky? To je jak u nás v kalendáři?

BM: ...ne, každý má své. Protože my jako pravoslavný kostel nikdy nevyzná ani jako katolický...prostě oni mají všechno svoje a my máme všechno svoje...aj kostely, prostě není povoleno tam jít...to je zakázáno pro katolický lidi...my nechodíme jeden na druhý...nemícáme tak mezi sebou.

BO: ...dá se říct, že je tam devadesát procent lidí, je v nějaké té církvi a chodí do kostela, víra je rozšířenější než u nás.

T: vím, že pravoslavný kostel je někde v Karlových Varech...

BM: ...tady je v Olomouci...ruský...ale

T: ...a tak to vám třeba nechybí?

BM: ...chybí mě, protože já jsem v každý aspoň v neděli, protože já jsem v sobotu nemohla, ale v neděli aspoň hodinu... u nás je takova jako mši...tam se chodí každou neděli, poslouchali, modlili, no ja nevím, tady já se nemůžu kupit ani svíčky...my zapalíme vždycky svíčky, když máme nějaké svátky...ted' díky Bohu mamka mě posílala...a tam byl nějaký svátý olej, říkáme, který na nemoci pomáhá strašně, když věšíš, proto asi pomáhají...nevím no, takovou knihu máme, kde tam je napsané různě a různě modlí, budu snažit moje malého (pozn. myšleno malou)...my jsme křtili, jak jsme byli loni tam na pravoslavným kosteli pokřtili tam a budu snažit učit, co nejvíc...

T: to jsem si říkala, jestli se budete snažit předávat...a vy, asi se přizpůsobujete...?

BO: ...co se víry týká, tak věřím, chodíval jsem dřív do kostela nebo do kostela...tady je modlitebna, to není, my jsme neměli kostel, ale modlitebny, a tam se scházelo vždycky...já nevím dvacet třicet lidí z toho okolí a my jsme neměli třeba faráře a tam prostě, kdo měl nějakou myšlenku, co se týkalo bible nebo víry, tak prostě to řekl a bylo vžité samozřejmě určité věci, které se dodržovali v kostele, ale ta naše víra je taková volnější, ale upřímnější, o to bych řekl upřímnější...

T: to se promítá i do výchovy vašeho dítěte, charakter...jak bych to řekla, ta čestnost a přímost vyvěrá i tdy z toho...

BO:...určitě...ty kořeny budou i tady...

BM: ... já bych strašně chtěla v životě, aby tady měla, co nejbliž takový kostel, kde bych mohla chodit, protože tady říkám je katolický a evangelický kostel a ten je nám zakázaný, já tam chodím jako do muzeji, prostě já to nevyznám ,,ja dycky říkám Bůh je jeden a věříme každý po svojem...ale prostě mě to chybí, to, co tam nesedím, neposlucham, u nás je takový zvyk, že když máte jednoho farara a máš problémy nebo něco si udělal...jdeš tam a všechno povykládaš mezi dvěma očama...a on tě posluch a vždycky říká, že hřích nebo jak se to říká, že to máš odpuštěný od Boha...a vždycky tam chodiš a ulevi sa...a tady vždycky co máš na srdce už je to moc...tady úplně jinač věříja, já to nevím a je mi to těžko vyznat.

BO: ...já bych řekl, že jinak věří a jinak žijí...

BM: ...ale já tady neslyšela, že chodiš u farara a povykládaš svoje problémy...nebo cos špatného udělala,,prostě neslyšela jsem...a ja nevím jaký je ttady zvyk a já nevím...u nás farár jako člen naší rodiny...nevím...

T: ...tak já bych ukončila rozhovor ...

Rozhovor s gruzínsko – českou rodinou (doplňující)

ze dne 23. 3. 2011, začátek rozhovoru 15. 34, ukončen přibližně 16.10.

T: Mohla byste mi doplnit město v Gruzii, odkud pocházíte?

BM: Tbilisi.

T: Jak dlouho jste v České republice?

BM: šest roků.

T: Jak jste se adaptovala v České republice?

BM: Dobře jsem se adaptovala, neměla jsem žádný problém. Nic mi tady ani nechybí, jenom přátelství. Mít přátele, jako jsem měla tam. Tady jsou lidé studení a to se mi nelíbí.

T: Jakým jazykem mluvíte s dcerou, vy váš manžel?

BM: Česky, ale máme pohádky z Gruzie, **babička ji učí gruzínské písničky** a babička na ni mluví gruzínsky nebo rusky (je to podobné), ale ona ji odpovídá česky, gruzínsky rozumí, ale nechce mluvit. Já už ale gruzínsky pomalu zapomínám a někdy mi ten jazyk zní i divně.

Já: Jaké zvyky a tradice máte?

BM: Vánoce jaké jsou tady, neslavíme. Mám pravoslavnou víru a tak ji i vedeme. Manžel je evangelík a já bych svoji víru neměnila. Dohodli jsme se, že slavíme Nový rok a 6. ledna v noci a 7. ledna, podle pravoslavných tradic a taky Velikonoce, to je stejné.

T: A Maruše jste ten rozdíl vysvětlili, že neslavíte Vánoce jako ostatní rodiny?

BM: Ano vysvětlili. Naše víra je hodně blízká katolické. Nám v našem kostele taky vysvětlovali rozdíly, co se týká jednotlivých náboženství, oni mají zájem, dozvědět se zvyky jiných.

T: A neptala se dcera, proč jiné děti dostanou dárky v jiný den než ona?

BM: V Gruzii se to vysvětluje tak, že každý slaví svátky jinak, ale Bůh je jen jeden. Každý věří po svém, ale není u nás dovoleno chodit do jiného, než pravoslavného kostela.

T: Manželovi, jako evangelíkovi to nevadí?

BM: Neměl jinou možnost, věděl, že jsme pravoslavní a máme jiné zvyky a dovolil i, aby Maruška byla křtěna po zvyku pravoslavné církve. Slavíme i Velikonoce, ale trochu jinak a máme jiná data svátků. Ale s manželem problémy nemáme. Slavíme svátky dvakrát.

T: Takže slavíte i Štědrý den?

BM: Ne, Štědrý den u nás není, ale slavíme Vánoce.

T: A to, že budete bydlet v České republice, jste se dohodli?

BM: Můj manžel nechtěl zůstat v Gruzii, ale život tam je složitější, není možnost mít tak v práci úspěch.

T: Myslíte si, že je rozdíl, viditelný rozdíl výchovy v Gruzii a tady?

BM: Není tu vřelost a láska, která se projevuje dětem tam. Tam se děti až rozmazlují. Tady to tak není. Je to strašně veliký rozdíl.

**Japonsko-česká rodina, Ryoko Cvejnová (CM-matka) a Cyril Cvejn (DO-otec),
rozhovor ze dne 10. února 2012.**

Takže začínám rozhovor, co se týká diplomové práce na téma výchovy nezletilých dětí v národnostně smíšených rodinách. Dnes je desátého února 2012 a je čtrnáct hodin a šest minut přibližně.

T: Souhlasíte s natočením rozhovoru?

CM: Jo.

CO: Jo.

T: Chtěla jsem se zeptat, odkud pocházíte? Tak začnu třeba u vás...

CM: Japonsko...

T: ...a z jakého města?

CM: Kamavala...je to sedmdesát kilometrů z Tokia.

T: ...a kolik má asi obyvatel?

CM: Moje město má tisíc obyvatel.

T: ...a vy odkud pocházíte?

CO: ze Zlína.

T: Ze Zlína, dobře. Co pro Vás znamenala rodina v dětství, jak pro vás byla důležitá? Kdo byl hlavou rodiny, kdo rozhodoval u vás...

CM: tatinek, ale v domácnosti všechno dělala maminka...ona je v domácnosti celá život.

T: A z kolika jste sourozenců?

CM: Mladší brácha a mladší sestra...

CO: mám mladšího brácha o dva roky a rodiče žijí spokojeně. Hlava rodiny otec s tím, že všechnu domácnost vede mamka.

T: A ještě na věk bych se vás zeptala.

CO: Já jsem se narodil v šedesátém osmém roce.

CM: já v osmdesátym...

T: Kdo je hlavou rodiny ve vaší současné rodině?

CO: (smích)...mamka.

CM: Manžel řídí všechno, jako peníze a tak já neumím česky všechno tak, jak se to řekne...

CO: ...tak psaní když máme, tak si pomáháme. Vesměs to nás funguje tak, že domácnost, děti a dům a všechny tyto věci, jak bylo zvykem...tak tady „ředitelka“ mamka řídí a já se starám spíš o ty věci, abychom měli to zabezpečení, jako takže to materiálně to materiálně, to zajišťuju...

T: takže vy jste zaměstnaný a vaše paní je na mateřské...

CO: ...je zaměstnaná, v moji firmě, ale je na mateřské...

T: ...já jsem se vaší paní chtěla zeptat, vás...jak jste se adaptovala tady...v České republice, jestli vám to dělalo nějaké problémy...změna kultury...bylo to pro vás jednoduché?...věděla jste něco o této zemi?

CM: Tak ten první rok je to těžké...je...to, jak se to říká...příjemné jako lidi, moc ne práce...po práci i v práci já mám svůj čas...

CO: ...v Japonsku se pracuje víc...

CM: ...ale neměla jsem moc kamarádi...a ne moc lidí rozumí anglicky...tak když jsem měla problém nebo pocit vykládat...tak bylo to těžké...

T: ...takže jste byli víc fixovaní na sebe...

CO: ...no my jsme vlastně začínali v Praze, tam je to multikulturní a angličtina běžnější...ona první tři roky nebo dva a půl jsme žili tam, takže to bylo bez problémů, respektive stejně, co cítila ona, bylo v té Praze...ale bylo to podle mě důležité, že ona zjistila, jak Česká republika funguje, co tady je běžné...a začala i tam fungovat normálně do práce, z práce domů, měla tam kamarádku...takže to bylo fajn, bylo to velmi důležité, řekl bych.

T: ...právě když jsem četla knihy k té práci, jedna z nich byla interkulturní psychologie a tam právě bylo, že ta první fáze je fajn, že člověk přijde do jiné země, třeba i pracovně na půl roku, že první úvod je dobrý, že jsou samé nové věci a vlastně jak se setkává s těžkostma, s vyřizováním na úřadech, hledání práce, nakupování, cokoliv, takže pak, jak už se setkává s problémy, to člověku dochází, že ta změna je větší než si mysle..

CM: ...jo nakupování byl problém, já nemám odhad...to mě bylo nepříjemné...já mám peníze jen tisíc korun a mam padesát a on říká hm a jako...ale v Japonsku všichni usmávají a tam nemám problém...

T: ...takže i ta mentalita lidí...říká se, že jsme víc uzavření, že nejsme přátelští...?

CO: ...no spíš oni jsou víc pokorní...ta pokora toho zákazníka, když přijde do obchodu...možná je to taky poker face, možná, že ta pokora je taky už naučená, naučené chování, že oni už možná taky v duchu si říkají „už, aby to byl konec“, ale pořád se smějou a člověku připadá, že to tady u nás neznáme, že prodavačka za pokladnou unavená, tak vás odfrkne a zas...co tady otravujete...

CM: ...už mě to nevadí...

CO: už si zvykla, ale začátek byl těžký...

CM: ...ale začátek, bylo to těžké...

T: ...rozhodující slovo jsme řekli, že je to tak napůl_

CO: ...my to vždycky konzultuje, protože ona tomu musí rozumět, tak že si k tomu sedneme a řekneme si co a jak...

T: Můžu se zeptat, kde jste se seznámili?

CM: ...na Nový Zéland...

CO: ...na Novém Zélandě...já jsem tam studoval angličtinu...

CM: ...já taky...

CO: ...ona taky...my jsme tam přijeli sólo každý zvlášť a tam jsme se setkali, tam jsme jako studovali a po skončení těch pár měsíců jsme začali spolu cestovat trochu a byli jsme tam zhruba tři čtvrtě roku, pak jsme jeli každý domů sólo a doma si pak na internetu našla práci v české republice. Tak já jsem jí s tím trochu pomáhal, obtelefonoval firmy, nějaké interview jsem dohodl v Praze, a když přiletěla, šla na ty pohovory a přijali ji.

T: ...takže vy jste tady teďka, kolik jste říkala?

CO: Březen 2005, takže osm let.

T: Co vám tady u nás nejvíc chybí? První myšlenka.

CM: Moře, ryby...těžko najít.

T: Takže moře a strava?

CM: Tak všechno tu kupím...

CO: ...tak je tu máň věci jak v Japonsku, máň zeleniny a mořských plodů, když se to zlepšilo...tak není to jak v Japonsku. Ona vaří celkem zdravě, z té rýže nebo je to takový mix, která přispívá k našemu zdraví, jíme zdravě.

T: Co patří u vás k japonským zvykům, které jsou pro vás důležité, tradice, které tu nejsou a chyběli by vám tady...vánoce...

CM: Ano, rodina přijede a jídlo máme, speciality, děti dostávají peníze...

CO: ...svátky, je zvláštní, že oni je neslaví tak, jak my to tu máme...a co ti chybí z japonských zvyků...

T: ...co se týká i dá se třeba i víry, že je to tu jiné...

CO: ...a tak toto ti ani nevadí...to ti nechybí...ona není nijak pobožná...

CM: nevím, jestli v Japonsku dělat narozeniny, ale mě, někdo mě slaví narozeniny, ale tady vy vítáte někoho...toto pro mě je to opozita...proč já musím být...?

T: Takže vy jste vítána někde...

CM: ...tak potkáte mě, vy říkáte mě...tak já platím všechno...ale teď já tady musím...

CO: ...tady je to obráceně...

T: ...ten, kdo slaví, zve...

CO: kdežto tam řeknou, když máš narozeniny...máme párty pro tebe...ale to v Austrálii a Zélandu taky tak mají...je to stejné...

T: než se dostanu k dětem, co je nejdůležitější pro vaši rodinu...ani ne krédo, ale čeho si nejvíc považujete? Co je pro vás důležité...? Právě tím, že se sžíváte dvě kultury nebo museli jste se sžít...

CM: ...doufá, že by měly být japonský i český...

CO: ...co je pro tebe z rodiny důležitého...jak to myslíte přesně?

T: někdo myslí zdraví, úspěch, práce...

CO: ...pro nás samozřejmě to zdraví je důležité, ale ten spokojený život, to my jsme rádi, že spokojení jsme...že jsme spolu...

CM: ...že jsme spolu...

CO: ...jako celá rodina...

CM: ...no on nechce jezdit nikam na práci, já dělám doma...

CO: ...jsme rádi, že jsme spolu doma, aspoň teď, když jsou malí, dá se říct, že to naše krédo je být, co nejvíc spolu, užít si rodinu, samozřejmě to k tomu patří to zdraví a vůbec i to fungování, i ta práce, kdybychom byli vystresovaní a neměli jsme peníze, tak můžeme být spokojeni jak chceme, ale nepůjde to, když nebudeme mít co jíst, takže to na sebe všechno navazuje...když je člověk zdravý a dobrou kondicí je v pohodě a ta rodina potom funguje taky dobře...

T: ...ano. Tak a já se vás tedy zeptám na otázky týkající se dětí...dětí máte...?

CM: Tři...dvě holky a jeden kluk...

T: ...a můžu se zeptat na jejich jména?

CM: Ano. Nina, jí je pět roků, Milan má tři roky a Leona má rok...

T: ...a na těch jménech to jste se jak domlouvali?

CM: ...z kalendáře...

CO: ...no ale...

CM: ...no ale...

CO: ...ona chtěla, aby to bylo psatelné i v japonštině...

CM: Kateriina...

CO: například Kateřina už by byl problém, Tonika jsme zvažovali, ale ona říkala, že Antonín neexistuje, nejde pro to Japonsko, takže samozřejmě jsme to tam vyvažovali i tím, aby to v tom Japonsku bylo jednoduše slyšitelné a napsatelné...takže tak...

T: ...ano...takže co se týká výchovy, takže, jak si do budoucna představuje smíšení dvou kultur, jestli jsou tam představy...co si chcete v rámci své výchovy prosadit, co je pro vás důležité, třeba co se týká Japonska...je tam nějaký styl výchovy, tak jak se dělí třeba na liberální, demokratický nebo jestli něco typické pro výchovu dětí, co tady není? A co byste si chtě prosadit v naší kultuře?

CO: (předkládá do angličtiny)...nemají tam nic tak konkrétního...dřív v té japonské kultuře byli dominantní muži, manželky byly doma...

CM: ...nejstarší brácha se bude hlídat svůj rodiče...

CO: ...že se o ně bude starat, až zestárnou...

CM: ...ale já vůbec...

CO: ...tady jde vidět, že i ta globalizace zasáhla, že se to srovnává, že její generace už prostě muž a žena jsou na stejné úrovni. Její rodiče to tak mají, že muž je dominanta. Manželky tam muže obskakují...

CM: ...ale jasně, že musí být samostatní (pozn. myšleno děti)...

CO: ...tak ten jazyk, jak říkala, musíme jako tlačit, to stoprocentně chceme.

CM: ...nechceme hlídat...

T: ...to jsem se právě chtěla zeptat i na ten jazyk, jestli to pro vás bude důležité i vzhledem k vašim rodičům, když poletíte do Japonska, aby se s nimi domluvili...

CO: ...no tak to tak je, my jsme se právě vrátili a už mluví...

CM: ...pro mě je to moc důležité, to ne jen rodiče, ale budu smutná, když oni nemluvit japonsky, protože já neumím perfektně česky...

CO: ...ano, takže toto je pro nás **top číslo jedna** nebo úkol, aby ta děti tu japonštinu uměly precizně. To znamená česky, japonsky...

CM: oni pak **můžou...v práci cokoliv...**

CO: ... no přesně tak a zrovna to bude i do budoucna investice od nás vůči těm dětem, přirozená, že je vlastně budeme vést k těm jazykům s tím, že když budou umět tři jazyky, já předpokládám, že tu angličtinu už budou mít na škole, a že to zvládnou bez problémů. Takže budou do toho života vybaveni, aniž by dostávali od nás majetky nebo cokoli jiného, ale to je největší investice pro děti. Dostanou tři jazyky a jsou připraveni do života.

T: ...jaké hodnoty jsou pro vás důležité, jako poctivost, mírumilovnost...

CO: ...to je, jak jsme se o tom bavili teď, víte, jak je těch **sedm hříchů**...tak tím se řídíme...nezabiješ, nepokradeš...prostě to je obsažené v celém životě a já jsem se prostě tím životem tak proplétal a jak jsem přemýšlel, jak jsme teď zdraví a spokojeni a fungujem, tak něco na tom je, že člověk když funguje v tom životě poctivě nejen vůči partnerovi, ale sám v sobě, vůči firmě a vlastně takto se chová, tak se mu to vrací zpátky...myslím si, že to prostě tak je...prostě jsme spokojeni a funguje to. Jakmile člověk začne dělat něco špatně, začne krást nebo začne dělat něco jinak, tak se prostě to pár let neprojeví, ale pak najednou bác a... mlýnské kameny, jak se říká melou pomalu, ale jistě. Takže to jsou ty naše hodnoty.

T: Budete vysvětlovat původ dvou kultur vašich dětí...rozdílnost?

CO: ...dětem?

T: ...ano dětem...

CO: ...to oni najdou sami, oni mohou ve školce najít něco, co je špatně...ale když to vidí u nás doma, že to prostě děláme takto správně tak...to děcko samo si uvědomí, co je špatně...

CM: ...ale doufám, že to řekne...

T: ...ještě jsem to myslela tak, že když děti jsou jiné kultury, že aby jim nějak neubližovaly...

CO: no to taky...jako nějaké formy rasismu...ale dneska už to taky tak mění...ale já si myslím, že u toho dítěte taky záleží na tom, jak je inteligentní, jak je vychované, pokud je zdravě vychované, nebude z toho dělat tragedii...pokud je labilní psychicky, tak to bude problém...ale tak já doufám, že ty naše děti budou... už se to míchá. Je to jiné, za mojí doby to bylo jiné...

CM: ...komunikace pomáhá...děti se vrátí a i když nejsme doma, jsou sami...ale my jsme doma...

CO: ...ptáme se, jak bylo ve škole, ale jak bude teenager, tak se taky zavře v pokojíčku a taky bude míň komunikovat, ale samozřejmě je to o té komunikaci...když s tím děckem je člověk víc, tak jsme schopni to odhalit a zvládnout...

T: ...a když lítáte do Japonska...tam ty děti si taky rychle zvykají, myslím když tam jedete na nějakou dobu...co se týká jazyka? Že rozumí...

CM: ...tak teď jsme byli...

CO: ...tak teď jsme byli měsíc a půl...tak začali mluvit, tři-čtyři týdny se rozmluvili...

CM: ...oni rychle...

CO: ...oni rychle pochytají, takže je to pro ně velmi užitečné ten výlet tam, respektive aby mluvili s babičkou v tom prostředí...

T: ...takže pro ně je to plynulý přechod Česko-Japonsko...

CO: ...tak určitě zaznamenají změnu, že letíme...tak třeba ta starší si teď uvědomuje, že toto je Japonsko a to je Česko a už se rozhlíží jinak...

CM: ...no ona už letěla třikrát...

CO: ...my tam lítáme každý rok...takže ty děti už to tak nějak berou...

CM: ...takže i když nemluví, oni ví...

CO: ...vnímají...

T: ...co vás imponuje navzájem...

CM: ...to musím říct, že všechno...no je aktivní, je optimistik, tak já poslouchám, on je starší, a věřím...kdy on řekne to tak...já podpisam...

CO: ...když jsme vždycky něco řešili nějaké věci, vždycky ji to předložím, řeknu je to tak a tak, je to o důvěře. Mně na ní imponuje, jak říkám tichá síla, já z ní cítím oporu v tom životě, že s ní můžu zestárnout a když se mi stane, že je schopna se o mě postarat, že na tom vozíčku...

T: ...jaký je vzor manželství v Japonsku?

CM: ...klasiicky muž pracuje a manželka dělá v domácnosti, ale když nestačí peníze, pracuje. Kamarádka říká, že když se manžel vrátí dřív, dřív je jako v sedm, v osm hodin, domů večer, to znamená, nemáte peníze dost. Nemůžete stavět svůj dům. Společný čas mají, ale nemají peníze...

T: ...takže výchova spočívá na maminkách...

CM: ano, ano. A všechny si říkali, že manželství zlatý, že osm, deset hodin někdy dvanáct hodin večer nevidí miminko.

T: ...oni si na sebe dělají čas o víkendu?

CM: ... ne, někdo pracuje, pořád v práci...

T: ...takže je to tady velký rozdíl...?

CM: ...ano, já jsem spokojená tady. Do Japonska lítáme, jak chceme, ale někdy jsem byla těhotná...po dva roky jsme neletěli.

T: Jak si rodiče zvykali, že jste tady?

CM: ...no jako segra ještě bydlí s rodiči a bracha má syna, ale oni bydlí daleko...osm set kilometrů...ale když se vrátíme do Japonska, tak minimálně měsíc...ale my spojíme jako, my chceme mít moře každý rok, rodiče bydlí pět set metrů od moře...je to fajn, každý rok

CO: Takže jsme to před dvěma lety spojili, že jsme jakoby nejeli k moři tady, ale jeli jsme normálně jako do Japonska a pak jsme tam jeli na dva týdny nebo na deset dnů, normálně jako do resortu k moři a tam jsme chodili normálně na pláž...

CM: ...ale je to fajn každý rok může být, pak poslední týden už cítím čas...

CO: ...jako to je pěkné, že řekne, je už čas jet domů...Japonka, v Japonsku řekne, že už tady má svůj domov vytvořený...ten svůj komfort...že tady má svoje...

T: Takže děkuju a já bych ukončila ten rozhovor.

**Kanadsko-česká rodina, Dana Donovanová (DM-matka) a Dan Donovan (DO-otec),
rozhovor ze dne 26. března 2012.**

T: Je přibližně půl sedmé. Mám tady manželský pár.

DM: Jmenuji se Dana Donovanová a mám 26 let, je na mateřské dovolené a dálkově studuje vysokou školu.

DO: Dan Donovan a mám 29 let, mám firmu a děláme projekční věci...parkoviště,...

T: Z jak početné původní rodiny pocházíte?

DM: Já mám bratra, ale jako rodina celkově jsme široká, já mám třináct bratřanců, ale jako pocházím ze čtyřčlenné rodiny.

DO: my jsme čtyři, dva bratři a jedna sestra, takže dohromady šest.

T: Co pro vás znamenala rodina v dětství, já, když už jsem začala vaší paní, tak budu takto pokračovat.

DM: Já jsem měla přísné rodiče, ale postupem se to umírňovalo. Kdy jsem si je už uměla obrousit, ale musím říct, že dobře, že z toho teď hodně čerpám.

T: Takže to byla spíš autoritativní výchova?

DM: No tat'ka byl major, tak...znáte to, otec je hlava, ale matka krk, který s ní točí. Akorát, že rodiče si pak přestali rozumět, takže se teď po pětadvaceti letech rozvedli, ale myslím si, že je to taky dobře. Sice oni měli strach, aby nás to nějak s bráchou neovlivnilo, že nebudeme věřit, jakože ve vztahy, ale myslím si, že to prospělo celé rodině.

T: Jaký styl rodiče uplatňovali, a kdo byl u vás hlavou rodiny?

DO: Oni se spolu domluvili...když bylo jeden s druhou a když něco řekli, tak ten druhá vždycky musel souhlasit s mamkou. Já řeknu před děckem a manželka nemůže souhlasit s děckama, musí automaticky souhlasit se mnou a potom, pak, jak děcka tam nejsou, tak...

T: Chcete říct, že mají držet při sobě?

DM: To teď používáme taky, že on, když jim něco zakáže, tak jim to nemůžu hned povolit, ale jim to taky zakážu a pak třeba večer se bavíme a já mu říkám, že jsme jim to mohli trochu povolit. Je důležité, aby oba zakázali, a neexistuje, aby pak dítě šlo a řeklo: „mami, on mi to zakázal“... Já jsem třeba neměla ráda, když se naši hádali doma, což nebylo často, ale stávalo se a mě to docela mátló, a tak se teď snažíme nehádat se, že když něco přijde, tak až za zavřenými dveřmi.

DO: Nehádáme často...

DM: To je spíš diskuse.

T: Chtěla jsem se zeptat, kde jste se seznámili a jaké byli počátky vašeho soužití? V čem to bylo složité?

DM: No, my jsme se seznámili v Itálii, znali jsme se asi pět dní, on potom musel odjet domů a půl roku jsme si psali, teda on hlavně (smích), on volal, já jsem ještě byla na škole, pak vlastně dostal nabídku práce v Itálii, takže byl blíž a nemuseli jsme lítat přes celý oceán a navštěvovali jsme se tak jednou měsíčně, jednou za dva měsíce na pár dní, no a ...tak na ten týden. No a jednou v létě já jsem tam za ním jela na čtyři měsíce a tak jsme se spolu sžívali, a to docela hodně drhlo, protože on byl zvyklý žít sám a teďka já jsem mu tam najednou dávala jinak kartáček na zuby a nedovírala jsem pastu....

DO: To bylo strašné...

DM: A navíc jsme měli opravdu malinkou místnost, to bylo jedna plus nula, takže to bylo jako tento obývací. Kdyby jsme nebyli hodně zamilovaní, tak by to asi nevyšlo.

T: Dalo vám to něco...?

DM: No pastu jsem se ještě pořád nenaučila zavírat...(smích). Tak jsme začali kupovat takové ty zacvakávací...

DO:a já, mám svoje schované (smích)...

DM: Takže to jsou takové ty začátky, no a vlastně potom on se přestěhoval tady na rok a pak jsme jeli na tři roky do Itálie a pak zase sem.

T: Takže jste se domluvili, že budete tady?

DM: No, já jsem potřebovala ten rok, co jsme tu byli, dodělat maturitu, pak jsme odjeli, pracovali jsme v Itálii a pak to tak nějak vplynulo, že jsme jeli sem.

DO: Ty jsi chtěla dělat výšku...

DM: No, já jsem vlastně...no my jsme ještě uvažovali, že bysme zůstali v Itálii, protože tam jsme dostali nabídku a navíc mě se tam líbila jedna univerzita, trojjazyčná, ale prostě tak jako... z toho sešlo, tak jsme šli sem, přestěhovali jsme se do Hradiště, s tím, že už od studijních let máme tady ve Vsetíně kamarády, tak nás to táhlo...takže díky náhodě a opilému kamarádovi jsme se octli tady...

DO: ...a jak jste se rozhodli mít děcke, tak tady v České republice je to nejlepší na světě pro děti...

DM: ...ano, to já už jsem byla těhotná, takže...my jsme vždycky chtěli na Vsetín, ale postupně jsme se sem museli dopracovat.

T: Takže vy jste ještě vzpomněli vzdělání...Takže vy (pozn. mluvila jsem na paní Janu) si dokončujete vysokoškolské vzdělání a vy...

DO: Mám vysokoškolské.

T: Tak povolání jsem řekla, národnost...česká a kanadská. Co se týká adaptace, naskytl se nějaký problém při zvykání si?

DO: Ne, ale na začátku jsem si myslel, že tady hodně pijete (smích), ale...

DM: (smích)...pije stejně...

DO: ale jinak, já jsem měl tady v česku vždycky kamarády...

DM: ...Velikonoce, Velikonoce ti vadili první dva roky...to on nechtěl chodit s tatarem a nechtěl nás bít... ale teď už si z toho udělali tradici s rukama začali objíždět všechny kamarádky a už jezdí taky s tatarem.

T: U vás se to tímto způsobem neslaví?

DO: Ne, my hledáme vejce.

T: A děti učíte chodit s tatarem nebo hledat vajíčka?

DM: Tak tchyně už poslala umělé vajíčka, které se dají naplnit, ale děti jsou ještě malé...ale tak máme i ty Vánoce takové multikulturní, tak i ty Velikonoce se budeme snažit...

DO: Nejhorší byl ten jazyk, ale jakože to, člověk může fungovat v Česku jenom v angličtině. Já mám tady kamarády, kteří jsou z Americe a Kanady, nemluví česky a žijou jakože bez problémů a v práci taky důležité věci děláme taky v angličtině a posíláme to do Itálie.

T: Mám tady otázky například jestli je u vás jiný humor...?

DO: (smích) ne je to stejné...jak člověk ví, co je a co není sranda, tak to není problém.

DM: Je třeba pravda, že moje učitelka němčiny řekla, že by nikdy nemohla žít s cizincem, protože cizinec nechápe ty národní vtipy. Tu pointu. Je pravda, že teď už ne, ale dřív občas mě i mrzelo, že třeba Slunce, seno...a tak, já jsem třeba zahlásila něco a nikdo se nesmál, Čechovi to hned dojde, ale teď když už je tady dlouho, tak některé ty vtipy a i ty filmy už jako i ten český humor už je lepší.

T: To chce asi pochopit tu českou národu...?

DO: Ano, já jsem zkusil i přeložit nějaké vtipy, ale ono se to nedá.

DM: Ale on, směje tak nakažlivě, že i když to není nakažlivé, tak se člověk směje.

DM: Já jsem ale myslela spíš ty hlášky, ale když my tam jedem, tak já zase taky vždycky nesměju...ale to jsou takové ty chvílky...

T: Navázala bych na Velikonoce a zeptala bych se, jak slavíte Vánoce a další svátky?

DO: Nejsou žádné velké rozdíly mezi našich kultury, a že **Vánoce**, Ježíšek přijde večer, jako normálně v Česku a Santa Claus má hodně daleko letit, tak to je až ráno.

DM: Ježíšek donese hodně dárků a Santa donese jeden, dva a třeba větší nebo menší a do těch punčoch. A myslím si, že je to lepší pro ty děti, že já, jak jsem byla malá, mrzelo mě, že se rozbalí dárky a pak už konec a člověk měl po Vánocích. Ale i když ony jsou ještě malé a nic neříkají, ale mě se to líbí z toho důvodu, že

člověk si užije toho dvacátého čtvrtého a pak ještě ráno takovou uzávěrku. No a pak ráno si s těmi dárky děcka víc hrajou. Jako jsem ráda, že děláme obě dvě...

T: A Helouwin slavíte a další podobné svátky?

DO: To jsme ještě neslavili, ale máme tady, je skupina anglicky mluvících a každý rok dělají, ale my až budou děcka trošičku větší...

DM: Je teda pravda, že když jsme v Kanadě, tak tam děláme jen jeden. Třeba minule jsme tam byli a udělali jsme Helouwin a udělali jsme Thanksgiving day. My, když jsme v Čechách tak slavíme tak, jak chceme, ale když třeba jsme v Kanadě, tak se jim nesnažíme jim tam cpát kapra a tak...

T: Já bych teda přešla na tu výchovu dětí. Máte teda dvě děti...kluka a holku?

DM: Holka starší dva a půl, kluk rok. Holka je Sofie a kluk je Adam.

T: Jak jste se domlouvali na stylu výchovy?

DM: Já jsem ta zlá, autoritativní matka a taťka to „hobluje“.

T: Jinak jste se s odlišnostmi ve výchově nesetkali?

DO: Ne, hlavně ten jazyk.

T: A tradice?

DO: Společné večeře, pohádky denně.

T: Dvojazyčná výchova?

DO: My jsme dělali podle jednoho knížku ted'ka, Raising a bilinual child, skupina doktoři v Americe, Švýcarsky a Angličani a nejlépe systém, co oni našli a co využijeme, že děti musí mít právo, musí vědět, kdy mluvit česky a kdy mají mluvit angličtinu, ale jinak pak to moc nevdá. Některé rodiny dělali, že doma angličtinu a ven češtinu. A jak to děláme my tady, tak já mluvím jenom angličtinu s děckama a manželka jenom češtinu. A když jsme spolu všichni, tak jenom angličtinu, protože přes den mají hodně češtinu. A jak jsme v Itálii, tak můžeme taky mluvit oba dva italsky, protože oba mluvíme v italštině. Víja, že s mamkou musí čeština a se mnou angličtina. A to je ten právo, protože, jak to necháš na ty děti ony budou dělat, co chcu a oni budou vybrat, ale jak se mnou nemůžou mluvit česky, tak ani nebudou.

T: Takže na tatínka mluví anglicky i odpovídají mu anglicky.

DO: Ano, všecko.

DM: Ono je to v tom, že tam jsou pak i popsané...i v jedné německé knížce byly popsány příklady, že děti si hrají samy v pokojíku a oni si vždycky vyberou, jak budou mluvit, jestli anglicky nebo česky a pak vlastně byly případy, že děti si třeba hráli česky a vstoupil do místnosti anglický otec, oni si okamžitě začnou mezi sebou mluvit anglicky, aby ten otec byl součástí té hry, ale jsou samozřejmě i výjimky, když je třeba anglická knížka a chtějí, abych jim ji navečer přečetla, tak ji nebudu prostě překládat, ale přečtu anglicky a oni ví, že teď je to anglicky, protože je to ta knížka. A to samé s diváním na pohádky, on se s nimi dívá na české pohádky i na anglické pohádky a nepřekládáme to.

DO: A muziku, to neplatí taky, taky ji nepřekládáme. Jak zpíváme českou písničku, já to nepřekládám...

DM: To jsou prostě ty výjimky, takže to jsem byla ráda, že je to popsané. Nebo, že...tady je hlavní jazyk čeština, ale kdybychom jeli do Kanady, tak zase oni pochopí, že já se s prodavačkou a řidičem autobusu budu bavit anglicky, i když na ně pořád česky, tam jde o to ukázat jim, že matka je Češka a otec Angličan a ten zbytek už se utřepe sám. Tam jde o to třeba, že manželova teta žije v Dominikánské republice a ona jim ukázala, že umí španělsky a nebyla důsledná, angličtinu nepoužívala a děti teď angličtinu nepoužívají, protože viděli, že mamka mi rozumí španělsky, tak angličtinu už nepoužívali.

DO: Jo.

T: Děti prý umí přepínat z jednoho jazyka na druhý, podle toho s kým mluví, pokud se do toho neplete třetí jazyk.

DM: I ten třetí není problém, znala jsem, když jsem pracovala v Itálii rodinu, tam bylo pětileté dítě a oni mluvili pěti-šesti jazyky úplně v pohodě. Bilinguální děti přemýšlí i ve spaní, oni ten mozek nikdy nevypnou. Třeba vy když se podíváte na sklínku, tak vám tam naběhne vypsaná sklínka a víte, co to je, ale biliguální člověk, jemu to musí sepnou nejdřív, v kterém jazyce to chce říct, takže si musí uvědomit, o co jde, takže oni

tu vícejazyčnou doporučují i mentálně postiženým lidem, protože vlastně ten mozek je stimulovaný pořádkem, tam i ty neurony a všechno se tam rychleji tvoří.

DO: Taky jak člověk na věci myslí, já třeba říkám sklínku, protože vy obě budete vědět, co chci říct, to není ta sklínka, ta slova, to je objekt. A člověk, co má dva jazyky v hlavě, nemyslí na slova na písmena, ale na objekt a záleží, kdo s ním je.

DM: Tam je to lépe popsané, já si to moc z té knížky nepochopila o těch objektech, je moc abstraktně popsané.

T: Myslíte si tedy, že pro děti je bilingvní výchova jenom přínos nebo je tam něco i negativního?

DM: Já si myslím, že absolutně ne. Už jenom z toho, že ten člověk se neučí jen dva jazyky, druhý jazyk, ale s tím jazykem se učí celou kulturu, i ty písničky, i ty tradice, celou kulturu, takže podle mě je více rozvíjený dříve než dítě, které vyrůstá jenom v Čechách. Já když si vzpomenu...já třeba až v páté třídě jsem zjistila, že jablka a hrušky existují banány a ananasy, které rostou úplně někde jinde, že to někde může být a jako prostě myslím si, že i o tom to je, že jsem třeba byla překvapená, že někde ještě můžou mít Santa Clause, když na celém světě je Ježíšek. A tak ta bilingvální, i když nebudu ani říkat bilingvální, protože já jsem zastáncem, že čím víc řečí, tím líp.

DO: Záleží jenom na...na...

DM: ...na přístupu. V Kanadě my jsme jako malé děcka učili francouzsky a celou školu jsme se učili francouzsky a já si myslel, že umím francouzsky a já jsem byl v Itálii a za dva – tři měsíce byla úroveň mé italštiny na úplně jiné úrovni než francouzsky. Francouzsky my jsme se učili jeden hodin denně, deset nebo kolik let, ale italština, jak jsi tam a musíš...jako buď mluvíš, nebo nejíš, tak mozek to automaticky spojí. A jak je to všude psaný, posloucháš z každé strany a to všechno moc pomůže. A jak tam pak bydlíš nějaký čas, tak to nezapomeneš ten jazyk, to musíš číst.

DM: Třeba musím říct, že dcera se narodila s handicapem a od začátku nás zrazovali od té vícejazyčnosti, že to nemůže zvládnout, jenom prostě jeden jazyk, hlavně češtinu a konec a i teď jsou překvapeni, jak to zvládá a třeba jsem se dozvěděla, že v Polsku je chlapeček s podobným handicapem, ale horším a v pěti letech mluví plynule třemi jazyky bez problémů a bez ničeho. A vlastně i ona, tam jde vidět nejenom ta aktivní zásoba, ale i ta pasivní, že třeba, když jsme v Kanadě a tchýně s ní dělá paci, paci, pacičky a já k ní přijdu a začnu dělat, vařila myšička kašičku, tak jde vidět, ona přepne bez toho, aniž by jí to přišlo divné, tak vlastně i z toho důvodu já se přikláním k tomu, že hlavně u těch dětí je problém v rodičích, kteří si řeknou, že nemá šanci, to nemůže zvládnout... Kdyby existovala nějaká literatura, kde bychom si mohli načíst i ten třetí jazyk, tak bych do toho šla okamžitě, takhle samozřejmě už tak je to...takhle to máme rozdělené na dva jazyky a nevím, jak přidávat třetí, jestli třeba jenom ve školce nebo ve škole nebo se přestěhovat do té země. Třeba ta rodina v té Itálii, kde měli ty chlapce a uměli pět nebo šest jazyků a přepínali...

DO: To nebyli Italové...

DM: Oni nebyli Italové, ale byli z Dánska (pozn. baví se manželé mezi sebou). To byli ty děti, on měl čtyři a šest roků a tatínek byl Ital a maminka byla Němka a žili v Dánsku...a ještě nějaké dva jazyky, jo chodili do nějaké cizojazyčné školky a ty děti bez problémů a bylo vidět...já jsem se tam starala o děti a bylo vidět, když vlastně ten syn měl problém a nechtěl, aby to okolí rozumělo, on si vybral jazyk a začal tak na mamku mluvit, jenom mezi sebou. Ona ho třeba usměrnila, že teď se bude mluvit takhle a on byl naprosto bez problémů. Negativum ne.

DO: Ne, negativum ne, jenom dobré.

T: Jakou formou předáváte tradice a učíte nebo budete učit historii země, písničky, pohádky, ...?

DM: Zatím ony jsou malé, abychom nějakou tu historii, ale já jsem proto, aby tolik, co ví o Čechách, věděli o Kanadě. Ale ještě je to brzo, ještě teď je mám problém je opustit na pár hodin, ale určitě je budeme vést k tomu, jestli budou chtít být v té Kanadě, tak ať klidně s prarodiči v Kanadě žijí...

DO: Když my chceme nebo když oni chtějí a vidíme, že tam jsou lepší možnosti pro školu za pár roků, tak to jsou taky možnosti.

T: Existují nějaké varianty škol, které by vám do budoucna pro děti vyhovovaly?

DO: Tady jsou...

DM: Zatím máme vybranou školku, není sice vícejazyčná, ale té angličtiny je tam víc, než v té státní, je soukromá, ale my jsme hlavně řešili ty Vánoce, jak jim říct o tom Santa Clausi, jak to dělat a tak, ale ono se to během toho roku, dvou tak samo usadilo, že věřím, že i v tom budoucnu se to tak jako vstřebá samo, že

vlastně fakt jsem měla strach z těch punčoch a z toho a říkám si, že nějaká tady Amerika a cosi, ale my jsme z toho udělali naši takovou česko-kanadskou tradice, že to prostě vyhovuje všem a myslím si, že...ale jak říkáme pokud budou mít problémy tady a třeba přijde na základce a řekne, já chci mít víc angličtiny, tak se klidně přestěhuju do Kanady a...

DO: ...uvidíme.

DM: Jako já jsem třeba dřív byla nadšená z těch kanadských škol, že oni tam nesedí v lavici, že třeba jdou a třeba se učí a že tam mají fyzikální věci a dělají tam nějaké pokusy a je to všechno na tom individuálním přístupu. Tak mě se tam třeba líbilo to vzdělání, že byli otevření všemu, ale teď jsem se bavila s tchýní, že je tam trend, že aby se slabší snažili dohnat ty silnější, tak se vzdělání zpomaluje na ty pomalejší, aby neměli nějakou újmu, ale nevím, jestli je to i tady. Ale já jsem nadšena z toho individuálního přístupu, že každý z žáků má svoje místo.

T: Jsou v kontaktu i s kanadskou babičkou?

DM: Přes skype, tak obden. Byl problém je přesvědčit, aby si skype zavedli, ale teď jsou z toho nadšeni. My tam tak jednou do roka na měsíc jedeme, jako já je třeba obdivuju v tom, že se s těma dětma jako zvládnou rozloučit, protože vždycky samozřejmě slzičky, všechno, třeba i teď přes skype nebo když jim pošlu fotky, když jsme byli venku, tak...ale nedá se...je to nějak...

T: Předávání hodnot...které jsou pro vás nejdůležitější?

DM: U nás spíš je to, řekla bych, spíš vědět, že každý tady máme své místo a nebát se říct svůj názor a děti samy o sobě jsou dost citlivé, že třeba fakt dcera jde a vidí plakat dítě, tak jde a pohladí ho, ještě se nám nestalo, že by někoho kousali na pískovišti nebo tak, spíš je to o tom, nebát se být sám sebou.

DM překládá manžela: Nebát se, nezdávat to dřív, než se to zkusí. Nic není strašidelnějšího, než strach sám o sobě.

DM: Prostě nevzdávat se dopředu.

T: To byla krásná tečka, Moc vám děkuju. Rozhovor ukončen v 19.16 hodin.